MIONGOZO KWA WAZAZI NA WAELIMISHAJI KUHUSU ULINZI WA WATOTO MTANDAONI

Shukrani

Miongozo hii imeandaliwa na Muungano wa Kimataifa wa Mawasiliano (ITU) na kikundi kazi cha waandishi wachangiaji kutoka kwa taasisi zinazoongoza zinazofanya kazi katika sekta ya teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA) na pia katika masuala ya ulinzi wa watoto (mtandaoni) na imehusisha mashirika yafuatayo:

ECPAT International, mtandao wa Global Kids Online, Muungano wa Kimataifa wa Walemavu, Muungano wa Kimataifa wa Mawasiliano (ITU), Chuo cha London cha Uchumi na Sayansi ya Siasa, Internet Matters, Parent Zone International na UK Safer Internet Centres/SWGfL.Kikundi kazi kiliongozwa na Karl Hopwood (Mtandao wa Insafe wa Safer Internet Centres (Insafe) [1] na kuratibiwa na Fanny Rotino (ITU).

Michango ya thamani pia ilipokelewa na COFACE-Families Europe, Kamisheni ya jukwaa la Kielektroniki la eSafety la Australia, Kamisheni ya Ulaya, Baraza la Ulaya, Kundi la e-Worldwide (e-WWG), ICMEC, Vijana na Vyombo vya Habari/ Kituo cha Mtandao na Jamii cha Berkman Klein katika Chuo Kikuu cha Harvard pamoja na serikali za kitaifa na wadau wa sekta binafsi ambao wana lengo moja la kufanya Intaneti kuwa kitu bora na salama kwa watoto na vijana.

Miongozo hii isingewezekana bila muda, shauku na kujitolea kwa waandishi wachangizi.

ITU inawashukuru washirika wafuatao, ambao wametoa muda wao muhimu na maarifa (yaliyoorodheshwa kwa mpangilio wa alfabeti wa shirika husika):

- Julia Fossi and Ella Serry (Kamisheni ya Australian eSafety)
- Martin Schmalzried (COFACE-Families Europe)
- Livia Stoica (Baraza la Ulaya)
- John Carr (ECPAT International)
- Manuela Marta (Kamisheni ya Ulaya)
- Salma Abbasi (e-WWG)
- Laurie Tasharski (ICMEC)
- Lucy Richardson (Muungano wa Kimataifa wa Walemavu)
- Carolyn Bunting (Masuala ya Intaneti)
- Fanny Rotino (ITU)
- Sonia Livingstone (Chuo cha London cha Uchumi & Global Kids Online)
- Cliff Manning na Vicki Shotbolt (Parent Zone International)
- David Wright (Vituo vya Intaneti Salama vya Uingereza/SWGfL)
- Sandra Cortesi (Vijana na Vyombo vya Habari)

[1] *Chini ya Shirika la Connecting Europe Facility (CEF), European Schoolnet inaendesha, kwa niaba ya Kamisheni ya Ulaya, jukwaa la Better Internet for Kids ambalo linalojumuisha uratibu wa mtandao wa Insafe wa Vituo vya Intaneti Salama Ulaya. Maelezo zaidi yanapatikana katika*
www.betterinternetforkids.eu

ISBN

© ITU 2020

Baadhi ya haki zimehifadhiwa. Kazi hii imepewa leseni kwa umma kupitia leseni ya Creative Commons Attribution-Non-Commercial-Share Alike 3.0 IGO (CC BY-NC-SA 3.0 IGO).

Chini ya masharti ya leseni hii, unaweza kunakili, kusambaza upya na kurekebisha kazi hii kwa malengo yasiyo ya kibiashara, kwa kuwa marejeleo yametajwa ipasavyo. Katika matumizi yoyote ya kazi hii, kusiwe na pendekezo kwamba ITU inaunga mkono shirika, bidhaa au huduma zozote mahususi. Matumizi yasiyoidhinishwa ya majina au nembo za ITU hayaruhusiwi. Ukiikubali kazi, basi ni lazima uikatie leseni chini ya leseni sawa au inayolingana ya Creative Commons. Ukitafsiri kazi hii, unapaswa kuongeza kanusho lifuatalo pamoja na nukuu iliyopendekezwa ya: "Tafsiri hii haikufanywa na Muungano wa Kimataifa wa Mawasiliano (ITU). ITU haiwajibikii maudhui au usahihi wa tafsiri hii. Toleo la asili la Kiingereza litakuwa toleo la kisheria na la kweli". Kwa habari zaidi, tafadhali tembelea

https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/

Dibaji

ITU ilibuni jozi yake ya kwanza kabisa ya Miongozo ya Ulinzi wa Mtoto Mtandaoni mwaka wa 2009. Lengo letu hapo awali lilikuwa kutoa mfumo unaokubaliwa kimataifa kwa wadau mbalimbali - wazazi na waelimishaji, tasnia, watunga sera na watoto - ili kuwaweka salama watumiaji wa Intaneti wa umri mdogo zaidi, kwa furaha na kujiamini wanapotumia mtandao.

Tangu wakati huo, mtandao umebadilika zaidi ya ulivyokuwa. Imekuwa nyenzo kuu zaidi kwa watoto, inayotoa michezo ya kielimu, shughuli za kufurahisha, na njia nyingi tofauti za kusambaza habari, kujifunza, na kutangamana na marafiki, familia na ulimwengu wa nje. Lakini wakati huo huo, imekuwa mahali hatari zaidi kwa watoto wanapoitumia bila uangalizi.

Kuanzia masuala ya faragha, habari feki na za uwongo, hadi kwa mambo yenye vurugu na yasiyofaa, walaghai kupitia Intaneti, na wazushi wa utapeli mtandaoni na unyanyasaji wa kingono na dhuluma kwa watoto - na walezi wao - wanakabiliwa na hatari na changamoto nyingi.

Kwa kuongezea, janga la UVIKO-19 lilishuhudia kuongezeka kwa idadi ya watoto wanaojiunga na ulimwengu wa mtandaoni kwa mara ya kwanza, ili kuwasaidia kimasomo na kudumisha mwingiliano wao kijamii. Vikwazo vilivyoletwa na virusi hivyo havikumaanisha tu kwamba watoto wengi wa umri mdogo walianza kutumia mitandao mapema zaidi kuliko walivyokadiria wazazi wao, lakini hitaji la kushughulikia majukumu ya kazi liliwaacha wazazi wengi kushindwa kuwaangalia watoto wao, na kuwaacha watoto katika hatari ya kutazama mambo yasiyofaa au kulengwa na wahalifu katika utengenezaji wa filamu za ngono za watoto.

Kwa kutambua hili, Nchi Wanachama za ITU ziliomba kitu zaidi ya Miongozo ya COP ambayo tumekuwa tukitekeleza mara kwa mara huko nyuma. Badala yake, miongozo hii mipya iliyosahihishwa imefikiriwa upya, kuandikwa upya na kusanifiwa upya kuanzia chini hadi juu, ili kuakisi mabadiliko makubwa sana katika mifumo ya kidijitali ambamo watoto wa leo wanajikuta.

Kwenu nyinyi, watumiaji wa miongozo hii, lengo letu limekuwa kutoa hamasisho la kina kuhusu changamoto, na kuwapa nyenzo ambayo itawasaidia kuunga mkono kwa ufanisi mwingiliano wa vijana na ulimwengu wa mtandaoni. Miongozo hii itakufahamisha kuhusu hatari na vitisho vinavyoweza kutokea, na kukusaidia kukuza mazingira salama na wezeshi ya mtandao nyumbani, na darasani. Pia inasisitiza umuhimu wa mawasiliano ya wazi na mazungumzo yanayoendelea na watoto, ili kuunda nafasi salama ambapo watumiaji wa umri mdogo watahisi kuwezeshwa kutoa lalama zao.

Kando na kuakisi maendeleo mapya katika teknolojia na majukwaa ya kidijitali, toleo hili jipya linaziba pengo muhimu, yaani: hali inayowakabili watoto wenye ulemavu, ambao ulimwengu wa mtandaoni huwapa njia muhimu ya maisha kwa ukamilifu - na kuwatimizia – ushirikishwaji kijamii. Uzingatiaji wa mahitaji maalum ya watoto wahamiaji na makundi mengine yaliyo hatarini pia umejumuishwa.

Kutokana na msukumo halisi wa ITU kama mratibu wa kimataifa, ninajivunia ukweli kwamba miongozo hii iliyorekebishwa ni zao la juhudi za ushirikiano wa kimataifa, baada ya kuandikwa na wataalamu kutoka kwa jumuiya pana ya wadau mbalimbali.

Nina furaha pia kutambulisha kinyago chetu kipya cha COP, Sango, chenye urafiki, kichangamfu na jasiri kilichoundwa kabisa na kundi la watoto wenyewe, kama sehemu ya programu mpya ya kimataifa ya ITU ya kuwafikia vijana.

Katika enzi ambapo vijana wengi zaidi wanazuru mitandao, miongozo hii ya COP ni muhimu zaidi kuliko hapo awali. Wazazi na waelimishaji, tasnia, watunga sera - na watoto wenyewe - wote wana jukumu muhimu katika usalama wa watoto mitandaoni. Natumai utapata miongozo hii kuwa ya msaada unapoandamana na watoto unaowalea kwenye safari hii ya ajabu utakayogundua fursa tele kutoka kwa intaneti.

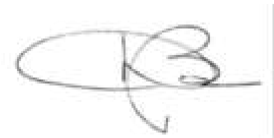

Doreen Bogdan-Martin

Mkurugenzi, Ofisi ya Maendeleo ya Mawasiliano

Yaliyomo

Miongozo kwa wazazi na waelimishaji kuhusu ulinzi 1
Shukrani 1
ISBN 2
Dibaji 3
Muhtasari wa kiutendaji 7
Utangulizi 9
2. Ulinzi wa watoto mtandaoni ni nini ? 12
3. Watoto na vijana katika ulimwengu uliounganishwa 13
4. Watoto walio katika hali hatarishi 29
5. Hatari na changamoto mpya zinazoibuka 33
6. Kuelewa hatari na madhara 41
7. Jukumu la wazazi, watunzaji na walezi 47
8. Miongozo kwa wazazi, watunzaji na walezi 51
9. Jukumu la waelimishaji 58
10. Miongozo kwa waelimishaji 65

Vielelezo

Kielelezo cha 1: Watoto (%) wanaocheza michezo ya mtandaoni angalau kila wiki kulingana na....... 15

Kielelezo cha 2: Watoto (%) wanaofanya shughuli tatu au zaidi za kijamii mtandaoni angalau 17

Kielelezo cha 3: Watoto (%) ambao hufanya angalau shughuli moja ya ubunifu mtandaoni 19

Kielelezo cha 4: Watoto (%) ambao hufanya shughuli tatu au zaidi za kutafuta habari angalau 21

Kielelezo cha 5: Watoto (%) ambao wamepata madhara mtandaoni, kulingana na jinsia na 25

Kielelezo cha 6: Watoto (%) wanaotumia Intaneti nyumbani angalau kila wiki, kulingana na jinsia na 28

Jedwali 1: Vipengee muhimu vya kuzingatia kwa wazazi, watunzaji na walezi 51

Kielelezo cha 8: Watoto wakisema iwapo wamepewa taarifa au ushauri wowote kuhusu jinsi 60

Muhtasari wa kiutendaji

Kulingana na takwimu za ITU, kulikuwa na wastani wa watu bilioni 4.1 wanaotumia Intaneti mwaka wa 2019, likiwa ongezeko la asilimia 5.3 ikilinganishwa na makadirio ya 2018.

Watoto na vijana hutumia Intaneti kwa madhumuni mbalimbali, kuanzia kupata taarifa za mradi wa shule hadi kusema na marafiki. Wana ujuzi wa hali ya juu katika kusimamia apu na programu changamano, kuunganisha kwenye intaneti wakitumia simu za mkononi, tableti na vifaa vingine vya mkononi kama vile saa, iPod Touch, visoma-vitabu kielektroniki na vifaa vya michezo ya mitandaoni. [2]

Mtandao pia umetumika kama nyenzo muhimu katika maisha ya makundi mbalimbali ya watoto na vijana walio katika mazingira magumu. Watoto wahamiaji huutumia kudumisha uhusiano na familia na marafiki na huwapa fursa ya kushiriki utamaduni wao mpya. Huwawezesha watoto na vijana wenye ulemavu kushirikiana na kuhusika katika shughuli ambazo hazipatikani nje ya mtandao, na hutoa fursa za kuwa katika hali sawa na wenzao mtandaoni, wenye uwezo unaoonekana zaidi kuliko ulemavu.

Hata hivyo, pamoja na kuwa intaneti ina fursa anuwai kama hizi, pia huwa na hatari na madhara, baadhi ya watumizi wakiwa katika hatari zaidi kuliko wengine. Kwa mfano, kwa watoto na vijana wanaohama makwao, matokeo ya ukiukaji wa taarifa za siri mtandaoni yanaweza kuwa makubwa – ikiwa mikononi mwa watu wasiofaa, data inaweza kutumika kuwatambua na kuwalenga watu kulingana na makabila yao, hali ya uhamiaji, au viashiria vingine vya utambulisho wao[3] ; kwa watoto na vijana walio na ugonjwa wa tawahudi (ASD), changamoto za kijamii kama vile ugumu wa kuelewa nia za wengine, zinaweza kuacha kundi hili katika hatari ya "marafiki" wenye nia mbaya; na watoto na vijana wenye ulemavu wana uwezekano mkubwa wa kutengwa, kunyanyapaliwa, na kudanganywa.

Wazazi na walezi wengi huwa na dhana potofu kwamba mtoto wao yuko salama zaidi ikiwa anatumia kompyuta nyumbani, au shuleni, kuliko mahali pengine. Hii ni dhana potofu na hatari kwa sababu Intaneti inaweza kuwafikisha watoto na vijana mahali popote duniani, na kwa hali hiyo, wanaweza kukabiliwa na hatari zinazoweza kuwavuruga mno, kama iwapo wangekuwa katika ulimwengu halisi. Hata hivyo, watoto na vijana hukabiliwa na ongezeko la hatari ya kudhuriwa wanapoingia mitandaoni kupitia simu za kisasa, tableti au vifaa vingine vya mkononi. Hii ni kwa sababu ni rahisi na ni haraka sana kuingia mtandaoni wakitumia vifaa hivi vya mkononi kutoka mahali popote na vina uwezekano mdogo wa kufuatiliwa na wazazi au walezi.

Miongozo hii imetengenezwa kwa kuzingatia mpango wa ulinzi wa watoto katika mitandao (COP), kama sehemu ya Agenda ya Kiulimwengu ya ITU ya Kukabili Uhalifu Kimtandao[4], kwa

---

[2] ITU, (2019), Measuring digital development. Facts and figures 2019, *https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/FactsFigures2019.pdf*.

[3] UNICEF (2017), *The State of the World's Children 2017: Children in a Digital World,* *https://www.unicef.org/uzbekistan/media/711/file/SOWC:%20Children%20in%20a%20Digital%20World.pdf*.

[4] ITU (2020), *Global Cybersecurity Agenda (GCA)*, *https://www.itu.int/en/action/cybersecurity/Pages/gca.aspx.*

lengo la kuweka misingi ya matumizi salama ya intaneti si tu kwa vijana wa kisasa bali pia kwa vizazi vijavyo. Miongozo hii pia inalenga watoto walio katika mazingira magumu, hasa, watoto wahamiaji, wanaougua ASD na watoto wenye ulemavu.

Miongozo hiyo inakusudiwa kufanya kazi kama kielelezo ambacho kinaweza kubadilishwa na kutumiwa kwa njia inayoambatana na mila na desturi za kitaifa au za mitaa na kushughulikia masuala ambayo yanaweza kuathiri watoto na vijana wote walio chini ya umri wa miaka 18.

Mkataba wa Umoja wa Mataifa kuhusu Haki za Mtoto unamfafanua mtoto kuwa mtu yeyote aliye chini ya umri wa miaka 18. Miongozo hii inashughulikia masuala yanayowakabili watu wote walio chini ya umri wa miaka 18 katika sehemu zote za dunia. Hata hivyo, hakuna uwezekano mkubwa kwa mtumiaji wa Intaneti wa umri mdogo wa miaka saba kuwa na mahitaji au maslahi sawa na mtoto mwenye umri wa miaka 12 anayeanza Shule ya Upili au mwenye umri wa miaka 17 anayekaribia utu uzima. Miongozo hii imeundwa ili kutoa ushauri au mapendekezo kwa miktadha tofauti kwa sababu mahitaji mahususi yanahitaji kuzingatiwa kwa mtu binafsi na kwa sababu vipengele tofauti vya eneo, sheria na utamaduni vina mchango muhimu kuhusu jinsi miongozo hii inaweza kutumika au kufasiriwa katika nchi au eneo husika.

Utangulizi

Katika kiwango cha kimataifa, mtumiaji mmoja kati ya watatu wa Intaneti ni wa chini ya umri wa miaka 18[5], kiwango cha kushangaza kutokana na kwamba katika 2018, zaidi ya nusu ya watu duniani walitumia Intaneti. Katika nchi zinazoendelea, watoto wanaongoza kwa matumizi ya Intaneti, wamekua wakitumia Intaneti kwenye simu zao kwanza. [6]

Huku watoto wengi zaidi duniani wakiendelea kufikia huduma za intaneti mtandao, kuzingatiwa kwa haki zao kutachangiwa zaidi na kile kinachotokea mtandaoni. Ufikiaji wa intaneti ni msingi wa utambuzi wa haki za watoto.

Ingawa mtoto mmoja kati ya watatu huweza kutumia Intaneti, bado kuna takriban watoto milioni 346 duniani kote ambao hawajaunganishwa kwenye mtandao[7]. Wale ambao wanaweza kufaidika zaidi na fursa ambazo mtandao hutoa mara nyingi ndio ambao hawajaunganishwa sana. Tunaona kuwa katika kanda ya Afrika karibu asilimia 60 ya watoto hawapati huduma za intaneti, ikilinganishwa na asilimia 4 barani Ulaya.[8]

Kuhusu uwezo wa kufikia mtandao, tofauti kubwa ipo pia kwa misingi ya jinsia. Utafiti[9] unaonyesha kuwa katika kila eneo isipokuwa Amerika, watumiaji wa mtandao wanaume ni wengi kuliko watumiaji wa kike. Katika nchi nyingi, wasichana hawana fursa sawa za kufikia mtandao kama wavulana, na hata pale wanapopata, wasichana mara nyingi hufuatiliwa na kuwekewa vikwazo katika matumizi yao ya mtandao kwa kiwango kikubwa zaidi.

Mgawanyiko wa kidijitali hukiuka uwezo wa ufikiaji. Watoto wanaotegemea simu za mkononi badala ya kompyuta wanaweza kupata tu uzoefu wa pili bora wa mtandaoni, na wale ambao hawana ujuzi wa kidijitali au kuzungumza lugha za wachache mara nyingi hawawezi kupata mambo muhimu mtandaoni. Kuna uwezekano mkubwa kwamba watoto kutoka maeneo ya vijijini wanaweza kuibiwa nywila au pesa. Pia huwa na ujuzi wa kiwango cha chini wa kidijitali, hutumia muda mwingi mtandaoni (hasa kucheza michezo), na hupokea maelekezo na ufuatiliaji mdogo wa wazazi . [10]

Watoto na watu wazima wanaripoti kuwa mgawanyiko wa kidijitali ni suala linaloendelea na linahitaji uwekezaji wa kujitolea na suluhu za kiubunifu. Katika hali kama hii, watoto wanafurika mitandaoni lakini wengi hawanufaiki na miongozo ifaayo kutoka kwa wazazi, walimu na watu wengine muhimu. Hii inaendelea kuwaweka watoto katika hatari.

Intaneti imeibuka kuwa teknolojia wezeshi na yenye ukwasi mkubwa. Watoto na vijana wamekuwa wanufaika wakuu wa Intaneti na teknolojia zinazohusiana na dijitali. Teknolojia hizi zinabadilisha jinsi tunavyowasiliana na zimefungua njia nyingi mpya za kucheza michezo,

---

[5] Livingstone, S., Carr, J., and Byrne, J. (2015) *One in three: The task for global internet governance in addressing children's rights*. Global Commission on Internet Governance: Paper Series. London: CIGI and Chatham House, https://www.cigionline.org/publications/one-three-internet-governance-and-childrens-rights

[6] ITU (2020), *Measuring the Information Society Report*, *https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ICTOI-2018-SUM-PDF-E.pdf.*

[7] UNICEF (2017), *The State of the World's Children 2017: Children in a Digital World,* *https://www.unicef.org/uzbekistan/media/711/file/SOWC:%20Children%20in%20a%20Digital%20World.pdf*.

[8] UNICEF.

[9] Araba Sey and Nancy Hafkin (2019), *REPORT OF EQUALS RESEARCH GROUP, LED BY THE UNITED NATIONS UNIVERSITY (United Nations University and EQUALS Global Partnership),* *https://i.unu.edu/media/cs.unu.edu/attachment/4040/EQUALS-Research-Report-2019.pdf.*

[10] UNICEF (2019). *Growing up in a connected world*. UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence, https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20Summary%20Report.pdf.

kufurahia muziki na kushiriki katika safu kubwa ya shughuli za kitamaduni, na kuondoa vizuizi vingi. Watoto wanaweza kupanua wigo wao mtandaoni, kwa kutumia fursa za kukusanya taarifa na kukuza mahusiano. TEHAMA huwapa watoto ujuzi wa kusoma na kuandika ambao hukuza aina nyinginezo za ushiriki nje ya mtandao. Intaneti ni jukwaa mwafaka la ufikiaji wa masuala ya afya, huduma za elimu, na habari kuhusu mada ambazo ni muhimu kwa vijana lakini zinaweza kuwa mwiko katika jamii zao. Watoto na vijana mara nyingi sana wamekuwa mstari wa mbele katika kupatiliza na kutumia fursa ziletwazo na Intaneti.

Hata hivyo, ni jambo lisilopingika kwamba intaneti imeleta changamoto kadhaa kwa usalama wa watoto na vijana, ambazo zinahitaji kushughulikiwa, kwa sababu ni muhimu kwa haki zao wenyewe lakini pia kwa sababu ni muhimu kwa mawasiliano na kila mtu anayefahamu kwamba intaneti ni chombo cha kuaminika. Vile vile, ni muhimu kujua kwamba haja ya kulinda watoto na vijana mtandaoni haipaswi kuchukuliwa kuwa ni jukwaa la kuhalalisha shambulio la uhuru wa kujieleza, uhuru wa kutagusana au uhuru wa kujumuika.

Ni muhimu sana kwamba kizazi kijacho kitumie intaneti kwa kujiamini ili baadaye kiweze kuendelea kunufaika na mabadiliko yake. Hivyo, tunapojadili usalama wa watoto na vijana mtandaoni, ni muhimu kuwa na usawazisho unaofaa.

Ni muhimu kujadili kwa uwazi hatari zilizopo kwa watoto na vijana mtandaoni, kuwafundisha jinsi ya kutambua hatari, na kuzuia au kukabiliana na madhara iwapo yatatokea, bila ya kuwatisha au kuwaweka katika hali hatarishi zaidi.

Ni vigumu sana kwa watoto na vijana kuchukulia kwa uzito mbinu yoyote yenye miegemeo hasi katika kushughulikia suala la teknolojia. Wazazi na walimu mara nyingi wanaweza kujikuta katika hali mbaya kwa sababu mara nyingi vijana hujua zaidi kuhusu teknolojia na fursa zake kuliko vizazi vya zamani. Utafiti umeonyesha kuwa watoto wengi wanaweza kutofautisha unyanyasaji wa mtandaoni na utani au dhihaka za mtandaoni, wakitambua kwamba unyanyasaji wa mtandaoni unalenga kudhuru. Katika sehemu nyingi za dunia, watoto wana uelewa mzuri wa baadhi ya hatari wanazokabiliana nazo mtandaoni. [11]

Hata hivyo, ingawa inaweza kugunduliwa kuwa juhudi za kuwaelimisha watoto kukabiliana na hatari za mtandaoni zinazaa matunda, bado kuna haja ya kuongeza ufahamu wa watoto wengi zaidi duniani kote, hasa miongoni mwa makundi yaliyo hatarini, na sharti juhudi za pamoja zilenge watoto hawa hasa, ili kuboresha ufahamu wa huduma za usaidizi kwa waathiriwa wa unyanyasaji wa mtandaoni na aina zingine za hatari za mtandaoni.

Kuna changamoto nyingi zinazokuja. Matatizo hayaletwi na kufikia huduma za mtandaoni pekee kwa ulimwengu. Kiwango cha mabadiliko ya kiteknolojia kinaleta changamoto kwa usalama wa watoto mtandaoni. Watoto wengi hupitia mandhari changamano ya kidijitali. Maendeleo ya akili bandia na ujifunzaji wa mashine, uhalisia pepe na ulioboreshwa, data kubwa, utambuzi wa

[11] Tangu 2016, ITU imekuwa ikifanya mashauriano katika COP na wadau watoto na watu wazima kuhusu masuala muhimu kama unyanyasaji wa mtandaoni, kusoma na kuandika kidijitali na shughuli za watoto mtandaoni.

uso, robotiki na Intaneti ya Mambo imewekwa ili kubadilisha mitazamo ya utendaji wa watoto hata zaidi.

Ni muhimu kwamba wadau wote wapange na kuwazia kuhusu matokeo ya maendeleo haya kwa watoto na kutafuta njia za kuwaunga mkono ili kukuza ujuzi wa kidijitali unaohitajika sio tu kuishi bali kustawi katika siku zijazo za kidijitali. Uwekezaji zaidi katika ujuzi wa kidijitali na ujuzi wa kusoma na kuandika wa wazazi na walimu unahitajika ili kusaidia watoto kukuza fikra makini na ustadi wa kutathmini ili kuwawezesha kuelewa mtiririko wa haraka wa taarifa za ubora tofauti kutoka kwa wazazi na waelimishaji hadi watoto, yaani tuwe na raia waliobobea kidijitali. [12]

Utafiti wa ITU umeonyesha kuwa baadhi ya nchi zinatatizika kutenga rasilimali za kutosha kushughulikia ujuzi wa kidijitali na usalama wa watoto mtandaoni. Hata hivyo, watoto wanaripoti kuwa wazazi, walimu, kampuni za teknolojia na serikali zote ni wahusika muhimu katika kuandaa suluhu za kusaidia usalama wao mtandaoni. Utafiti wa ITU katika Nchi Wanachama unaonyesha kuwa kuna usaidizi mkubwa wa ushirikishwaji wa maarifa ulioimarishwa na juhudi zilizoratibiwa ili kulinda usalama wa idadi kubwa ya watoto mtandaoni.

Usawazishaji wa fursa na hatari za mtandaoni za watoto bado ni changamoto. Nchi Wanachama wa ITU pia zilionyesha kuwa ingawa ni lazima juhudi za kukuza fursa kwa watoto mtandaoni ziendelee kupewa kipaumbele, zinahitaji zisawazishwe kwa uangalifu na haki za hali salama ambapo wanaweza kushiriki na kufaidika na ulimwengu wa kidijitali. [13]

[12] Council of Europe (2016), *Digital Citizenship Education*, *https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship education/home*.

[13] ITU News (2018), *Celebrating 10 Years of Child Online Protection*, *https://news.itu.int/celebrating-10-years-child-online-protection/.*

2. Ulinzi wa watoto mtandaoni ni nini ?

Teknolojia za mtandaoni huunda nafasi nyingi kwa watoto na vijana kuwasiliana, kujifunza ujuzi mpya, kuwa wabunifu na kuchangia katika kuboresha maendeleo ya jamii. Lakini pia wanaweza kuibua hatari mpya kama vile kufichuliwa shughuli zao za faragha, kupata mambo yanayokiuka sheria, uchokozwaji, unyanyasaji wa mtandaoni, matumizi mabaya ya data ya kibinafsi, mitindo ya uvaaji na hata unyanyasaji wa kingono kwa watoto.

Mwongozo huu unakuza mbinu pana ya kukabiliana na matishio na madhara yote ambayo watoto na vijana wanaweza kukumbana nayo wanapopata ujuzi wa kidijitali. Wanatambua kwamba wadau wote wanaohusika wana jukumu la kuimarisha maarifa yao kidijitali, ustawi na ulinzi huku wakinufaika na fursa ambazo Intaneti inaweza kutoa.

Kulinda watoto ni jukumu la kawaida na ni juu ya wadau wote wanaohusika kuhakikisha mustakabali endelevu kwa wote. Ili hilo lifanyike, ni sharti watunga sera, sekta ya kibinafsi, wazazi, walezi, waelimishaji na wadau wengine wahakikishe kwamba watoto wanajiwezesha ipasavyo - mtandaoni na nje ya mtandao.

Wazazi, walezi na waelimishaji pia wana wajibu wa kuhakikisha kwamba watoto na vijana wanatumia tovuti za Intaneti kwa usalama na kwa uwajibikaji.

Katika miaka ya hivi majuzi, ufikiaji wa intaneti kwenye simu za mkononi umeongezeka sana na hakuna suluhu bainifu ya kulinda watoto na vijana dhidi ya hatari za mtandao. Hili ni suala la kimataifa ambalo linahitaji mwitikio wa kimataifa kutoka kwa sekta zote za jamii, ikiwa ni pamoja na watoto na vijana wenyewe.

Ili kukabiliana na changamoto hizi zinazoongezeka katika kukabiliana na maendeleo ya haraka ya TEHAMA, Mpango wa Ulinzi wa Mtoto Mtandaoni (COP) [14], mpango wa kimataifa wa wadau mbalimbali uliozinduliwa na ITU mwezi Novemba 2008, unaendelea kuleta washirika pamoja kutoka sekta zote dunia ni ili kuunda matumizi salama na yenye kuwezesha mtandaoni kwa watoto na vijana duniani kote. Inaweka miongozo kwa wadau wote husika, wakiwemo watoto na vijana katika sehemu zote za dunia kuhusu jinsi ya kujiweka salama mtandaoni. Mwongozo huu ni kama kilelezo ambacho kinaweza kubadilishwa na kutumika kwa njia ambayo inalingana na desturi na sheria za kitaifa au za mitaa husika.

Ripoti hii imetayarishwa ndani ya Mpango wa COP na kikundi kazi cha wataalamu wa wadau mbalimbali na inalenga kutoa maelezo, ushauri na vidokezo muhimu vya usalama kwa wazazi, walezi na waelimishaji kuhusu ulinzi wa watoto mtandaoni.

Kikundi kazi cha wataalamu wa ITU kiliandika kwa pamoja miongozo katika ripoti hii, kikijalizia kwenye Mwongozo wa kwanza wa ITU COP, uliotolewa mwaka wa 2009 na kusasishwa mwaka wa 2016. Kuhusu ombi la Nchi Wanachama wa ITU, ITU ilizindua mchakato wa ukaguzi mwaka 2019 ambao ulilenga kuunda toleo la pili la miongozo.

Miongozo hii mipya inashirikisha hali maalum ya watoto wenye ulemavu kuhusiana na hatari na madhara ya matumizi ya mtandao pamoja na masuala yanayohusu maendeleo ya teknolojia mpya kama vile Intaneti ya simu ya mkononi, programu, Mtandao wa Mambo, vifaa vya kuchezea vilivyounganishwa intaneti, michezo ya mitandaoni, robotiki, mashine za kujifunza, na akili ya bandia.

[14] ITU (2020), *Child Online Protection*, *https://www.itu.int/en/cop/Pages/default.aspx*.

3. Watoto na vijana katika ulimwengu uliounganishwa[15]

Katika ngazi ya kimataifa, imekadiriwa kuwa mtoto mmoja kati ya watatu ni mtumiaji wa Intaneti na kwamba mtumiaji mmoja kati ya watatu wa Intaneti ni mtu aliye chini ya umri wa miaka 18[16]. Mnamo 2017, nusu ya idadi ya watu duniani walitumia mtandao; katika kikundi cha umri wa miaka 15 hadi 24, idadi iliongezeka hadi karibu thuluthi mbili.

"Tulikua tukitumia intaneti. Ninamaanisha, Intaneti imekuwa hapa nasi kila wakati. Utasikia watu wazima wakimaka 'Alaa Intaneti imeonekana', wakati ni jambo la kawaida kwetu." - Mvulana, miaka 15, Serbia

Kifaa maarufu zaidi cha kufikia intaneti miongoni mwa watoto na vijana ni simu ya mkononi. Hii inawakilisha mabadiliko muhimu katika muongo mmoja uliopita. Huko Ulaya na Amerika Kaskazini, kizazi cha kwanza cha watumiaji wa Intaneti waliingia kupitia kompyuta ya mezani, lakini mwelekeo katika nchi nyingi zinazoendelea umekuwa kupitia simu za mkononi 'kwa mara ya kwanza'.

Watoto na vijana wanapendelea kutumia simu za mkononi kwa sababu wanaweza kuzibeba kila mahali; si lazima kutumia pamoja na jamaa zao wengine; inaweza kukidhi haja zao kadhaa kwa wakati mmoja, kama vile kutuma jumbe, kuzungumza, kubofya na kutuma picha, na kuvinjari; na huwashwa kila wakati.

"Simu ni rahisi kwa namna fulani. Tunaweza kubeba popote, ni ndogo na ni rahisi kuifanyia kazi. Ninaipenda zaidi kwa njia hii [ninapoitumia] kwa vidole na sio kwa kibodi. Msichana wa miaka 12, Serbia

Tafiti zimeonyesha kuwa miongoni mwa watoto na vijana wanaoweza kufikia Intaneti, wasichana na wavulana wana viwango sawa vya matumizi ya simu za mkononi kuingia mtandaoni. Kwa kulinganisha, kompyuta za mezani hutumiwa zaidi na wavulana.

Kiuhalisia, watoto na vijana wengi wanapata Intaneti kupitia kifaa kimoja au zaidi na kuna tabia ya wavulana kutumia vifaa vingi kuliko wasichana katika kila nchi iliyofanyiwa utafiti.

---

[15] This chapter is mainly drawn from the following source: UNICEF (2019). *Growing up in a connected world*. UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence: - https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20Summary%20Report.pdf .
The comprehensive research, as part of the comparable high-quality evidence work of the Global Kids Online, collects voices from children in 11 countries, across 4 regions, from 2016 to 2018 (14,733 children aged 9-17 years). The report focuses at the positive effects of ICTs for children and asks at the same time when the use of ICTs becomes problematic in children's lives. All figures of chapter 4 here below are taken from this report. Qualitative and quantitative methodology on which these findings are based can be found at Livingstone, S., Kardefelt Winther, D., and Saeed, M. (2019). *Global Kids Online Comparative Report, Innocenti Research Report*. UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence. Online under: https://www.unicef-irc.org/publications/1059-global-kids-online-comparative-report.html Further information on the Global Kids Online international research project can be found online under: http://globalkidsonline.net.

[16] Livingstone, S., Carr, J., and Byrne, J. (2015) *One in three: The task for global internet governance in addressing children's rights*. Global Commission on Internet Governance: Paper Series. London: CIGI and Chatham House, https://www.cigionline.org/publications/one-three-internet-governance-and-childrens-rights

Watoto na vijana hutumia wastani wa saa mbili kwa siku mtandaoni katika wiki na takribani mara mbili ya ile kila siku ya wikendi. Wengine wanahisi wameunganishwa kabisa. Lakini wengine wengi bado hawana ufikiaji wa Intaneti nyumbani - au wana ufikiaji uliodhibitiwa.

Hata hivyo, takwimu hutofautiana sana na kuna maoni mbalimbali kuhusu muda ambao watoto hutumia mtandaoni. Baadhi ya utafiti wa hivi majuzi kutoka Taasisi ya DQ unapendekeza kuwa nchini Australia watoto na vijana wanaweza kuwa wakitumia muda wa saa 38 kwa wiki mtandaoni. [17]

"Ninaenda kwenye mkahawa kwa sababu hatuna kompyuta nyumbani.... Hatuwezi kupata Intaneti shuleni." Mvulana, mwenye umri wa miaka 15-17, Afrika Kusini

"[Nimeunganishwa] Siku nzima, lakini sio kwamba ninaitumia siku nzima." Mvulana, mwenye umri wa miaka 13-14, Argentina.

Licha ya matokeo ya Global Kids Online (GKO) kwamba idadi sawa ya jumla ya wasichana na wavulana wanaweza kupata Intaneti, hata hivyo, katika baadhi ya nchi, wavulana wana uhuru zaidi wa matumizi ya Intaneti kuliko wasichana na kwamba wasichana mara nyingi hufuatiliwa na kuwekewa vikwazo katika maisha yao na matumizi yao ya Intaneti kudhibitiwa.

Ulimwengu wa starehe

Watoto na vijana mara nyingi huenda mtandaoni kwa sababu mbalimbali chanya na za kuwafurahisha. Katika nchi 11 zilizofanyiwa utafiti, shughuli maarufu zaidi - kwa wasichana na wavulana - ni kutazama klipu za video. Zaidi ya robo tatu ya watoto na vijana wanaotumia Intaneti wanasema wanatazama video mtandaoni angalau kila wiki, ama wakiwa peke yao au pamoja na jamaa zao.

“Mama yangu aliponunua kipakatalishi, tulianza kutumia muda mwingi pamoja; kila wikendi tulichagua filamu na kuitazama na nyanya yangu.” Msichana, mwenye umri wa miaka 15, Uruguay.

Watoto na vijana pia hufurahia kucheza michezo mtandaoni, hivyo kutekeleza haki yao ya kucheza na wakati mwingine haki yao ya kujifunza. Kuna uwezekano mkubwa zaidi wa wavulana kucheza michezo ya mtandaoni katika nchi zote zilizochunguzwa. Hata hivyo, wasichana wengi wanaotumia Intaneti hucheza michezo ya mtandaoni; kwa mfano, wasichana wengi hucheza michezo ya mtandaoni nchini Bulgaria (60%) na Montenegro (80%). Kama ilivyo kwa kutazama video, kuna uwezekano mkubwa kwa watoto na vijana kucheza michezo ya mtandaoni wanapopata Intaneti kwa urahisi.

"Ninacheza michezo ya mtandaoni na kupata pesa kutoka kwayo." Mvulana, mwenye umri wa miaka 17, Ufilipino.

Watu wazima wana wasiwasi juu ya watoto na vijana kutumia muda mwingi kwenye skrini au huamini kwamba wanapoteza tu muda kwenye burudani ya mtandaoni. Kulingana na Global

[17] DQ Institute (2020), Child Safety Index, https://www.dqinstitute.org/child-online-safety-index/

Kids Online, shughuli hizi kuu za burudani zinaweza kutoa fursa muhimu kwa watoto na vijana, ambapo zinaweza kuwasaidia kukuza maarifa na ujuzi wa kuendelea zaidi katika masuala ya kielimu, kimawasiliano na kijamii mtandaoni.

Kielelezo cha 1: Watoto (%) wanaocheza michezo ya mtandaoni angalau kila wiki kulingana na jinsia na umri [18]

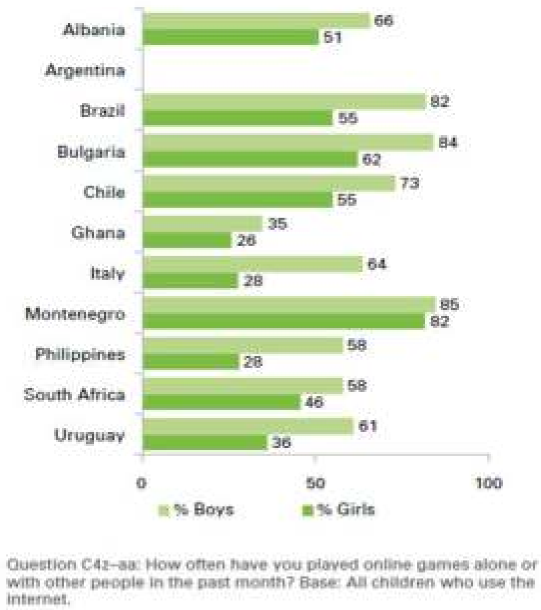

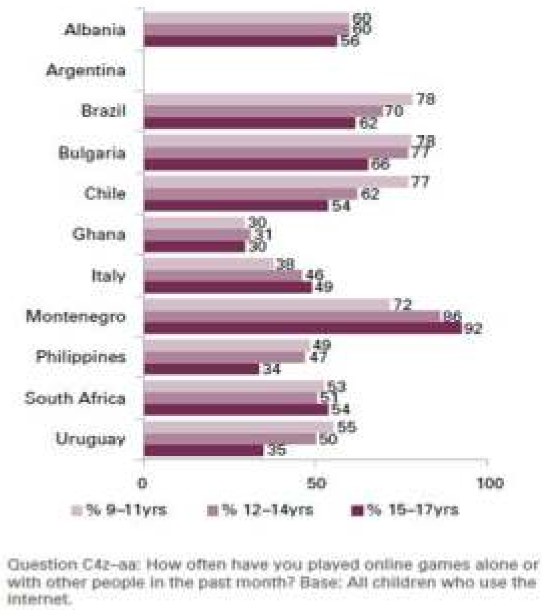

Swali C4z-aa: Umecheza michezo ya mtandaoni mara ngapi ukiwa peke yako ama na watu wengine katika mwezi mmoja uliopita? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti	Swali C4z-aa: Umecheza michezo ya mtandaoni mara ngapi ukiwa peke yako ama na watu wengine katika mwezi mmoja uliopita? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti

Kielelezo cha 1 kinaonyesha chati mbili za upau zinazoonyesha majibu ya uchunguzi wa matumizi ya Intaneti kwa watoto: Je, ni mara ngapi umecheza michezo ya mtandaoni peke yako ama na watu wengine katika mwezi uliopita? Chati moja inaonyesha mgawanyo wa matumizi kati ya wasichana na wavulana, huku wavulana wakiitumia zaidi katika kila tukio. Chati nyingine inaonyesha mgawanyo kwa kundi la umri. Hili haliko wazi, saba kati ya nchi kumi zilizoorodheshwa zinaonyesha kuwa kikundi cha watoto wa miaka 9-11 hucheza mara nyingi au zaidi kuliko vikundi vingine viwili (watoto wa miaka 12-14 na watoto wa miaka 15-17) .

Asili: UNICEF

Kuunda miungano mipya

Intaneti, pamoja na zana zake za utumaji wa ujumbe wa papo hapo na mitandao ya kijamii, imekuwa mahali muhimu pa kukutania ambapo watoto na vijana wanaweza kutumia haki yao ya uhuru wa kujieleza kwa kuungana na marafiki na familia zao na watoto wengine na vijana wenye maslahi sawia. Katika nchi 11 zilizofanyiwa utafiti, watoto na vijana wengi wanaweza kuchukuliwa kama 'wajenzi wa jamii', kwa kuwa wanashiriki katika shughuli mbalimbali za kijamii mtandaoni kila wiki - kama vile kuzungumza na marafiki na familia, kutumia zana mbalimbali za kutuma ujumbe na kuwasiliana na watu. ambao wana maslahi sawa na yao. Baadhi ya watoto pia wanaripoti kwamba wanaona ni rahisi kueleza uhalisi wao mitandaoni.

[18] Mchoro huu ulitolewa kwenye: UNICEF (2019). *Growing up in a connected world*. UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence, https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20Summary%20Report.pdf

"Ninaweza kuonyesha uhalisia wangu mtandaoni, hakuna sheria ... nina marafiki zaidi ya 5,000 mtandaoni". Mvulana anayejitambulisha kama shoga, mwenye umri wa miaka 15, Ufilipino

Mwingiliano wa kijamii kwa njia ya Mtandao pia huongezeka kulingana na umri kutokana na sababu mbalimbali. Kwa mfano, baadhi ya tovuti za mitandao ya kijamii zina kikomo cha umri cha chini kabisa kwa watoto na vijana, kwa kawaida hupata uhuru zaidi kadiri ya umri unavyoongezeka.

Kielelezo cha 2: Watoto (%) wanaofanya shughuli tatu au zaidi za kijamii mtandaoni angalau kila wiki, kulingana na jinsia [19]

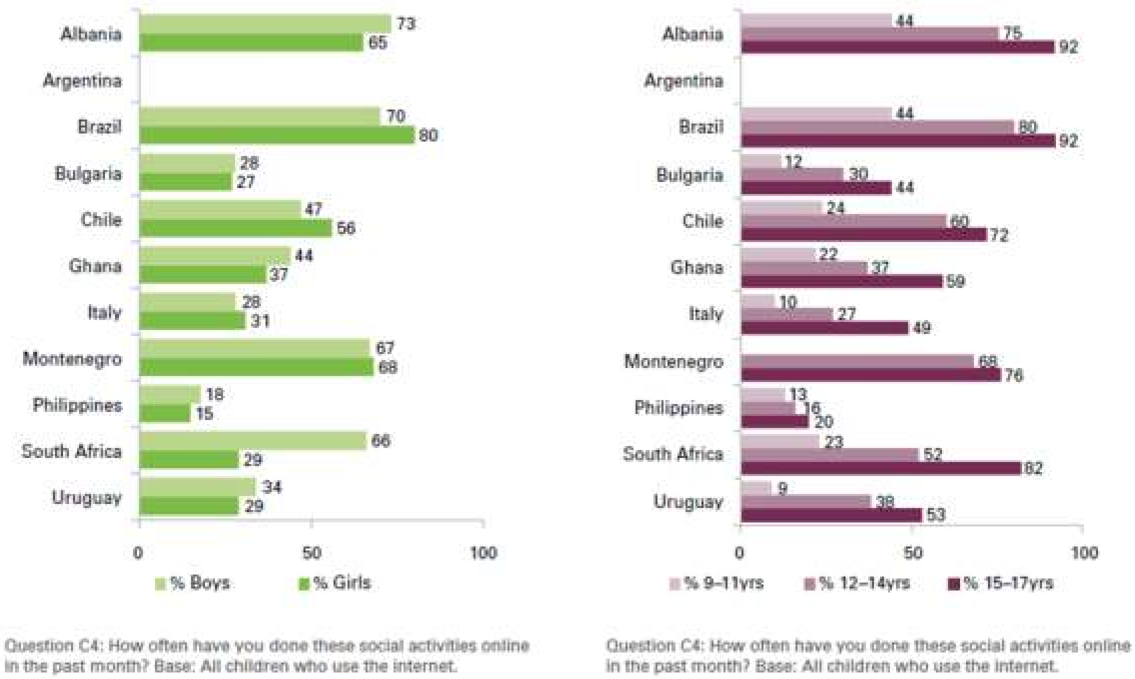

Swali C4: Umefanya hizi shughuli za mitandao ya kijamii mtandaoni mara ngapi kwa mwezi uliopita? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti	Swali C4: Umefanya hizi shughuli za mitandao ya kijamii mtandaoni mara ngapi kwa mwezi uliopita? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti

Kielelezo cha 2 kinaonyesha chati mbili za upau zinazoonyesha majibu ya uchunguzi wa matumizi ya Intaneti miongoni mwa watoto kwa shughuli za kijamii mtandaoni katika mwezi uliopita: Chati moja inaonyesha mgawanyo wa matumizi kati ya wasichana na wavulana, na matumizi sawa kwa wavulana na wasichana katika kila tukio isipokuwa moja. Chati nyingine inaonyesha mgawanyo kulingana na umri. Hii ilionyesha kuwa katika nchi zote zilizochunguzwa, kikundi cha watoto wa miaka 9-11 walitumia mtandao kwa shughuli za kijamii mtandaoni mara chache kuliko vikundi vingine viwili (watoto wa miaka 12-14 na 15-17), na kwa kila nchi, kundi la watoto wa miaka 15-17 walitumia zaidi.

Kumbuka: Watoto na vijana waliulizwa ni mara ngapi walifanya shughuli zifuatazo za kijamii mtandaoni katika mwezi uliopita: walitumia Intaneti kuzungumza na watu kutoka maeneo au malezi tofauti na yao; walizuru tovuti ya mtandao wa kijamii; walizungumza na familia au marafiki ambao waliishi mbali zaidi; walitumia ujumbe wa papo hapo; walizuru tovuti ambayo watu wabadilishana uzoefu wa mambo wanayopenda au uraibu wao.

Asili: UNICEF

Ni wazi kutokana na data iliyo hapo juu kwamba Intaneti hufungua nafasi mpya za kujumuika na watu, ingawa wazazi mara nyingi hulalamika kwamba mwingiliano wa watoto na vijana mtandaoni unasababishwa na mawasiliano ya kibinafsi katika ulimwengu halisi.

[19] Mchoro huu ulitolewa kwenye: UNICEF (2019). *Growing up in a connected world*. UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence, https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20Summary%20Report.pdf,

"Katika karamu, wameketi mezani. 10 kati yao kila mmoja ana kifaa chake kidogo." Mzazi wa matineja wa miaka 15-17, Chile

Tabia kama hiyo sio ya kipekee kwa watoto na vijana. Baadhi ya wazazi hupiga simu au kugandai mitandaoni wakati wa mikusanyiko ya kijamii - jambo ambalo hukera watoto na vijana wengi.

“Mezani, tunapokula, Baba anatumia simu yake. Huo ndio wakati pekee ambao sisi sote tuko pamoja, na inaniudhi sana.” Msichana, mwenye umri wa miaka 14, Uruguay

Kwa ufikiaji mkubwa wa Intaneti, watoto na vijana wanaweza kupanua wigo wao, kukusanya habari na kupanua mahusiano yao. Kwa mwingiliano zaidi wa kijamii, iwe mtandaoni au ana kwa ana, wao hujenga uzoefu na ujuzi wao. Utafiti wa GKO unaonyesha kuwa watoto na vijana wanaojumuika pakubwa kwenye Mtandao ni bora zaidi katika kudhibiti faragha yao ya mtandaoni, ambayo husaidia kuwaweka salama.

Raha ya uundaji

Baadhi ya maudhui ya mtandaoni ambayo watoto na vijana hupata, na kuthamini yametolewa na watoto wengine na vijana. Kwa kawaida, katika nchi 11 zilizofanyiwa utafiti na Global Kids Online, asilimia 10 hadi 20 ya watoto na vijana huunda na kupakia video au muziki wao kila wiki, au kuandika blogu, au hadithi, au kuunda kurasa za wavuti kila wiki.

"Nina blogi na huisasisha mara kwa mara." Msichana, mwenye umri wa miaka 15-17, Ufilipino

"Unaweza kuweka video na michezo. Unaweza kuweka muziki. Unaweza pia kupakia picha, mawazo, michezo.” Msichana, mwenye umri wa miaka 9-11, Ghana

"Ninatengeneza kadi za DIY; Ninaziweka mtandaoni. Marafiki zangu wanazipenda.” Msichana, mwenye umri wa miaka 15-17, Ufilipino

"Ndio, najua jinsi ya [kudukua kompyuta], lakini sifanyi hivyo tena." Mvulana, mwenye umri wa miaka 15-17, Ufilipino

Kielelezo cha 3: Watoto (%) ambao hufanya angalau shughuli moja ya ubunifu mtandaoni angalau kila wiki, kulingana na jinsia na umri [20]

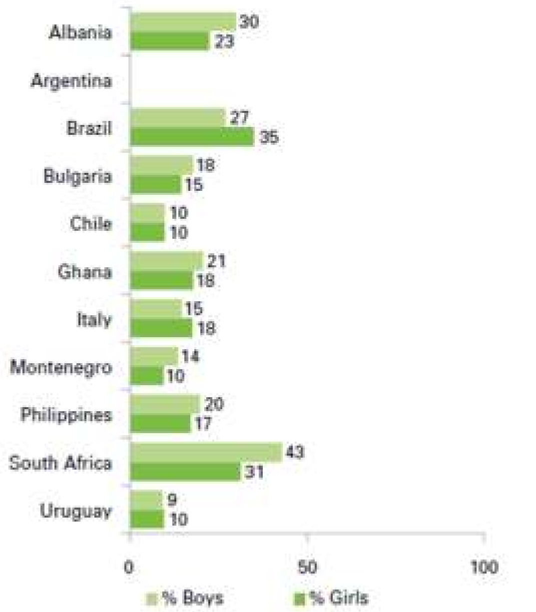

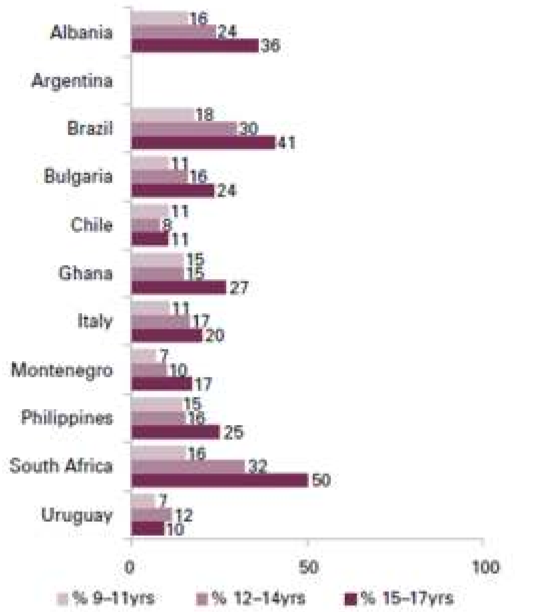

Question C4m–n: How often have you done creative activities online in the past month? Note: In Uruguay, children were not asked about creating blogs online. Base: All children who use the internet.

Question C4m–n: How often have you done creative activities online in the past month? Note: In Uruguay, children were not asked about creating blogs online. Base: All children who use the internet.

Swali c4m-n: Je, umefanya shughuli za kiubunifu mara ngapi kwa mwezi mmoja uliopita? Kumbuka: Watoto hawakuulizwa kuhusu uundaji wa blogu mtandaoni katika Uruguay. Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti.	Swali c4m-n: Je, umefanya shughuli za kiubunifu mara ngapi kwa mwezi mmoja uliopita? Kumbuka: Watoto hawakuulizwa kuhusu uundaji wa blogu mtandaoni katika Uruguay. Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti.

Kielelezo cha 3 kinaonyesha chati mbili za upau zinazoonyesha majibu ya uchunguzi wa matumizi ya Intaneti miongoni mwa watoto kwa shughuli za ubunifu mtandaoni katika mwezi uliopita: Chati moja inaonyesha mgawanyo wa matumizi kati ya wasichana na wavulana, na matumizi sawa ya ubunifu kwa wavulana na wasichana. Chati nyingine inaonyesha mgawanyo kulingana na umri. Hii ilionyesha kuwa katika nchi zote isipokuwa moja ya nchi zilizochunguzwa, kikundi cha watoto wa miaka 9-11 kilitumia mtandao kwa shughuli za ubunifu mtandaoni mara chache kuliko vikundi vingine viwili vya umri wa miaka (12-14 na 15-17) na kwa nchi zote ila moja ya nchi zilizochunguzwa, kikundi cha watoto wa miaka 15-17 walitumia zaidi intaneti kwa ubunifu.

Kumbuka: Watoto na vijana waliulizwa ni mara ngapi walifanya shughuli zifuatazo za ubunifu mtandaoni katika mwezi uliopita: walitengeneza video au muziki wao na kusambaza mtandaoni; kuunda blogi au simulizi au tovuti mtandaoni; video zilizochapishwa au muziki ulioundwa na mtu mwingine.

Asili: UNICEF

[20] Mchoro huu ulitolewa kwenye: UNICEF (2019). *Growing up in a connected world*. UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence, https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20Summary%20Report.pdf.

Hamu ya habari

Kama watu wazima, watoto na vijana wanatumia mtandao kufurahia haki yao ya kupata habari. Kati ya humusi moja hadi mbili ya watoto na vijana wanaweza kuchukuliwa kuwa 'watafuta-habari', kwa kuwa wanafanya utafutaji wa habari mbalimbali mtandaoni kila wiki - kujifunza kitu kipya, kujua kuhusu kazi au fursa za masomo, kutafuta habari, kusaka taarifa za afya au za matukio karibu nao.

Watoto wengi na vijana wa umri wote hutumia mtandao kwa kazi za nyumbani, au hata kujifunza mambo waliokosa kwa kutohudhuria masomo.

“Walituomba tutafute majina ya mawaziri nchini Ghana, kutafuta nchi na sarafu zao. Unaweza kupata habari kuhusu nchi nyingine.” Msichana, mwenye umri wa miaka 12-14, Ghana

"Kwenye Intaneti, tunaweza kutafuta vitu vyote tunavyohitaji shuleni, na hatuwezi kupata katika vitabu." Msichana, mwenye umri wa miaka 9, Serbia

"Nilifeli hisabati, kwa hiyo nilitazama video kadhaa ambazo zilieleza nilichopaswa kujifunza." Mvulana, mwenye umri wa miaka 15-17, Argentina

"Ikiwa huendi shuleni, unaweza kuzungumza na rafiki yako na kujua ulichokosa na mengine kama hayo. Kwa hivyo, ni muhimu, kuwa na WhatsApp ya rafiki yako." Msichana, mwenye umri wa miaka 16-17, Afrika Kusini

Kielelezo cha 4: Watoto (%) ambao hufanya shughuli tatu au zaidi za kutafuta habari angalau kila wiki, kulingana na jinsia na umri. [21]

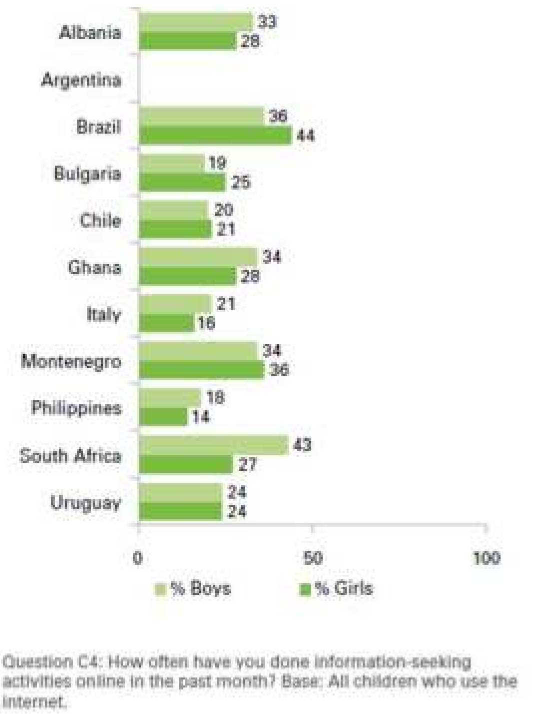

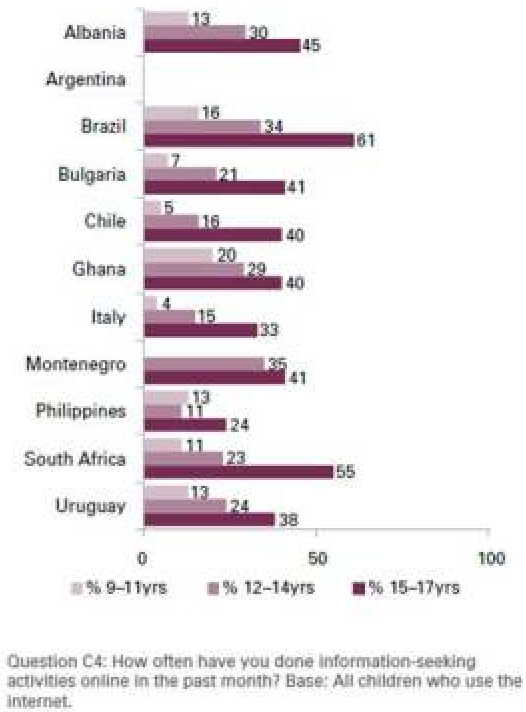

Swali C4: Je, umefanya shughuli za kutafuta habari mara ngapi mtandaoni katika mwezi uliopita? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti	Swali C4: Je, umefanya shughuli za kutafuta habari mara ngapi mtandaoni katika mwezi uliopita? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti

Kielelezo cha 4 kinaonyesha chati mbili za upau zinazoonyesha majibu ya uchunguzi wa matumizi ya Intaneti miongoni mwa watoto kwa shughuli za kutafuta taarifa mtandaoni katika mwezi uliopita: Chati moja inaonyesha mgawanyo wa matumizi kati ya wasichana na wavulana, na matumizi sawa kwa wavulana na wasichana. Chati nyingine inaonyesha mgawanyo kulingana na umri. Hii inaonyesha kuwa katika nchi zote isipokuwa moja ya nchi zilizofanyiwa utafiti, kundi la watoto wa miaka 9-11 walitumia Intaneti kwa shughuli za ubunifu mtandaoni mara chache kuliko vikundi vingine viwili vya umri (watoto wa miaka 12-14 na wenye umri wa miaka 15-17).) na kwa nchi zote zilizochunguzwa, kikundi cha watoto wa miaka 15-17 kiliitumia zaidi kutafuta habari.

Kumbuka: Watoto na vijana waliulizwa ni mara ngapi walifanya shughuli zifuatazo za kutafuta habari katika mwezi uliopita: walijifunza kitu kipya kwa kutafuta mtandaoni; walitafuta habari kuhusu nafasi za kazi au masomo; walitumia mtandao kwa kazi za shule; walitafuta rasilimali au matukio karibu nao; walitafuta habari mtandaoni; walijitafutia taarifa za afya wao wenyewe au mtu wanayemjua. Argentina imeachwa kwa sababu ya kukosa data.

Asili: UNICEF

[21] Mchoro huu ulitolewa kwenye: UNICEF (2019). *Growing up in a connected world*. UNICEF Office of Research - Innocenti, Florence, https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20Summary%20Report.pdf.

Kuna uwezekano mkubwa kwamba baadhi ya watoto na vijana watatumia Intaneti kuliko watu wengine kutafuta taarifa. Takwimu zinaonyesha kuwa watoto na vijana wanaotumia Intaneti kwa shughuli mbalimbali za kutafuta taarifa huwa na ukomavu fulani na wana uwezo wa kushiriki katika shughuli mbalimbali za mtandaoni kwa ujumla na wana wazazi wanaowaunga mkono na kuwawezesha kutumia mitandao yao. Hii inaashiria kwamba watoto na vijana wanapokuwa wakubwa na aina sahihi ya usaidizi wa wazazi, huwa wanapata uzoefu zaidi mtandaoni na kutumia Intaneti kwa manufaa yao.

Kwa habari nyingi zinazopatikana mtandaoni, watoto na vijana lazima wawe na ujuzi unaohitajika ili kupata maudhui sahihi na kutathmini ukweli wa kile wanachogundua.

Kuna tofauti chache kati ya wasichana na wavulana katika suala hili, watoto na vijana wakiendelea kupata utaalamu zaidi wa kutafuta wanachohitaji mtandaoni katika miaka yao ya ujana. Watoto na vijana wanaotazama klipu nyingi za video mtandaoni wanaonekana kuwa na ujuzi bora wa kutafuta taarifa, labda kwa sababu wanajifunza jinsi ya kupata wanachohitaji kwa kutafuta maudhui mtandaoni mara kwa mara.

Ubora na wingi wa taarifa ambazo watoto na vijana hukusanya mtandaoni utategemea mambo yanayowavutia na motisha. Lakini kile watakachopata pia kitaathiriwa na kiwango cha habari kinachopatikana, ambacho kitakuwa cha juu zaidi kwa lugha zinazozungumzwa zaidi. Bado, walio wachache wanaweza pia kufaidika kutokana na fursa za kutafuta taarifa - hata kama idadi yao ni ndogo.

"Wakati mwingine, kwa kuwa hakuna mtu anayezungumza lugha yetu katika shule hii, ninaandika kitu katika Kiromania kwenye YouTube na kusikia sauti yetu, na hiyo ni nzuri, ninaweza kuelewa yote." Kijana wa Roma, mwenye umri wa miaka 12, Serbia

Ni jambo moja kuwa hodari katika kutafuta habari kwenye Mtandao na jambo lingine ni kuweza kuangalia ikiwa habari inayopatikana mtandaoni ni ya kweli.

"Ninatazama habari za kimataifa, kwa sababu ninapenda kuona jinsi nchi inavyochukulia hali na jinsi nchi nyingine zinavyoangalia hali hiyo hiyo. Kwa sababu daima kuna pande mbili. Kwa mfano, Amerika inaweza kuona kitu tofauti na Urusi pia ione kwa njia tofauti. Msichana, miaka 16, Serbia

Ikilinganishwa na idadi ya watoto na vijana walioripoti kuwa na ujuzi madhubuti wa kutafuta habari, kulikuwa na watoto na vijana wachache tu ambao walisema walikuwa wazuri katika kutathmini kwa kina habari waliyopata.

"Kuna habari nyingi za uwongo mtandaoni." Mvulana, mwenye umri wa miaka 15, Ufilipino

Kwa ujumla, watoto na vijana bado hawaonekani kutumia kikamilifu fursa za kutafuta na kuangalia taarifa mtandaoni. Ili kufanya hivyo, watoto wadogo hasa watahitaji usaidizi zaidi, ama kutoka kwa wazazi wao, shule au watoa huduma za kidijitali, ili kuwatia moyo na kuwasaidia kuendeleza haki zao katika ulimwengu wa kidijitali.

Kuwa raia wakakamavu

Zaidi ya kutafuta taarifa na kuunda maudhui, watoto na vijana wanaweza pia kujihusisha na shughuli za kiraia au kisiasa kupitia Intaneti. Kulingana na Mkataba wa Haki za Mtoto, mtoto ana haki za kiraia, ikiwa ni pamoja na haki ya kusikilizwa, kujieleza na kukutana na wengine. Lakini ni wazi kutokana na utafiti wa Global Kids Online kwamba ni watoto na vijana wachache mno wanaotumia fursa za kushiriki masuala ya kiraia mtandaoni.

Vijana wana uwezo mkubwa wa kujihusisha na siasa mtandaoni.

"Siasa ... labda hazitafuti haswa. Lakini binti yangu, kwa mfano, anasoma kuhusu hilo kwenye Facebook. Mzazi wa mtoto wa umri wa miaka 13-14, Argentina

"Lakini pia wanatoa maoni yao ... kwenye Twitter ... na hiyo ni sehemu ya jambo hilo." Mzazi wa mtoto mwenye umri wa miaka 15-17, Argentina

Kukwepa hatari na kukumbwa na madhara

Watoto na vijana hukabiliwa na hatari mpya wanapokuwa mtandaoni, jambo ambalo linaweza kuwasababishia madhara. Wanaweza kusoma habari kuhusu jinsi ya kujidhuru au kujiua. Wanaweza pia kukumbwa na matamshi ya chuki au nyenzo zenye jeuri au ngono. Utafiti uliofanywa na Global Kids Online kote nchini ulipendekeza kuwa watoto na vijana wanaojihusisha katika anuwai pana ya shughuli za mtandaoni walikumbana na hatari zaidi za mtandaoni, na labda kutokana na kufichuliwa zaidi kwao au uvumbuzi wao wa uhakika zaidi wa Intaneti.

Ni muhimu kukumbuka kuwa daima hatari haisababishi madhara. Watoto na vijana walio katika hatari za mtandaoni wanaweza wasipate madhara ikiwa watakuwa na ujuzi na maarifa ya kukabiliana na hali hiyo. Kwa hivyo, ni muhimu kutambua ni nani kati yao walio hatarini zaidi kwa madhara ya mtandaoni na nini kinahitajika ili hatari zifasiriwe kuwa madhara ili kulinda kwa ufanisi watoto na vijana mtandaoni bila kutatiza fursa zao.

Kwa ujumla, takriban asilimia 20 ya watoto na vijana waliohojiwa na Global Kids Online walisema kwamba wameona, katika mwaka uliopita, tovuti au mijadala ya mtandaoni kuhusu watu wanaojidhuru kimwili au kujiumiza, huku takriban asilimia 15 ya watoto na vijana wakiona maudhui yanayohusiana na kujiua. Pia ilionyesha kwamba watoto na vijana walikuwa wamekabiliwa na matamshi ya chuki.

Nchini Chile, karibu nusu ya vijana walio katika kundi la umri wa miaka 15-17 waliripoti jambo lililotokea mtandaoni katika mwaka uliopita ambalo lilikuwa likiwasumbua au kuwakera. Walipoombwa kufafanua, walitaja masuala mbalimbali, ikiwa ni pamoja na ulaghai wa mtandaoni, viibukizi vya matangazo ya ponografia, tabia ya kuumiza, hadithi au picha za habari zisizofurahisha au za kutisha, ubaguzi na unyanyasaji. Nchini Bulgaria, watoto na vijana wako hatarini kutoka kwa tovuti zinazohimiza kupunguza uzito haraka, ambazo zilikuwa zimetazamwa na robo moja ya waliohojiwa.

"Kuna maoni dumavu kuhusu watu wengine." Msichana, mwenye umri wa miaka 13-14, Afrika Kusini

Kati ya robo moja na thuluthi moja ya watoto na vijana waliohojiwa kuhusu suala hili walikuwa wamekabiliwa na maudhui ya vurugu mtandaoni au maudhui ya ngono katika aina yoyote ya vyombo vya habari. Wakati mwingine watoto na vijana walikumbana na taarifa zinazohusu ngono kwa bahati mbaya; katika matukio mengine, marafiki walikuwa wamependekeza maudhui ya ngono, au walikuwa wametumwa na wengine, ikiwa ni pamoja na wageni. Baadhi ya watoto na vijana walikuwa wameomba picha za ngono kutoka kwa wengine.

"Nilikasirika sana mvulana huyo aliponitumia picha za ngono." Msichana, mwenye umri wa miaka 12-14, Ghana.

"Wakati mmoja nilikutana na mgeni akiuliza 'bei yangu' - kumaanisha ni kiasi gani kingegharimu kufanya shughuli za ngono." Mvulana, mwenye umri wa miaka 16, Ufilipino.

Katika nchi kadhaa, watoto na vijana wengi wamekumbana na aina mbalimbali za hatari za mtandaoni, lakini ni wachache sana wanaoripoti kuhisi wameumizwa kutokana na hilo. Matokeo hutofautiana kulingana na nchi, na vijana wana uwezekano mkubwa wa kupata madhara kuliko watoto wadogo, pengine kwa sababu wanatumia muda mwingi mtandaoni na wanaelekea kuhusika katika shughuli mbalimbali za mtandaoni.

"Nilikuwa kwenye Instagram na nilibofya kwenye maoni na yalikuwa ya kuchekesha sana, kwa hivyo nilitaka kuona watu wengine wanasema nini na nikabofya kiungo na ghafla wanawake walio uchi waliibuka." Mvulana, mwenye umri wa miaka 10, Serbia.

"Ninapenda farasi, kila mtu anajua hilo. Nilikuwa nikitafuta baadhi ya picha za Ukuta wangu na nikaona picha ya kuchukiza ya mtu akikata farasi." Msichana, mwenye umri wa miaka 10, Serbia.

"Niliogopa sana ... niliona picha ya mvulana aliyeuawa kwa kupigwa risasi." Mvulana, mwenye umri wa miaka 12-14, Ghana.

Kielelezo cha 5: Watoto (%) ambao wamepata madhara mtandaoni, kulingana na jinsia na umri[22]

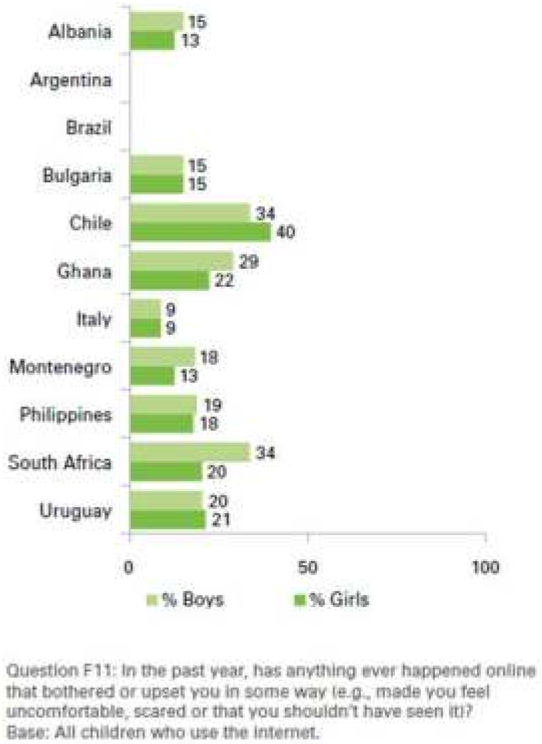

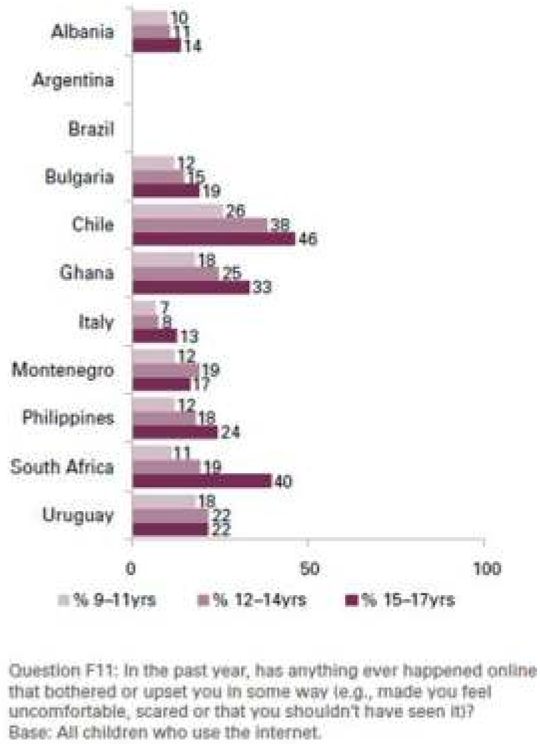

Swali F11: Je umekumbana na chochote mtandaoni kilichokukera au kukukasirisha kivyovyote vile katika mwaka uliopita (k.m kilikufanya ujisikie vibaya, kukuogofya au kitu ambacho hungekiona)? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti	Swali F11: Je umekumbana na chochote mtandaoni kilichokukera au kukukasirisha kivyovyote vile katika mwaka uliopita(k.m kilikufanya ujisikie vibaya, kukuogofya au kitu ambacho hungekiona)? Msingi: Watoto wote wanaotumia Intaneti

Kielelezo cha 5 kinaonyesha chati mbili za upau zinazoonyesha majibu ya uchunguzi wa matumizi ya Intaneti miongoni mwa watoto kwa kitu ambacho kimewasumbua au kuwakera mtandaoni - kiliwafanya kujisikia vibaya, kuogopa au kwamba hawakupaswa kukiona. Chati moja inaonyesha mgawanyo wa matumizi kati ya wasichana na wavulana, na asilimia sawa kwa wavulana na wasichana. Chati nyingine inaonyesha mgawanyo kulingana na umri. Hili linaonyesha kwamba katika nchi zote isipokuwa moja ya nchi zilizochunguzwa, kundi la watoto wa miaka 9-11 waliripoti matukio mara chache kuliko vikundi vingine viwili vya umri (watoto wa miaka 12-14 na wenye umri wa miaka 15-17), na kwa wote. nchi zilizofanyiwa uchunguzi isipokuwa moja, kundi la watoto wa miaka 15-17 liliripoti matukio mengi zaidi.

Asili: UNICEF

Watoto na vijana wanaweza kukumbana na hali zenye kuumiza mtandaoni na nje ya mtandao. Kwenye majukwaa ya mtandaoni, kero linaweza kusababishwa na ujumbe wa kuumiza au mbaya au kwa kutengwa na shughuli za kikundi au kwa kutishiwa. Matukio haya mara nyingi huitwa 'unyanyasaji mtandaoni'. Lakini watoto na vijana wanaweza pia kuumizwa katika mwingiliano wao wa kila siku nje ya mtandao. Takriban idadi sawa ya watoto na vijana wanaodhulumiwa na watu wengine hukumbana na hali hii ana kwa ana na kupitia mtandaoni.

[22] Mchoro huu umetolewa kwenye: Global Kids Online (2019). Global Kids Online: Comparative Report, UNICEF Office of Research – Innocenti.

“Kila mtu alianza kumtania na kumfanyia mvulana masihara. Aliishia kuondoka kwenye kundi hilo.” Mvulana, mwenye umri wa miaka 13-14, Argentina.

"Nina wasiwasi kuhusu unyanyasaji wa mtandaoni kwa sababu unaweza kuniletea madhara mengi ya kihisia." Msichana, mwenye umri wa miaka 14, Uruguay.

Je! watoto na vijana hukabilianaje na matukio yenye kuumiza mtandaoni? Mwanzo, wanageukia marafiki au ndugu zao. Kisha wanaweza kuwaambia wazazi wao. Ni watoto na vijana wachache sana katika nchi zilizofanyiwa utafiti watatafuta usaidizi kutoka kwa walimu wao. Ingawa vijana hukumbana na hatari nyingi zaidi kuliko watoto wadogo, hawapatwi na madhara makubwa zaidi - kuashiria kwamba uzoefu huja kutokana na stahamala.

Inafaa kukumbuka kuwa watoto na vijana hawatambui kila wakati "kuwa mtandaoni" na "nje ya mtandao" kama nafasi tofauti. Kwa watoto na vijana, matumizi ya mtandao - yawe mazuri au mabaya - yanafumbatwa na vipengele vingine vya maisha yao.

Faragha ni kipaumbele

Faragha ni haki ya mtoto, kulingana na Mkataba wa Haki za Mtoto. Itamsaidia kupata uhuru na kujifanyia uamuzi wa kibinafsi na inaunganishwa na haki ya mtoto ya kupata habari, uhuru wa kujieleza na ushiriki. Watoto na vijana wanaweza kujilinda dhidi ya dhuluma kwa kutetea faragha yao. Wanahitaji kudhibiti kwa uangalifu utambulisho wao wa kidijitali na kulinda data zao za kibinafsi kadri wawezavyo.

Watoto na vijana wengi huripoti ujuzi thabiti wa faragha katika kudhibiti mahusiano yao ya kibinafsi mtandaoni - kwa mfano, wanafahamu taarifa wanayopaswa na hawapaswi kutoa mtandaoni au wanajua jinsi ya kubadilisha mipangilio yao ya faragha ya mitandao ya kijamii au kuondoa watu kwenye orodha zao za mawasiliano. Hii inaashiria kwamba juhudi za mapema za kukuza usalama wa Mtandao miongoni mwa watoto na vijana zimefanikiwa kwa kiasi. Watoto na vijana wengi wameunda mikakati ya kujilinda mtandaoni na wanafahamu kwamba wanahitaji kuzingatia hatari fulani wanapotumia Intaneti.

"Nina akaunti moja ya Facebook kwa marafiki zangu wa kweli na nyingine ya marafiki ambao ninakutana tu nao mtandaoni." Msichana, mwenye umri wa miaka 14, Ufilipino.

"Ninapoingia mtandaoni, mimi mwenyewe ninawajibika kwa kile ninachofanya." Msichana, mwenye umri wa miaka 17, Uruguay.

Tatizo kuu Zaidi ni kuwa watoto na vijana mtandaoni wanaweza kufichua taarifa zao za faragha, picha na mawasiliano kwa wanyanyasaji wanaoweza kuwadhuru na mawasiliano yasiyofaa na yasiyotakikana.

Watoto na vijana wanaweza pia kuwasiliana na watu mtandaoni ambao baadaye hukutana nao ana kwa ana, ingawa hii bado ni nadra. Chini ya robo moja ya watoto na vijana katika nchi zote wamekutana na mtu ambaye walifahamiana naye mtandaoni.

Labda jambo la kushangaza ni kwamba watoto na vijana wengi hufurahia mikutano hii ya ana kwa ana na huripoti kuwa na furaha baadaye – wakiashiria kwamba wananufaika kutokana na kukuza mtandao wao wa marafiki kwa njia hii. Kwa upande mwingine, hata katika idadi ndogo ya matukio ambapo watoto na vijana wanaripoti kuwa wamekasirika na kukutana na haya, kuna sababu ya wasiwasi.

Wazazi wanaofichua taarifa za watoto wao na vijana wanapaswa kuzingatia jinsi hii inaweza kuathiri mtoto. Kuna wasiwasi kwamba 'usambazaji (wazazi kusambaza habari na picha za watoto wao mtandaoni) kunaweza kukiuka faragha ya mtoto, kusababisha Uchokozi, kusababisha aibu, au kuwa na matokeo mabaya baadaye maishani. [23] Ingawa wazazi wa watoto wenye ulemavu wanaweza kutoa habari kama hizo ili kutafuta usaidizi au ushauri, hilo huwaweka watoto wenye ulemavu katika hatari kubwa ya kudhuriwa baadaye.

Nyumbani ndipo palipo na Wi-Fi

Njia moja ya kuhakikisha kuwa hatari za mtandaoni hazileti madhara kwa watoto na vijana ni kuboresha mwongozo kuhusu matumizi ya Intaneti miongoni mwa watoto na vijana kwa wazazi na watu wengine.

"Watu wazima wana ushawishi mkubwa juu ya vijana na wanapaswa kutoa mfano mzuri ili wawaige." Msichana, mwenye umri wa miaka 13, Uruguay. Kimsingi, wazazi wako katika nafasi nzuri ya kuunga mkono matumizi ya Intaneti ya watoto na vijana kwa vile watoto na vijana kimsingi wanapata Intaneti wakiwa nyumbani.

Lakini wakikabiliwa na teknolojia tata na zinazoendelea kwa kasi, wazazi wengi hawajisikii kujiamini vya kutosha au kuwa na uwezo wa kutosha kuwasimamia watoto na vijana wao wanaoonekana kuwa na ujuzi wa teknolojia. Wazazi pia huathiriwa na wasiwasi maarufu kuhusu 'muda wa skrini', 'uraibu wa Intaneti' na 'hatari ya mgeni'. Kwa hiyo muhimu ni kwa wazazi kuzingatia zaidi kuwazuia watoto wao na vijana kutumia Intaneti – kwa mfano, kwa kupunguza muda wao kuingia mtandaoni au kuwakataza matumizi ya vifaa vya kidijitali vyumbani, wakati wa chakula au baada ya kulala – kuliko kuwawezesha au kuwaelekeza kuhusu matumizi bora ya mtandao.

Katika nchi nyingi, wazazi wanahusika zaidi katika matumizi ya Intaneti ya watoto wadogo, na kuwasaidia kutumia nafasi ya kidijitali walio nayo huku wakiwawekea vikwazo zaidi kuliko vijana. Wao

---

[23] UNICEF and the Office of Research-Innocenti (2017), *Child Privacy in the Age of Web 2.0 and 3.0: Challenges and Opportunities for Policy*, *https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Child_privacy_challenges_opportunities.pdf.*

hupunguza ufuatiliaji kwa Watoto wao wanapoendelea kukuwa wakubwa, ingawa vijana bila shaka wangenufaika kutokana na mwongozo mzuri wa wazazi kuhusu fursa za mtandaoni pamoja na hatari.

Kielelezo cha 6: Watoto (%) wanaotumia Intaneti nyumbani angalau kila wiki, kulingana na jinsia na umri [24]

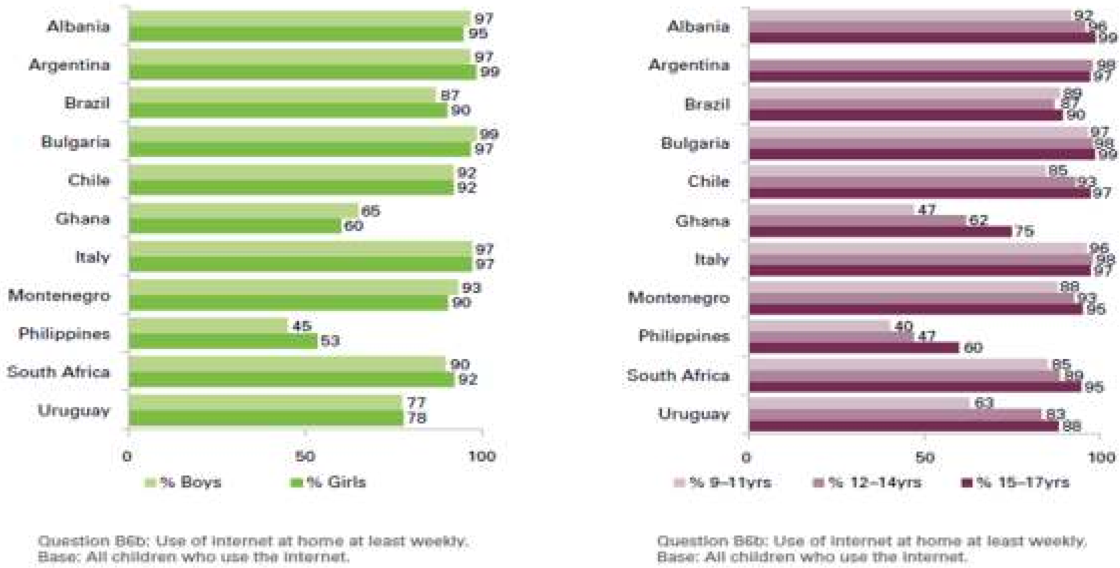

Swali B6b: Matumizi ya intaneti nyumbani angalau kila wiki. Msingi: Watoto wote wanaotumia intaneti	Swali B6b: Matumizi ya intaneti nyumbani angalau kila wiki. Msingi: Watoto wote wanaotumia intaneti

Kielelezo cha 6 kinaonyesha chati mbili za upau zinazoonyesha majibu ya uchunguzi wa matumizi ya Intaneti miongoni mwa watoto nyumbani angalau kila wiki. Chati moja inaonyesha mgawanyo wa matumizi kati ya wasichana na wavulana, kwa asilimia sawa kwa wavulana na wasichana katika nchi zote. Chati nyingine inaonyesha mgawanyo kulingana na umri. Hili linaonyesha kwamba katika nchi nyingi zilizofanyiwa utafiti, kundi la watoto wa miaka 9 -11 wana uwezo wa kufikia kama vile vikundi vingine viwili vya umri (watoto wa miaka 12-14 na wenye umri wa miaka 15-17), na kwa nchi zote zilizofanyiwa utafiti. isipokuwa, kikundi cha watoto wa miaka 15 -17 kiliripoti ufikiaji zaidi.

Asili: UNICEF

Sababu moja ya mzazi kusita kushirikiana na vijana na watoto wao wanapotumia Intaneti ni kwamba wao wenyewe hawana utaalamu.

[24] Mchoro huu ulitolewa kwenye: Global Kids Online (2019). Global Kids Online: Comparative Report, UNICEF Office of Research – Innocenti.

4. Watoto walio katika hali hatarishi

Watoto na vijana wanaweza kuathirika kwa sababu mbalimbali. Utafiti uliofanywa mwaka wa 2019[25] ulisema "*kwamba maisha ya kidijitali ya watoto walio katika hali hatari mara chache sana hupokea uangalizi wa hali ya juu na nyeti ambao unapatikana katika "maisha halisi"* . Zaidi ya hayo, ripoti inaendelea kusema kwamba *wanachopata bora zaidi kwao [watoto na vijana] ni ushauri wa jumla wa usalama mtandaoni kama watoto na vijana wengine wote, huku uingiliaji kati wa kitaalamu ukihitajika".*

Ingawa mifano mitatu ya hali hatarishi maalum imeangaziwa hapa, (watoto wahamiaji, watoto walioathiriwa na ugonjwa wa tawahudi na watoto wenye ulemavu), kuna mingine mingi.

Watoto wahamiaji

Watoto na vijana wenye asili ya uhamiaji mara nyingi huja katika nchi moja (au tayari wanaishi huko) na uzoefu fulani ya uzoefu wa kijamii na kitamaduni na matarajio. Ingawa teknolojia kwa kawaida hufikiriwa kuwa mwezeshaji wa kuunganisha na kushirikisha watu, hatari na fursa za mtandaoni zinaweza kutofautiana sana kulingana na muktadha. Zaidi ya hayo, matokeo ya majaribio na utafiti[26] yanaonyesha kazi muhimu ya vyombo vya habari vya kidijitali kwa ujumla:

- Ni muhimu kwa mafunzo (wakati wa kusafiri kwenda nchi mpya).
- Ni jukumu muhimu la usawazishaji na kufahamiana na jamii/utamaduni wa nchi lengwa.
- Mitandao ya kijamii inaweza kuchukua jukumu muhimu katika kudumisha mawasiliano na familia na marafiki, na kupata taarifa za jumla.

Kando na mambo mengi mazuri, vyombo vya habari vya kidijitali vinaweza pia kuleta changamoto kwa wahamiaji ikiwa ni pamoja na:

- Miundombinu - ni muhimu kufikiria kuhusu nafasi salama mtandaoni ili watoto na vijana wanaohamahama wanufaike kutokana na faragha na usalama.
- Rasilimali - wahamiaji hutumia pesa zao nyingi kununua kadi za simu.
- Ujumuishwaji - pamoja na kupata teknolojia, watoto wahamiaji na vijana pia wanahitaji kupata elimu bora ya kidijitali

[25] Adrienne Katz (2018), Vulnerable Children in a Digital World, https://pwxp5srs168nsac2n3fnjyaa-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2019/02/Vulnerable-Children-in-a-Digital-World-FINAL.pdf.
[26] Better Internet for Kids (2017), Report on the proceedings of the Safer Internet Forum 2017, *https://www.betterinternetforkids.eu/documents/167024/1738388/Report+on+the+proceedings+of+the+Safer+Internet+Forum+2017/fa4db409-4fae-45b1-96ec-35943b7d975d*

Watoto wenye Ugonjwa wa Tawahudi (ASD)

Wigo wa tawahudi unafupishwa na vikoa viwili vya msingi katika mchakato wa uchunguzi wa tabia za DSM-5[27].

- Tabia iliyodhibitwa na yenye kujirudia (haja ya kufanana).
- Ugumu kutokana na tabia za kijamii na kimawasiliano.
- Kutokea mara kwa mara kwa ulemavu wa akili, masuala ya lugha na mengineyo.

Teknolojia na Intaneti hutoa fursa nyingi kwa watoto na vijana wakati wa kujifunza, kuwasiliana na kucheza. Hata hivyo, pamoja na faida hizi kuna hatari nyingi ambazo watoto na vijana walio na Tawahudi wanaweza kuwa katika hatari zaidi, kama vile:

- Mtandao unaweza kuwapa watoto na vijana walio na tawahudi fursa za kujumuika na mambo maalum ambayo huenda hawatangamani nayo nje ya mtandao.
- Changamoto za kijamii, kama vile ugumu wa kuelewa nia za wengine, zinaweza kuacha kundi hili kuwa hatarini kwa 'marafiki' wenye nia mbaya.
- Changamoto za mtandaoni mara nyingi huunganishwa na sifa kuu za tawahudi: mwongozo mahususi na madhubuti unaweza kuboresha hali ya utumiaji wa mtandao wa watu binafsi, lakini changamoto za kimsingi zinasalia.

Watoto wenye ulemavu

Kulingana na baadhi ya utafiti wa kwanza wa mashauriano kuhusu uzoefu wa watoto wenye ulemavu katika mazingira ya kidijitali, watoto hawa walihisi kuwa, kwa njia nyingi, maisha yao ya kidijitali na ya mtandaoni yalikuwa sawa na ya watoto wasio na ulemavu. Hata hivyo, kulikuwa na tofauti kadhaa tofauti na muhimu.[28] Wakati tukizingatia haya, ni muhimu kufahamu kwamba changamoto na vikwazo vinavyowakabili watoto wenye ulemavu vinatofautiana kwa kiasi kikubwa, kulingana na aina na asili ya ulemavu. Mahitaji yao maalum yanapaswa kuzingatiwa kwa msingi wa mtu binafsi. [29]

Watoto na vijana wenye ulemavu wanakabiliwa na hatari mtandaoni kwa njia sawa na watoto na vijana wasio na ulemavu, lakini wanaweza pia kukabili hatari maalum zinazohusiana na ulemavu wao. Pana uwezekano wa asilimia 12 wa wao kudhulumiwa mtandaoni kuliko watoto na vijana wasio na ulemavu. Baadhi ya watoto na vijana wenye ulemavu wanaweza kuwa na ujuzi mdogo katika kudhibiti mahusiano yao ya kibinafsi mtandaoni au kutofautisha kati ya taarifa za kweli na za uongo. Baadhi pia zinaweza kubadilishwa kwa urahisi wanapotumia pesa, kusambaza habari zisizofaa, nk. Watoto na vijana wenye ulemavu mara nyingi hukabiliana na kutengwa, kunyanyapaliwa, na vikwazo tele (kimwili, kiuchumi, kijamii na kimtazamo) wanapotangamana na watu katika jamii zao. Matukio haya yanaweza kuwa na

---

[27] Cardwell C. Nuckols (2013), *The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, *https://dhss.delaware.gov/dsamh/files/si2013_dsm5foraddictionsmhandcriminaljustice.pdf*.

[28] Lundy et al. (2019), TWO *CLICKS FORWARD AND ONE CLICK BACK: Report on children with disabilities in the digital environment*, *https://rm.coe.int/two-clicks-forward-and-one-click-back-report-on-children-with-disabili/168098bd0f*.

[29] ibid.

athari hasi kwa mtoto mwenye ulemavu anayetafuta mwingiliano wa kijamii na urafiki katika majukwaa ya mtandaoni, ambayo pia yanaweza kujenga athari chanya, kusaidia katika kujenga staha yao, na kuunda mitandao ya usaidizi. Hata hivyo, inaweza pia kuwaweka katika hatari kubwa zaidi haswa katika mahusiko ya upambwaji, ushawishi wa mitandaoni, na/au unyanyasaji wa kijinsia. Utafiti unaonyesha kwamba watoto na vijana wanaopitia matatizo nje ya mtandao na wale walioathiriwa na matatizo ya kisaikolojia wako katika hatari kubwa ya matukio kama hayo. [30]

Wahusika wa vishawishi vya ngono kwa watoto, utumiaji mtandao kwa lengo hilo, na/au unyanyasaji wa kingono kwa watoto na vijana wenye ulemavu wanaweza kujumuisha sio tu wakosaji kwa misingi ya upendeleo kwa wanaolenga watoto na vijana, lakini pia wale wanaolenga watoto na vijana wenye ulemavu. Wahalifu hao wanaweza kujumuisha 'wanaojitolea kabisa' - watu wasio na ulemavu wanaovutiwa kingono na watu wenye ulemavu (mara nyingi waliokatwa viungo na watu wanaotumia vigari vya walemavu), ambao baadhi yao hata hujifanya kuwa walemavu wenyewe. [31] Vitendo vya watu kama hao vinaweza kujumuisha kupakua picha na video za watoto na vijana wenye ulemavu (ambao hawana hatia), na/au kuzisambaza kupitia majukwaa maalum au akaunti za mitandao ya kijamii. Zana za kuripoti kwenye majukwaa na mitandao ya kijamii mara nyingi hazina njia mwafaka ya kushughulikia vitendo kama hivyo.

Baadhi ya watoto na vijana wenye ulemavu wanaweza kukabiliwa na matatizo katika kutumia, au hata kutengwa na mazingira ya mtandaoni kwa sababu ya muundo usiofikika (k.m. programu ambazo haziruhusu ukubwa wa maandishi kuongezwa), kunyimwa nafasi iliyoombwa (k.m. programu ya kisomaji skrini au vidhibiti vya kompyuta vinavyoweza kubadilika.), au hitaji la usaidizi ufaao (k.m. kufundisha jinsi ya kutumia vifaa, usaidizi wa moja kwa moja ili kufanikisha mwingiliano wa kijamii). [32]

Baadhi ya wazazi wa watoto na vijana wenye ulemavu wanaweza kuwa na ulinzi kupita kiasi kwa sababu ya kukosa ujuzi wa jinsi ya kuwaongoza watoto wao katika matumizi ya Intaneti au kuwalinda dhidi ya uchokozi au kunyanyaswa.[33] Baadhi ya wazazi wa watoto na vijana wenye ulemavu wanaweza kusambaza taarifa au picha na video za mtoto wao ili kutafuta usaidizi au ushauri, jambo linaloweka mtoto wao hatarini kwa ukiukaji wa faragha wakati huo

---

[30] Andrew Schrock et al. (2008), *Solicitation, Harassment, and Problematic Content*, *https://cyber.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/ISTTF-LitReviewDraft_0.pdf*.

[31] Richard L Bruno (1997), *Devotees, Pretenders and Wannabes: Two Cases of Factitious Disability Disorder, Sexual and Disability*, *https://link.springer.com/content/pdf/10.1023/A:1024769330761.pdf*.

[32] UNO (2008), *Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol*, *https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf*. For guidelines on these rights, see Article 9 on Accessibility and Article 21 on Freedom of expression and opinion, and access to information

[33] Lundy et al. (2019), *TWO CLICKS FORWARD AND ONE CLICK BACK: Report on children with disabilities in the digital environment*, *https://rm.coe.int/two-clicks-forward-and-one-click-back-report-on-children-with-disabili/168098bd0f*.

na baadaye. Hii pia hubeba hatari ya wazazi kama hao kulengwa na watu wasio na habari au wasio waaminifu wanaotoa matibabu, huduma nyingine za afya, au 'tiba' za ulemavu wa mtoto wao. [34]

[34] Sonia Livingstone et al. (2019), *UNICEF Innocenti Research Brief: Is There a Ladder of Children's Online Participation?, https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/IRB_2019-02%2013-2-19.pdf*.

5. Hatari na changamoto mpya zinazoibuka

Intaneti ya Mambo

Intaneti imebadilisha mtindo wa maisha ya watu. Inatoa ufikiaji wa jumla wa maarifa ya mwanadamu, wakati wowote, mahali popote. Kwa wengine, maisha ni rahisi zaidi na 'starehe' zaidi kuliko yalivyowahi kuwa. Lakini mabadiliko haya pia yameharibu baadhi ya maisha ya kitamaduni iwe katika biashara au maisha ya kibinafsi. Kwa mfano, baadhi ya miundo ya awali ya biashara imebadilishwa au kupuuzwa kabisa na, kwa kiwango cha kibinafsi, mitagusano ya uso kwa macho inaonekana kupungua na kuongezeka kwa ile ya mitandaoni.

Ni muhimu kuzingatia Intaneti wazi na Intaneti ya Mambo: Intaneti wazi ni ya kawaida tu; haipo katika uhalisia wa kila siku na ni chaguo kuamiliana nayo. Hii ni tofauti na Intaneti ya Mambo ambapo vitu halisi vinaondolewa na maisha ya mtandao wa intaneti, yanayokusudiwa kuboresha maisha yetu - kibaniko cha twita ni mfano mmoja tu!

Uwezekano wa Intaneti ya Mambo (IoT) ni mpana mno. Tayari IoT imeunganishwa kwenye vifaa vya kuvaliwa, taa za ndani ya nyumba, kamera, magari, vyoo, vifungashwa, mita za nishati, vihisio vya matibabu ... orodha ni ndefu. IoT ina uwezo wa kubadilisha kila kitu kuwa bora. Hakika, wengine wanaiona kama iliyojikita katika 'mapinduzi ya nne ya viwanda'.

Vitu hivi vinapotumika kwenye mazingira waliomo watoto (yaani nyumbani mwao) wanaweza kukabiliwa na hatari kama vile zile zinazohusishwa na vifaa mahiri vinavyovaliwa ama nguo, ambazo zinaweza kuonyesha mahali walipo.

Kuna fursa kubwa za soko. Hata hivyo, kuna shida kadhaa zinazoweza kupatikana:

Matatizo ya kiufundi/faragha

- Usalama wa kifaa - usalama bora unaweza kuwa ghali; unaweza kukumbwa na virusi/programu hasidi.
- Usalama wa mawasiliano - usimbaji fiche ni dhaifu kwani nishati ndio kikwazo. Inaweza kuathiriwa na watu wengine/wizi wa utambulisho n.k.
- Mawasiliano yanayowashwa kila wakati - kuna ongezeko la utegemezi wa vifaa vinavyotegemea mawasiliano yanayowashwa kila wakati.
- Usalama wa data katika wingu - kwa kweli hujui ni nani anayetumia data yako.

Matatizo ya kijamii

- Kutengwa na watu.
- Uwezekano wa matumizi mabaya ya data.

• Uwezo wa teknolojia kuwezesha hali za unyanyasaji wa kinyumbani. [35]

Matatizo ya kiuchumi

• Kupoteza kazi.

Matatizo ya mazingira

• Uchafuzi katika kila hatua (vifaa bilioni 50 ndani ya miaka mitano kuanzia sasa).

[35] Julie Inman Grant, 2019, When "smart" is not necessarily safe: the rise of connected devices extending domestic violence, https://www.esafety.gov.au/about-us/blog/when-smart-not-necessarily-safe-rise-connected-devices-extending-domestic-violence.

Robotiki na Vidude vya watoto kuchezea vilivyounganishwa

Pamoja na ukuaji wa maendeleo ya kiteknolojia, kumekuwa na mabadiliko ya kimsingi katika maisha ya binadamu ambayo huwa hayatumiki tu kwa watu wazima lakini, kutokana na kuibuka kwa "Intaneti ya vinyago", kwa watoto na vijana, pia. Huku vipengele vingi zaidi vya maisha yetu vikiendelea kubadilishwa kuwa data ya kompyuta, inabidi kuzingatiwa jinsi ya kuwalinda watoto na vijana na kuwapa fursa za kukua katika ulimwengu wa kidijitali uliolindwa na salama.

Maoni kuhusiana na robotiki yamebadilika na kumekuwa na mijadala mingi kuhusu 'urobotishaji' wa utotoni. [36] Zamani vikionekana kama vitu visivyochangamsha, vichafu na hatari, tishio kwa wafanyakazi katika mazingira ya viwanda, roboti zimebadilika na kuwa zana ambazo zinachukuliwa kuwa za kisasa, za msaada mkubwa na ya kijamii, na ni kitu ambacho unaweza kutangamana nacho katika nyumba na wakati wa burudani. Ingawa vifaa vya kuchezea vimeundwa kwa muda mrefu kama roboti, kumekuwa na mabadiliko makubwa na kufanya roboti kuwa za kisasa zaidi. Hawachukui tu sura na umbo asilia la roboti la kisayansi, lakini sasa vinyago vinahuishwa katika kutembea, kuzungumza na kufikiria.

Kumekuwa na mabadiliko makubwa ya kiteknolojia kuhusu *urobotishaji*, ambayo yanaweza kufupishwa kama ifuatavyo:

- Ongezeko kubwa la uwezo wa kompyuta.
- Muunganisho wa simu za mkononi.
- Uhifadhi data na taarifa za mtandao.
- Uboreshaji wa vitambuzi, maikrofoni na kamera.
- Kompyuta ya wingu ya robotiki.
- Maendeleo katika akili bandia na kujifunza kwa mashine.

Labda mojawapo ya roboti za kawaida ambazo watoto na vijana wanaingiliana nazo leo ni Siri; inafurahisha kama mazungumzo na msaidizi wa kidijitali inavyoweza kuwa, inaonyesha kina cha ukomavu kutokana na akili bandia (AI) na kanuni za algoriti zinazoiendesha. Roboti ya kijamii inaweza kufafanuliwa *kama "Kifaa bandia, kilichojumuishwa ambacho kinaweza kutambua mazingira yake (ya kijamii) na kuingiliana kwa makusudi na kwa uhuru na (mawakala katika) mazingira hayo kwa kufuata sheria za kijamii zinazohusiana na jukumu lake."* Roboti za kijamii zinaweza kuwavutia watoto na vijana kwa vile wao ni watumiaji wa awali wa teknolojia mpya na mara nyingi hulengwa pia kama watumiaji wa teknolojia mpya. Kwa kuongeza, watoto na vijana kwa kawaida wana uwanja unaojitokeza lakini uliotawanyika

[36] Jochen Peter at the Safer Internet Forum 2017: Better Internet for Kids (2017), Report on the proceedings of the Safer Internet Forum 2017, https://www.betterinternetforkids.eu/documents/167024/1738388/Report+on+the+proceedings+of+the+Safer+Internet+Forum+2017/fa4db409-4fae-45b1-96ec-35943b7d975d

wa maslahi tofauti. Matokeo yake, hata hivyo, ni kwamba watoto na vijana pengine huathirika zaidi kutokana na maingiliano na roboti.

Vipengele vya kawaida vya mwingiliano wa watoto na roboti ni pamoja na:

• Kuenda mahali pamoja hadi pengine.

• Mwingiliano/Uwiano.

• “Uasili” (hotuba, ishara, na kutazama badala ya maandishi).

• Marekebisho ya utangamano.

• Ubinafsishaji.

• (Si-)Halisi.

Wakati michakato inaonyesha:

• Anthropomofia (kuonyesha sifa au tabia za binadamu).

• Uwepo wa kijamii.

• Kuhusika.

• Mfanano wa kutambulika.

Kuna matokeo anuwai yanayoweza kuibuka kutokana na ukuaji wa akili ya watoto na vijana, ambayo inatokana na mwingiliano wao na roboti, chanya na hasi. Matokeo chanya ni pamoja na ujifunzaji ulioboreshwa, ambao ni maalum kwa mtoto, kusasishwa kila mara na kuwezesha wao wenyewe kujifunza. Matokeo machache chanya yanatokana na "viputo vya kielimu" ambavyo ni sawa na "viputo vya kuchujia" kwenye Intaneti ambapo maudhui yamedhibitiwa. Katika hali kama hizi, kuna hatari ya kugawika kwa maarifa ya mtoto na udhihirishaji wa ukweli, wakati mtindo wa kufundisha unategemea tu kujifunza kwa algoriti. Kwa mfano, mtoto anapouliza Alexa swali (kama vile anavyoweza kuuliza swali la Google au Bing), hupokea jibu moja tu, hivyo basi iwe vigumu kwake kuweza kutathmini kwa kina maudhui ambayo yanawasilishwa.

Mawazo kama hayo pia yanahusu ukuaji wa utambulisho wa mtoto. Uchunguzi wa utafiti[37] umeonyesha kuwa roboti zinaweza kuchukua jukumu muhimu katika maisha ya watoto na vijana kwa kuwasaidia kupanua na kuboresha utafutaji wao wa utambulisho katika kipindi cha ujana wao. Hata hivyo, roboti huibua masuala ya faragha, na kuna hatari kwamba zinaweza kutumika kama mashine za uchunguzi kwa mfano, kuzitumia kurekodi mtu yeyote aliye karibu nazo na hivyo kuibua wasiwasi mkubwa wa usalama kwa wazazi na watoto na vijana.

Inapokuja kwa vipengele vya uhusiano, mahusiano na roboti huenda yasionyeshe mahusiano halisi kila wakati katika maisha halisi. Kwa upande mmoja, hii inaweza kusababisha watoto na

[37] Van Straten, C. L., Peter, J., & Kühne , R. (2019). Child-robot relationship formation: A narrative review of empirical research. *International Journal of Social*

vijana kutengwa na jamii, kupata faraja katika algoriti inayomtuliza na kumfariji. Hata hivyo, inaweza pia kumaanisha kuwa roboti zinaweza kuwa kimbilio la "kujadili" mambo ambayo ni magumu kuibua katika mazungumzo na wazazi na wenzao. Uhusiano wetu na roboti daima utakuwa uhusiano wa mtumishi na bwana, lakini roboti zinaweza "kujifanya kuhisi" na kwa hivyo, watoto na vijana wanaweza kuingia katika mtego wa kuzingatia uhusiano huu kuwa wa kweli na wa kuheshimiana.

Kama Jochen Peter alivyosema, "japo roboti zina mengi ya ziada kuliko kuwa vifaa tu vya jadi vya kuchezea. Pia ni vitu hatarishi kwa watumiaji wachanga zaidi".[38]

Michezo ya Mtandaoni

Sekta ya michezo ya kubahatisha imepiku filamu na muziki kwa upande wa wateja na mapato. Zaidi ya hayo, kutokana na ujio wa michezo ya kubahatisha ya simu ya mkononi ambayo inaweza kupatikana kwenye kifaa kidogo cha rununu, watu wengi wanacheza michezo kuliko hapo awali. Utafiti wa Hali ya Michezo ya Kubahatisha Mtandaoni wa 2019 unaonyesha kuwa asilimia 51.8 ni wachezaji wa kiume na asilimia 48.2 ni wachezaji wa kike, kulingana na majibu kutoka kwa watumiaji 4,500 nchini Ufaransa, Ujerumani, India, Italia, Japan, Singapore, Jamhuri ya Korea, Uingereza na Marekani, wenye umri wa miaka 18 na zaidi ambao hucheza michezo ya video angalau mara moja kwa wiki. [39] Na asilimia 21 ya wachezaji wa michezo ya video wana umri wa chini ya miaka 18 nchini Marekani tangu 2010. [40]

Utafiti wa hivi majuzi nchini Ufaransa, Ujerumani, Uhispania na Uingereza uligundua kuwa asilimia 54 ya watu wote wenye umri wa kati ya miaka 6 na 64 hucheza michezo ya video huku asilimia 77 kati yao wakicheza kwa angalau saa moja kwa wiki. Zaidi ya hayo, robo tatu ya watoto wa miaka 6 hadi 15 nchini Ujerumani, Uhispania, Italia, Uingereza na Ufaransa ni wachezaji wa mchezo wa video, hawa wanachukua zaidi ya milioni 24 katika masoko matano ya GameTrack Ulaya. Wanacheza vifaa mbalimbali lakini karibu wachezaji 7 kati ya 10 hucheza kwenye vifaa vya michezo ya video kielektroniki au vifaa mahiri. [41]

Katika ulimwenguni kote, kuna zaidi ya wachezaji wa michezo ya video bilioni 2.5. Mchezo wa PUBG ulikuwa na idadi kubwa zaidi ya wachezaji ambao ni milioni 3 ndani ya saa 1. [42]

---

[38] Van Straten, C. L., Peter, J., & Kühne, R. (2019). Child -robot relationship formation: A narrative review of empirical research. *International Journal of Social*

[39] Limelight Networks (2019), *Market Research: The State of Online Gaming*,

http://img03.en25.com/Web/LLNW/%7B02ca9602-173c-43a4-9ee1-b8980c1ea459%7D_SOOG2019_MR_8.5x11.pdf.

[40] Statista.com (2019), *U.S. Average Age of Video Gamers in 2019 | Statista*,

https://www.statista.com/statistics/189582/age -of-us-video-game-players-since-2010/.

[41] Isfe.eu (2019), *GameTrack In-Game Spending in 2019*,

https://www.isfe.eu/wp-content/uploads/2019/12/GameTrack-In-Game-Spending-2019.pdf.

[42] *WEPC (2018), 2018 Video Game Industry Statistics, Trends & Data - The Ultimate List*,

https://www.wepc.com/news/video-game-statistics/.

Mojawapo ya majukwaa yanayoongoza kwa kutazama michezo ya video ya kubahatisha duniani kote ni Twitch ambayo ilichangia asilimia 54 ya mapato ya jukwaa la michezo ya video mwaka 2017.

Ununuzi wa ndani ya mchezo ni sehemu muhimu zaidi ya michezo ya mtandaoni. Kwa muunganisho wa Intaneti ulioboreshwa na kasi zaidi, wachezaji wengi wanapakua michezo yao badala ya kununua nakala halisi. Nchini Afrika Kusini, miamala ya mtandaoni imeongezeka kwa asilimia 13 kwa wachezaji kutoka 2018 hadi 2019. [43]

Ingawa watazamaji wanatofautiana, tasnia ya michezo bado inatawaliwa na wanaume na mara nyingi huhudumia hadhira inayodhaniwa kuwa ya jinsia tofauti. Kwa bahati mbaya, hii inaweza mara nyingi kusababisha wahusika wa kike kuchukuliwa vibaya na ukosefu dhahiri wa wahusika wasio wanaume na wasio wazungu wa kucheza.

Kando na michezo mbalimbali ya kubahatisha ya simu, pia kumekuwa na ukuaji mkubwa wa michezo ya kubahatisha mtandaoni. Sio michezo yote inayoweza kuchezwa mtandaoni lakini vifaa vyote vya michezo ya kubahatisha vinaweza kwenda mtandaoni sasa. Kucheza michezo ya mtandaoni pia kunamaanisha kuwa watumiaji wanaweza kucheza michezo pamoja na wengine kwenye Intaneti. Baadhi ya michezo huruhusu tu watumiaji kucheza na watu ambao ni "marafiki" wao, lakini mingine inaweza kukuweka pamoja na wachezaji wengine kutoka kote ulimwenguni - wakati mwingine bila mpangilio na wakati mwingine kulingana na kiwango cha ujuzi au mapendeleo.

Kuna idadi ya aina tofauti za michezo inayopatikana na hii inabadilika kila wakati. Baadhi ya michezo maarufu na aina yazo zimeorodheshwa hapa chini:

First-person shooter (FPS) - michezo ya mapigano inayolenga vita vya bunduki au risasi kupitia mtazamo wa mtu wa kwanza k.m. Call of Duty, Overwatch, BioShock, Battlefield

Mapambano – matukio - michezo ambayo mchezaji hupitia na kuchunguza mazingira ambayo mara nyingi huhusisha mapambano na kupata ufumbuzi wa mafumbo k.m. Grand Theft Auto (GTA), Super Mario, Uncharted, Legend ya Zelda, God of War

Spoti - Michezo ambayo huchochea mkakati na sayansi ya michezo ya kitaaluma ya ulimwengu halisi k.m. FIFA, Madden NFL, NBA

Sandbox/Open World – Michezo inayohusisha usimulizi wa chini zaidi au usiokuwepo kabisa au uliodhibitiwa, na kumruhusu mchezaji kutembea kiholela na kubadilisha mazingira ya mtandaoni km. Minecraft, Terraria, Skyrim, Fallout

Multiplayer Online Battle Arena (Moba) - michezo inayohusisha makundi mawili yanayoshindana yakijaribu kutwaa au kuharibu makao ya kundi pinzani k.m. Dota 2, League of Legends, Heroes of the Storm, Paragon

---

[43] Chris Cleverly (2019), *Mobile Gaming in Africa*, *https://medium.com/kamari-coin/mobile-gaming-in-africa-cc8bb6d7c49b*.

Kuna wasiwasi kuhusu uraibu wa michezo ya mtandaoni ambao ulifafanuliwa kama *ugonjwa wa michezo ya kubahatisha* na Shirika la Afya Ulimwenguni mnamo 2018.[44] Hili limefafanuliwa katika marekebisho ya 11 ya Ainisho la Kimataifa la Magonjwa kama *mtindo wa michezo ya kubahatisha ("michezo ya kidijitali" au "video") yenye sifa ya kuharibika kwa udhibiti wa michezo hiyo, kuongeza kipaumbele kinachopewa michezo ya kubahatisha kuliko shughuli nyingine kiasi kwamba michezo inachukua nafasi ya kwanza kuliko maslahi na shughuli nyingine za kila siku, na kuendeleza au kuongezeka kwa michezo licha ya kupata matokeo mabaya*. Ni muhimu kutambua kwamba ili ugonjwa wa michezo utambuliwe, mifumo ya tabia inayohusishwa nayo ina hitaji kuonekana kwa angalau miezi 12.

Jambo lingine muhimu katika michezo ya kubahatisha ni kiungo cha kucheza kamari mtandaoni. Baadhi ya michezo huwahimiza watumiaji kuchukua nafasi kwenye masanduku ya kupora kwa mfano, ambapo mchezaji hununua kisanduku kwa kutumia sarafu ya ndani ya mchezo (sarafu ya ndani ya mchezo inanunuliwa kwa pesa halisi) ili apokee zawadi bila mpangilio. [45]

Utafiti wa hivi majuzi umegundua kuwa soko la sanduku la wizi duniani linakadiriwa kuwa na thamani ya pauni bilioni 20. [46]

Akili ya Bandia(AI) na kujifunza kwa mashine

Akili ya bandia huibua kichocheo kikuu kutoka kwa vyombo vya habari. Matumizi ya AI ambayo yanajaribiwa yanazidi kuwa mapana. AI pia husababisha hofu na wasiwasi juu ya mwelekeo mbaya ambao AI inaweza kuwa nayo.

Ni muhimu kufafanua AI na ujifunzaji wa mashine lakini hakuna ufafanuzi wa jumla unaopatikana. Inategemea kusudi, lengo na kazi maalum. Ufafanuzi huu wa aina mbalimbali pia unaonyesha fasili mbalimbali za "akili ya binadamu". Pia kuna tofauti kati ya kazi maalum na ya jumla: wanadamu ni wazuri katika kazi za jumla, ilhali kwa kazi maalum, AI iko imara zaidi.

Kujifunza kwa mashine mara nyingi hurejelea mbinu ambazo mashine zinaweza kujifunza kulingana na data. Inalenga kujumlisha data ili kuunda vifani. Kujifunza kwa mashine kunawakilisha asilimia 80 ya matumizi ya sasa ya AI.

Kuna baadhi ya mambo ya kuzingatia kuhusiana na AI:

• Matatizo yasiyofafanuliwa vizuri - ufafanuzi wa tatizo ni ufunguo wa mafanikio.

• Upatikanaji wa data - mara kwa mara, ama data yaweza kuwa si sahihi, haifai, "chafu", au haitoshi. Data inayotumika kufunza na kuendeleza AI na huduma za algoriti zinaweza

---

[44] WHO (2018), *WHO | Gaming Disorder*, *https://www.who.int/features/qa/gaming-disorder/en/.*

[45] Parentzone.org.uk (date?), *What Are Loot Boxes? https://parentzone.org.uk/article/what-are-loot-boxes.*

[46] RSPH (2019), *Skins in the Game a High-Stakes Relationship between Gambling and Young People's Health and Wellbeing? https://www.rsph.org.uk/uploads/assets/uploaded/a9986026-c6d7-4a76-b300ba35676d88f9.pdf.*

kupatikana kutoka kwa watumiaji wazima. Hii inaweza kumaanisha kuwa mifumo ya kufanya maamuzi ya algoriti na utambuzi wa muundo unaotumia AI inaweza kuwa ya watu wazima zaidi na kwa hivyo kusababisha huduma ambazo hazieleweki/kuainisha vibaya hatari/tabia ya watoto. Vivyo hivyo, seti za data na miundo inayotumiwa kuchagiza na kusababisha michakato ya kufanya maamuzi ya AI inaweza isiwakilishe kwa usahihi au kuzingatia mahitaji ya baadhi ya watu kutokana na makabila yao, jinsia, ulemavu n.k. Kwa hivyo, watoto katika makundi haya ambayo hayawakilishwi sana wanaweza kupata madhara zaidi, yanayokingama ambayo yanakusanywa zaidi au kuvurugwa na AI.

• Kupuuza uelewa - wakati mwingine, mambo hutokea kibahati au mfano ni mzuri, lakini kwa kitu kingine isipokuwa tatizo la awali - kwa mfano, kumekuwa na taarifa katika vyombo vya habari vikiripoti ikiwa AI haijatambua picha vizuri katika utafutaji wake. [47]

• Gharama ya makosa.

Akili ya Bandia ni maendeleo ya kushangaza, lakini tokeo lake ni sawa na hali ya gari linalojiendesha. [48]

[47] James Vincent (2019), *If You Can Identify What's in These Images, You're Smarter than AI,* *https://www.theverge.com/2019/7/19/20700481/ai-machine-learning-vision-system-naturally-occuring-adversarial-examples.*

[48] Amy Maxmen (2018), *Self-Driving Car Dilemmas Reveal That Moral Choices Are Not Universal,* *https://www.nature.com/articles/d41586-018-07135-0.*

6. Kuelewa hatari na madhara

Kielelezo cha 7 kinaonyesha uainishaji wa hatari za mtandaoni kwa watoto. Inakubaliwa kuwa pia kuna hatari zinazohusiana na afya na ustawi (matumizi ya kupita kiasi, kunyimwa usingizi nk).

Kielelezo cha 7: Uainishaji wa hatari za mtandaoni kwa watoto [49]

	Maudhui Mtoto kama mpokeaji (Wa bidhaa nyingi)	**Mhusika mkuu** Mtoto kama mshiriki (shughuli zinazoanzishwa na watu mzima)	**Mwenendo** Mtoto kama mtendaji (mtenda uhalifu/mwathiriwa)
Uchokozi	**Maudhui ya unyanyasaji/ujeuri**	**Unyanyasaji, dhuluma**	**Uchokozi, shughuli za uhasama wa wenzao**
Ngono	**Maudhui ya ponografia**	**'Kujipamba' unyanyasaji kingono unapokutana na watu usiowajua**	**Unyanyasaji wa kingono, 'kutuma ujumbe wa ngono'**
Maadili	**Maudhui Ya ubaguzi wa rangi/chuki**	**Ushawishi wa kiitikadi**	**Maudhui yanayoweza kudhuru yanayoibuliwa na mtumiaji**
Biashara	**Matangazo ya biashara, utangazaji bidhaa uliobandikwa**	**Matumizi mabaya ya data binafsi, dhuluma na kutumiwa vibaya**	**Kamari, ukiukaji wa hakimiliki**

Mchoro wa 7 unaonyesha hali ambayo huainisha hatari za mtandaoni kwa watoto. Safu hizi tatu zinaonyesha: 1) Maudhui (mtoto kama mpokeaji (wa bidhaa nyingi)), 2) Mhusika mkuu (mtoto kama mshiriki (shughuli zinazoanzishwa na watu wazima), 3) Maadili (mtoto kama mtendaji (mtenda uhalifu/mwathiriwa)). Safu hizi zingine nne ni: Uchokozi, Ngono, Maadili, Biashara. Kwa kila safu mlalo: Masomo ya uchokozi: maudhui 1 ya jeuri/unyanyasaji, 2 unyanyasaji, 3 Uchokozi, shughuli za uhasama za wenzao. Masomo ya ngono: 1 maudhui ya ponografia, 2 kujipamba, unyanyasaji wa kingono unapokutana na watu usiowajua, 3 unyanyasaji wa kingono, kutuma ujumbe wa ngono. Maadili yanasomeka: 1 maudhui ya ubaguzi wa rangi/chuki, 2 ushawishi wa itikadi, 3 maudhui yanayoweza kudhuru yanayo ibuliwa na mtumiaji. Masomo ya kibiashara: utangazaji, uuzaji uliobandikwa, 2 dhuluma na matumizi mabaya ya data ya kibinafsi, 3 kamari, ukiukaji wa hakimiliki.

Asili: EU Kids Online (Livingstone, Haddon, Görzig, and ólafsson (2011)

[49] Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full findings*. LSE, London: EU Kids Online, http://eprints.lse.ac.uk/33731/

Uchunguzi kifani 1

Huu ni mfano wa mvulana ambaye alitazama video inayoonyesha mauaji ya rubani wa shirika la ndege la Jordan na ISIS[50]. Kijana huyo alisikia kisa hicho na kile kilichotokea kwenye habari hiyo iliyokuwa ikitangazwa kwenye redio akitoka shuleni akiwa na mama yake. Alimuuliza maswali kuhusu hili, lakini hakuwa tayari kulizungumzia. Alizima redio na wakarudi nyumbani kimyakimya. Mvulana huyo alikuwa na wasiwasi sana kuhusu kile alichosikia - rubani alikuwa amechomwa moto akiwa hai - na alipofika nyumbani, alifanya utafutaji mtandaoni ili kujua zaidi na kujaribu kuelewa kilichotokea. Moja ya mambo yaliyotolewa kwake na injini ya utafutaji ilikuwa video inayoonyesha kilichotokea - ilichapishwa na kituo cha habari. Mvulana huyo alisema alijua kwamba anapaswa kuacha kuitazama mara tu alipoanza lakini hakuweza na alitazama video nzima. Ilikuwa imemkasirisha; alikuwa akiota ndoto za kutisha na alihuzunishwa sana na tukio zima - hata hivyo hakuwa amemwambia mtu yeyote kwa sababu aliogopa majibu yao na alihisi kikweli kwamba angelaumiwa.

Pengine jibu kutoka kwa mama linaeleweka na linaonyesha kwamba watu wazima mara nyingi watajitahidi kukabiliana na baadhi ya maudhui ambayo yanaweza kupatikana mtandaoni. Haijalishi ni changamoto na ugumu kiasi gani unaweza kuwa na mazungumzo haya ni muhimu kuwa nayo. Wazazi wanahitaji kuwa tayari kuwasikiliza watoto wa o na kutengeneza mazingira ambayo majadiliano yanaweza kufanyika kuhusu masuala yoyote yanayowasumbua.

Maudhui

• Kujiweka katika hatari ya kuathiriwa na mambo hatarishi na/au yanayoweza kudhuru, kama vile ponografia, kamari, tovuti za kujidhuru na maudhui mengine yasiyowafaa watoto na vijana. Mara nyingi, waendeshaji wa tovuti hizi hawachukui hatua madhubuti za kuzuia ufikiaji wa watoto na vijana.

• Kujiweka katika hatari ya kudhuriwa na watumiaji wengine.

• Tabia za kujidhuru, uharibifu na ukatili.

• Kujiweka katika hatari ya kupokea itikadi kali na ubaguzi wa rangi na matamshi na picha zingine za kibaguzi.

• Kutegemea au kutumia taarifa zisizo sahihi au zisizo kamili zinazopatikana mtandaoni, au taarifa kutoka kwa chanzo kisichojulikana au kisichotegemewa.

• Uundaji, upokeaji na usambazaji wa maudhui yasiyoruhusiwa na yenye madhara.

---

50 CBS News (2015), *ISIS Video Shows Jordanian Pilot Being Burned to Death*, *https://www.cbsnews.com/video/isis-video-shows-jordanian-pilot-being-burned-to-death/*.

Hila za mtandaoni

Watoto na vijana hukaa zaidi mtandaoni kama vile mitandao ya kijamii ambapo wanaonyeshwa mambo mbalimbali, yaliyochujwa kwa utaratibu, kwa nia ya kuwadanganya kwa njia moja au nyingine. Mifano ni pamoja na upotoshaji wa kisiasa (kukuza maoni fulani ya kisiasa), habari za uwongo (kueneza habari za uwongo kwa nia ya kisiasa, kibiashara au nyinginezo), utangazaji (huanzisha uhusiano wa mapema wa watoto na vijana kupendelea chapa au bidhaa mahususi).

Mazingira haya yaliyogeuzwa kulingana na kanuni za algoriti yanaweza kuathiri pakubwa ukuaji wa afya wa watoto na vijana, maoni, mapendeleo, maadili na tabia kwa kuwatenga katika "Viputo vya kuchujia" na kuwazuia kuchunguza na kufikia maoni na maudhui mbalimbali kwa uhuru.

Utambulisho bandia

• Kujifanya kuwa mtu mwingine, mara nyingi mtoto mwingine, kama sehemu ya jaribio la makusudi la kumdhuru, kunyanyasa au kudhulumu mtu mwingine.

Hila za mtandaoni au vishawishi vya ngono kwa watoto

Mkataba wa Baraza la Ulaya juu ya Ulinzi wa Watoto dhidi ya Unyanyasaji wa Kingono na Dhuluma za Kingono (Mkataba wa Lanzarote) unasema kwamba vishawishi vya ngono kwa watoto ni pendekezo la makusudi, kupitia teknolojia ya habari na mawasiliano, ya mtu mzima kukutana na mtoto ambaye hajafikia umri wa kisheria wa kufanya ngono, kwa madhumuni ya kufanya vitendo vya unyanyasaji wa ngono au kuzalisha nyenzo za unyanyasaji wa kingono kwa watoto. [51] Ushawishi kingono si lazima uwakutanishe kihalisia. Inaweza kusalia mtandaoni lakini ikasababisha madhara makubwa kwa mtoto, kwa mfano kupitia utayarishaji, umiliki na usambazaji wa nyenzo za unyanyasaji wa kingono kwa watoto. [52]

Katika muktadha wa ushawishi wa ngono, au uchumba kwa watoto, mazingatio zaidi yako kwenye mchakato wa unyanyasaji kwa sababu utafiti umeshirikisha kwa kiasi kikubwa watoto na vijana wenyewe.

Uchunguzi kifani 2

Huu ni mfano wa msichana mwenye umri wa miaka 13 ambaye alikuwa akitumiwa picha zisizofaa kutoka kwa mwanamume kwenye Instagram. Mwanamume huyo alikuwa akisambaza picha zake akiwa uchi na pia alikuwa amemtaka msichana huyo kumtumia picha zake akiwa uchi. Msichana huyo hakulazimisha, alimzuia mtu huyo, akamripoti kwenye Instagram na pia akazungumza na marafiki zake wengine ikiwa jambo kama hilo limetokea kwao, na ikawa hivyo. Ingawa alikuwa amefanya mambo yote sawa, msichana huyo hakuwaambia wazazi wake kwa kuhofia maoni yao. Alikuwa na hakika kwamba

[51] Council of Europe (1957), *Article 23 of the Treaty No. 201: Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list .

[52] Committee of the Parties to the Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (2015), *Opinion on Article 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note*, http://rm.coe.int/coermpubliccommonsearchservices/displaydctmcontent?documentid=090000168064de98 .

wangemwambia kwamba hangeweza kutumia Instagram tena na kwake hilo halikuwa chaguo. Alieleza kuwa Instagram ndipo marafiki zake wote walibadilishana habari, uvumi na kupanga mipango yao ya kijamii, walijadili yaliyotokea shuleni siku hiyo na kadhalika. Msichana huyo aliamini kwa dhati kwamba wazazi wake (kwa hamu ya kumlinda) wangemwambia kwamba alipaswa kuacha kutumia mtandao huo (Instagram). Tatizo ni kwamba msichana huyo hakuwa amefanya chochote kibaya - mtu aliyetuma picha ndiye aliyekuwa na tabia isiyofaa. Ni itikio linaloeleweka kwa wazazi kutaka kuwalinda watoto wao lakini kwa hakika si sawa kumuadhibu mtoto wako kwa jambo ambalo mtu mwingine amefanya. Tunapaswa kujua kwamba mengi au yote ambayo msichana huyu alikuwa akifanya kwenye Instagram yalikuwa sawa kabisa. Ni muhimu kwa wazazi kufikiria jinsi wanavyochukulia watoto wao wanapowaambia kuhusu tatizo ambalo wamekumbana nalo mtandaoni. Pia wanahitaji kusikiliza na kutoa msaada wao kwa watoto wao.

Uchokozi na unyanyasaji.

Uchokozi ni uchokozi popote pale na kivyovyote vile, na hutokea. Uchokozi mtandaoni unaweza kukasirisha na kuvuruga kwa sababu huonekana kuenea zaidi, kwa kiasi kikubwa cha kuanikwa. Zaidi ya hayo, mambo yanayosambazwa kielektroniki yanaweza kutokea tena wakati wowote, jambo ambalo hufanya iwe vigumu kwa mwathiriwa wa uchokozi kusahau; inaweza kuwa na picha za uharibifu za kuona au maneno ya kuumiza; yaliyomo yanapatikana saa 24 kwa siku. Uchokozi kwa njia za kielektroniki unaweza kutokea 24/7, kwa hivyo unaweza kuvamia ufaragha wa mwathiriwa hata katika sehemu 'salama' kama vile nyumbani, maelezo ya kibinafsi yanaweza kubadilishwa, picha zinazoonekana kubadilishwa, na kutumwa kwa wengine. Zaidi ya hayo, inaweza kufanywa bila kujulikana. [53]

Watoto na vijana ambao wamedhulumiwa nje ya mtandao wanaweza kudhulumiwa mtandaoni[54] pia. Kulingana na tafiti za hivi majuzi, watoto wenye ulemavu wanaweza zaidi kuteswa kwa aina yoyote ile[55], na hasa wanaweza zaidi kudhulumiwa kingono[56], na kuwaweka katika hatari kubwa mtandaoni. Unyanyasaji unaweza kujumuisha uchokozi, dhuluma, kutengwa na ubaguzi kwa msingi wa ulemavu halisi wa mtoto au anaofikiriwa kuwa ni ulemavu, au vipengele vinavyohusiana na ulemavu wake kama vile jinsi anavyotenda au kuzungumza, au vifaa au huduma anazotumia. Baadhi ya hatari zinaweza kuwa:

- Kukashifu na kuharibu sifa.

---

[53] Dr Tanya Byron (2008), *The Report of the Byron Review: Safer Children in a Digital World*, *https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20120107041050/*, *https://www.education.gov.uk/publications/eorderingdownload/dcsf-00334-2008.pdf*.

[54] Schrock et al. (2008),*Online Threats to Youth: Solicitation, Harassment, and Problematic Content,* *https://cyber.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/RAB_Lit_Review_121808_0.pdf*

[55] UNICEF (2013), *State of the World's Children Report: Children with Disabilities,* *https://www.unicef.org/publications/files/sowc2013_exec_summary_eng_lo_res_24_apr_2013.pdf*.

[56] Mueller-Johnson, Eisner and Obsuth (2014), *Sexual Victimization of Youth With a Physical Disability: An Examination of Prevalence Rates, and Risk and Protective Factors*, *http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0886260514534529*

- Matumizi yasiyoidhinishwa ya kadi za mkopo: kadi za mkopo za wazazi au watu wengine zinazoweza kutumika kulipia ada za uanachama, ada nyingine za huduma na bidhaa.
- Majaribio ya uhalifu ya kujifanya mtumiaji wa Intaneti, hasa kwa manufaa ya kifedha. Katika baadhi ya matukio, hii inaweza kujumuisha wizi wa utambulisho, ingawa hii kwa kawaida huhusishwa na majaribio ya kuwalaghai watu wazima.
- Utangazaji bidhaa usiotakikana: baadhi ya kampuni hutuma barua taka kwa watoto kupitia tovuti ili kuuza bidhaa. Hii inazua suala la idhini ya mtumiaji na jinsi inapaswa kupatikana. Hakuna sheria toshelevu katika eneo hili, na ni vigumu sana kuamua wakati watoto na vijana wanaweza kuelewa miamala inayotumia data. Hakika, jinsi ya kutumia sheria hizi kwenye mahusiko ya mitandao tayari ni tatizo kubwa, na upatikanaji wa simu ya mkononi huzidisha tatizo.
- Mgusano usiofaa, hasa na walaghai watu wazima wanaojifanya watoto na vijana.

Matokeo

- Ufichuaji wa taarifa za kibinafsi zinazosababisha hatari ya madhara ya kimwili.
- Madhara ya kimwili kupitia kukutana na watu unaowafahamu mtandaoni, kukiwa na uwezekano wa kuumizwa au kunyanyaswa kingono.
- ‘Kutuma ujumbe wa ngono’, kutuma picha za karibu, ambazo zinaweza kusababisha unyanyasaji wa kijinsia, ngono, vishawishi vya ngono kwa watoto na unyanyasaji unaotokana na picha hizo. [57]

Kutuma ujumbe wa ngono

Tabia ya kawaida ya vijana ni ‘kutuma ujumbe wa ngono’ (kutuma picha za ngono au maandishi kupitia simu za mkononi). Picha na maandishi haya mara nyingi husambazwa kati ya wapenzi katika uhusiano au wapenzi watarajiwa, lakini wakati mwingine huishia kusambazwa na watazamaji wengi zaidi. Haifikiriwi kuwa vijana wachanga wana uelewa wa kutosha wa athari za tabia hizi na hatari zinazoweza kutokea. [58]

Wasiwasi mkubwa kuhusu kutuma ujumbe wa ngono ni kwamba watoto na vijana wanaweza kutengeneza nyenzo haramu za unyanyasaji wa kingono kwa watoto, jambo ambalo linaweza kusababisha vikwazo vikali vya kisheria. Baadhi ya hatari ni pamoja na:

- Kutumia baruapepe taka na matangazo kutoka kwa makampuni yanayotumia tovuti za Intaneti ili kutangaza bidhaa kwa mujibu wa umri na/au bidhaa lengwa.

[57] Lanzarote Committee (2019), *Opinion on child sexually suggestive or explicit images and/or videos generated, shared and received by children*, *https://rm.coe.int/opinion-of-the-lanzarote-committee-on-child-sexually-suggestive-or-exp/168094e72c*

[58] UNICEF (2011), *Child Safety Online: Global Challenges and Strategies, http://www.unicef.it/allegati/child_safety_online_1.pdf.*

- Kuendesha shughuli zinazoweza kusababisha hatari za kiafya kama vile muda wa kutumia kifaa: Matumizi ya kulazimishwa na kupita kiasi ya Intaneti na/au michezo ya kubahatisha mtandaoni, kwa madhara ya shughuli za kijamii na/au nje ambazo ni muhimu kwa afya, kujenga imani, maendeleo ya kijamii na ustawi wa jumla.
- Ukiukaji wa haki zao wenyewe au haki za wengine kupitia wizi na kupakia maudhui (hasa picha) bila ruhusa. Kupiga na kupakia picha zisizofaa bila ruhusa kumethibitishwa kuwa hatari kwa wengine.
- Ukiukaji wa hakimiliki ya watu wengine k.m. kwa kupakua muziki, filamu au vipindi vya TV ambavyo vinafaa kulipiwa.
- Upotoshaji wa umri wa mtu: ama mtoto anayejifanya kuwa mkubwa ili kuingia kwenye tovuti zisizofaa umri au na mtu mzee anayejifanya kuwa mtoto.
- Matumizi ya akaunti ya barua pepe ya mzazi bila ridhaa: kibali cha mzazi kinahitajika ili kuwezesha baadhi ya akaunti za mtandaoni, jambo ambalo linaweza kuwa vigumu kwa wazazi kufuta pindi tu linapowezeshwa. Watoto na vijana hutumia njia hii kukwepa ruhusa.

Utafiti wa EU Kids Online 2020 unaonyesha jinsi watoto na vijana wanavyotumia vyombo vipya vya habari - tofauti na jinsi watu wanavyofikiri kuwa wanavitumia.[59] Utafiti mwingine unachunguza jinsi watoto wanavyofikiri kwamba haki zao zinapaswa kulindwa katika mazingira ya kidijitali[60] na pia kushughulikia hali za watoto wenye ulemavu.[61]

Lengo kuu la kampeni ya usalama wa mtandao ni kubadili tabia, ikiwa ni pamoja na kuhimiza mwenendo salama mtandaoni kwa watoto na vijana, kuhimiza mchango bora wa wazazi mtandaoni na kuwatia moyo watu wengine wanaowasiliana na watoto na vijana kuwafundisha kukaa salama mtandaoni (jamaa wa kifamilia, walimu, nk).

Usalama wa Intaneti wa watoto na vijana haufai kuonekana kama uliotengwa bali kama ule ambao una mambo yanayofanana ndani ya mipango mbalimbali inayohusu watoto na vijana, usalama wao na Intaneti.

---

[59] Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online, http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/reports/EU-Kids-Online-2020-10Feb2020.pdf.
[60] Council of Europe (2017*), It is Our World: Children's Views on How to Protect Their Rights in the Digital World*, *https://rm.coe.int/it-s-our-world-children-s-views-on-how-to-protect-their-rights-in-the-/1680765dff.*
[61] Lundy et al. (2019), *TWO CLICKS FORWARD AND ONE CLICK BACK: Report on children with disabilities in the digital environment*, *https://rm.coe.int/two-clicks-forward-and-one-click-back-report-on-children-with-disabili/168098bd0f.*

7. Jukumu la wazazi, watunzaji na walezi

Wazazi wanapaswa kuwasaidia watoto na vijana ili wanufaike na teknolojia kwa usalama. Wanapaswa kuwa na mwelekeo sawazishi na kutambua aina mbalimbali za manufaa ambazo Intaneti inaweza kutoa. Wazazi wanaweza kuangazia manufaa mengi chanya ya kielimu/ujuzi ambayo yanaweza kupatikana mtandaoni lakini ni muhimu pia kuzingatia na kuthamini manufaa ya kijamii ambayo watoto wanaweza kupata - kucheza na kuchunguza maslahi ya kibinafsi kunaweza kuwa vichocheo muhimu kwa watoto kutumia Intaneti. Kuelewa haya kunaweza kuwasaidia wazazi kuwashirikisha na kuwahamasisha watoto vyema. Ili kuhakikisha kwamba watoto na vijana wanatumia tovuti za Intaneti kwa usalama na kwa kuwajibika, wazazi, walezi na watunzaji wanapaswa kufahamu yafuatayo:

1. Wajifahamishe na hatari na fursa ambazo watoto wao na vijana wanaweza kupata mtandaoni. Ni muhimu kuweza kutambua vitisho vinavyoweza kukumba watoto wao, huku tukikumbuka kwamba hatari hizo haziwezi kusababisha madhara.

2. Washiriki kikamilifu katika kile ambacho watoto wao wanafanya mtandaoni, aina ya maudhui wanayotazama, kusambaza au kuunda, huduma, mifumo na michezo wanayotumia, na watu ambao wanaungana nao. Huwasaidia wazazi kila wakati kujaribu huduma ambazo watoto wao wanatumia.

3. Wazazi wanapaswa kujifahamisha na tovuti na michezo mizuri ya kujifunza na burudani ambayo wanaweza kutumia na watoto wao. Tovuti au mchezo mzuri utakuwa na safu mahususi ya usalama yenye viungo vilivyo wazi, mbinu za kuripoti na mwongozo kwa watoto na vijana na wazazi/walezi wao.

4. Kuwa na mazungumzo ya mara kwa mara, ya uaminifu na ya wazi na watoto na vijana ambayo yanaendana na umri na mabadiliko ya muda.

   a. Hakikisha watoto na vijana wanaelewa hatari wanazoweza kukutana nazo na kukubaliana juu ya hatua watakazochukua ikiwa watakutana nazo - hii inaweza kuwa ni kuzungumza nawe kwa urahisi.
   b. Wahimize watoto na vijana kufikiria jinsi wanavyoweza kuwa raia mwema wa kidijitali, wakifikiria kuhusu kile wanachosambaza kuwahusu wao wenyewe na wengine, na kuwasaidia kuwa na tabia nzuri mtandaoni.
   c. Himiza kufikiria kwa umakini juu ya kile wanachokiona mtandaoni, zungumza kuhusu jinsi wanayodai mambo wasiokuwa nayo, au kile wanachokiona kinaweza kuwa si kweli. Zungumza kuhusu picha zao zinavyovurugwa, na habari za uwongo ambazo zinalenga kuwatapeli watu.
   d. Zungumza kuhusu shinikizo la marafiki na hofu ya kukosa na kudhibiti urafiki mtandaoni.
   e. Zungumzia mvuto wa teknolojia inayolevya na kuzama, hasa kwenye huduma zisizolipishwa, ambapo muda wanaotumia mtandaoni na data wanayosambaza ni pesa au mtindo wa biashara.

5. Hakikisha kwamba mtoto anajua wakati na mahali pa kupata usaidizi. Huyu anaweza kuwa mzazi au mlezi wao, mwalimu au mtu mzima mwingine anayemwamini. Jenga mtazamo kwamba wakipatwa na jambo lolote linalokera mtandaoni, wanapaswa kulijadili na mtu mzima anayemwamini.

6. Kubaliana juu ya sheria za familia za matumizi ya vifaa vilivyounganishwa, kuelewa kwamba wazazi au walezi ni mifano ya kuigwa kwa tabia ya mtandaoni.

7. Hakikisha kwamba watoto wana uelewa fika wa masuala ya kidijitali, ili kwamba wakati wao mtandaoni utumike vizuri na una mchanganyiko wa shughuli za kujifunza, kuunda na kuunganisha kwa njia nzuri. Tumia zana zilizoundwa ndani kukagua muundo wa matumizi kuhusu muda unaotumika kwenye programu na huduma.

8. Hakikisha wewe na watoto wako ni watumiaji wa zana wenye uwezo. Kuna zana nyingi zinazoweza kuwasaidia wazazi na 'usimamizi' wa teknolojia iliyounganishwa ndani na nje ya nyumba.

a. Fikiria vifaa vyote vilivyounganishwa, si tu simu mahiri za kawaida, tableti na kompyuta za mezani. Jumuisha viweko vya michezo, visaidizi vya kibinafsi, televisheni zilizounganishwa na vifaa vingine vyovyote vinavyounganishwa mtandaoni.
b. Tumia ukadiriaji wa umri ili kusaidia kuamua ni maudhui gani, michezo, programu na huduma ambazo watoto na vijana wanaweza kufikia. Fahamu kwamba ukadiriaji wa umri unaweza kutofautiana katika maduka ya programu na mifumo halisi yenyewe. Fikiria kutumia mipangilio ili kudhibiti programu na michezo inayoweza kupakuliwa na kutumiwa.
c. Zingatia kutumia uchujaji wa mtandao, ambao mara nyingi hujulikana kama udhibiti wa wazazi, na visakuraji salama vya intaneti au vidhibiti ili kuchuja maudhui ambayo watoto na vijana wanaweza kufikia mtandaoni.
d. Kama familia, elewa jinsi na wakati wa kuripoti maudhui yoyote ambayo hayawavutii, yanawapa hofu au wasiwasi kuhusu yale ambayo wanahisi yanakiuka sheria na masharti. Jua jinsi ya kuzuia anwani zisizohitajika au zisizoombwa.
e. Fikiria kwa makini sana kuhusu matumizi ya programu za ufuatiliaji na teknolojia zinazofuatilia matumizi ya Intaneti ya mtoto. Wanaweza kuwa na matokeo yasiyotarajiwa ya kuendesha tabia ya usiri zaidi mtandaoni na pia wanaweza kusababisha madhara katika hali za vurugu za nyumbani na familia. Ikiwa unazitumia, mweleze mtoto wako kile unachofuatilia na kwa nini.
f. Muhimu zaidi, watoto na vijana wanapoendelea kukomaa, tathmini upya matumizi ya vidhibiti na vizuizi ili kuhakikisha vinafaa umri; ni muhimu kukuza ustahimilivu kwa mtoto wako ili kuweza kustawi mtandaoni.

9. Wafundishe watoto wako kutofichua nywila zao na marafiki au ndugu. Fikiria ni lini na wapi wanasambaza taarifa za kibinafsi, kwa mfano wasifu ambao unaweza kuonekana duniani kote unaweza kutaka kutumia picha isiyo ya kibinafsi na kupunguza maelezo ya kibinafsi kuhusu umri, shule na eneo.

10. Usifikirie kuwa kila mtu kwenye Intaneti anamlenga mtoto wako. Kwa ujumla, tovuti za watoto zinaweza kuwa salama na zinaweza kumpa mtoto wako uzoefu mzuri, wa ubunifu wa kijamii na kielimu, lakini kumbuka kuhusika na kufahamu.

11. Tulia na usikimbilie kukufanya maamuzi unapoona chochote kinachohusu tabia ya mtoto wako au tabia ya mmoja wa marafiki zake mtandaoni. Epuka vitisho vya kutwaa au kumnyang'anya vifaa kwani vinaweza kuwa tegemeo kuu la vijana. Ikiwa mtoto wako anaogopa kwamba utavitwaa, kuna uwezekano mkubwa atasitasita kufichua matatizo au wasiwasi wake.

12. Urejeshi na kujifunza kutokana na uzoefu ni vipengele muhimu vya kukuza uthabiti wa kidijitali. Watoto wakipata hatari au madhara mtandaoni, wazazi wanaweza kuwasaidia watoto wao kutafuta njia za kupata nafuu ili waweze kufaidika kwa usalama kutokana na vipengele vyema inapofaa na kuepuka kutengwa inapowezekana.

Wapi pa kupata msaada?

Nchi nyingi zina simu za msaada ambapo watoto na vijana wanaweza kuripoti tatizo. Haya yanatangazwa sana na nchi tofauti zina mbinu tofauti za kufikisha ujumbe huu. Ni muhimu kwamba watoto na vijana watambue kwamba hawajachelewa sana kuripoti tatizo na kwamba kwa kufanya hivyo wanaweza kuwasaidia wengine.

Ingawa watoto na vijana wanakubali kwamba wakati mwingine wanajiruhusu kujihusisha na tabia hatari, hawaonyeshi wasiwasi mwingi juu ya hatari za asili za aina hii ya tabia na huonyesha upendeleo wa kujaribu kutatua shida peke yao au na wenzao kikundini. Wanapaswa kugeukia wazazi wao au watu wazima wengine wanapokumbana na visa au matatizo ‘ya kustaajabisha’. Hili ni tatizo hasa kwa wavulana wakubwa ambao huenda wakatumia tu kitufe[62] cha ‘Ripoti Matumizi Mabaya’ (kama vile iliyoundwa na Kikosi Kazi cha Mtandaoni cha Ulimwengu) badala ya kuwaendea wazazi au watu wazima wengine zaidi. Hata hivyo, hii sivyo ilivyo kwa watoto na vijana wote. Tunaweza kuona kwamba watoto na vijana wanaofahamu hatari, hufuatilia shughuli zao wenyewe lakini mara nyingi hawafichui mtazamo wa teknolojia mpya ambayo ina maana kwamba watu wazima wanapaswa kuhukumu na kufuatilia tabia za watoto na vijana.[63] Kuna haja ya kuwa waangalifu kuhusu kutofautisha kwa urahisi kati ya ulimwengu wa nje ya mtandao na mtandaoni, kwa kuwa hii, haiashirii tena jinsi maisha yetu ya kila siku yamekuwa, yanayohusishwa zaidi na teknolojia za mtandaoni. Kwa watoto na vijana wengi, hii ina maana ya mazungumzo ya makini kati ya fursa ambazo teknolojia inatoa (kama vile kuchunguza utambulisho wao, kuanzisha uhusiano wa

[62] Europol (2019), *2019 Virtual Global Taskforce Releases Environmental Scan*, *https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2019-virtual-global-taskforce-releases-environmental-scan* .

[63] Manida Naebklang (2019), *Report of the World Congress III against Sexual Exploitation of Children & Adolescents*, *https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/legacy/ECPATWCIIIReport_FINAL.pdf*.

karibu na kuongezeka kwa urafiki) na hatari (kuhusu faragha, kutoelewana na mazoea ya matusi) zinazotolewa na mawasiliano ya mtandao. [64]

Wazazi na waelimishaji wanapaswa kufahamu kwamba ikiwa wanashuku unyanyasaji wa kingono mtandaoni basi mkosaji anapaswa kuzuiwa na mawasiliano kubaki kama ushahidi. Wazazi hawapaswi kamwe kutazama picha za ngono zinazoundwa na mtoto wao au watoto wengine. Nyenzo hizi zinapaswa kukabidhiwa wasimamizi wa sheria, na unyanyasaji wowote au unyanyasaji wa watoto mtandaoni unapaswa kuripotiwa kwa mamlaka husika. Mzazi hapaswi kamwe kujifanya kuwa mtoto anayenyanyaswa ni wake ili "kuthibitisha" unyanyasaji.

Maelezo zaidi yanaweza kupatikana kuhusu jinsi ya kuripoti picha za ngono za watoto hapa:

Internet Watch Foundation - https://www.iwf.org.uk/
NCMEC - https://report.cybertip.org/
Europol -https://www.europol.europa.eu/report-a-crime/law-enforcement-reporting-channels-child-sexual-coercion-and-extortion

[64] Livingstone (2008), *Taking Risky Opportunities in Youthful Content Creation: Teenagers' Use of Socia l Networking Sites for Intimacy, Privacy and Self-Expression*, *http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1461444808089415 (last visited 16 January 2020]*.

8. Miongozo kwa wazazi, watunzaji na walezi

Vidokezo vya usalama hutegemea uchambuzi wa data iliyokusanywa na utafiti unaopatikana. Sehemu hii ya ripoti inakusudiwa kutoa miongozo kwa wazazi, watunzaji, na walezi (na waelimishaji katika orodha tofauti) ili kuwasaidia kufundisha watoto na vijana jinsi ya kufanya shughuli zao kwa usalama, uchanya na muhimu wakiwa mtandaoni.

Wazazi, watunzaji na walezi lazima wazingatie hali halisi ya tovuti, na uelewa wa mtoto wao kuhusu hatari na uwezekano kuwa mzazi anaweza kupunguza hatari, kabla ya kuamua ni mazingira gani yanafaa kwa mtoto wao.

Mtandao una uwezo mkubwa kama njia ya kuwawezesha watoto na vijana kujisaidia na kujitafutia mambo yao wenyewe. Kufundisha aina za mienendo chanya na yenye uwajibikaji mtandaoni ni lengo kuu. Jedwali la 1 linaweka masuala katika vipengee muhimu kwa wazazi na walezi ili kuzingatia.

Jedwali 1: Vipengee muhimu vya kuzingatia kwa wazazi, watunzaji na walezi

Wazazi, walezi			
	#	Mambo Muhimu ya kuzingatia	Maelezo
Usalama na ulinzi wa teknolojia yako.	1.	Fanya mazungumzo na watoto wako. Jaribu kufanya nao baadhi ya shughuli za mtandaoni.	Chungulia kile wanachofanya mtandaoni, zungumza nao. Ni muhimu kwamba watoto na vijana wasihisi kuwa wazazi wao hawawaamini. Kuchuja, kufuatilia na kudhibiti ziara zao mtandaoni ni muhimu lakini lazima kufanyike pamoja na mazungumzo na majadiliano. Wakati watoto na vijana wanatumia wakati pamoja na wengine nje ya nyumba, watakuwa na uwezo wa kufikia vifaa vingine (labda visivyodhibitiwa), kwa hiyo, hitaji la mawasiliano mazuri - je, watakuambia ikiwa kitu kilienda vibaya? Ni muhimu kutokerwa kupita kiasi ikiwa watoto na vijana watakuambia kuhusu jambo ambalo limetokea mtandaoni. Jambo la muhimu ni kwamba wamekuambia na kujibu kwa njia sahihi huwa inawafanya wajiamini kuwa unaweza kuwasaidia, na watarudi baadaye. Watoto na vijana wanaweza kusaidiwa kuelewa mtandao ni nini, ili wawe na ufahamu bora wa "nafasi" ya Intaneti ambapo majukwaa wanayopenda kama vile Instagram, Snapchat au YouTube yanapatikana. Mtandao mara nyingi unaweza kuonekana kama mahali pa kufikirika kwa watoto na

			vijana na bila kuelewa kwa kiasi fulani, wanaweza kupata ugumu wa kuweka hatari na kuzitambua/kuziona. Mfano hai unaweza kuwa wa jiji kubwa ambalo lina maeneo mengi mazuri na watu wa kupendeza lakini pia maeneo yasiyotembeleka kwani yanaweza kuwa hatari. Hii itawasaidia watoto na vijana kutafakari kuhusu "hadhira" tofauti ambazo wanaweza kukutana nazo wanapokuwa mtandaoni na jinsi taarifa zinaweza kupatikana n.k. Wazazi wanapaswa kuchungulia kile watoto wao hufanya mtandaoni na kuwa tayari kubadilishana uzoefu wa kidijitali kama njia ya kukuza uaminifu na kuanzisha gumzo.
Wazazi, walezi			
	#	**Mambo Muhimu ya kuzingatia**	**Maelezo**
	2.	Tambua teknolojia, vifaa na huduma katika familia / nyumbani kwako.	Kuanzia kwenye vifaa, tambua vifaa vyote vya nyumbani mwako ambavyo vimeunganishwa, ikiwa ni pamoja na simu za mkononi, vipakatalishi, tableti na televisheni mahiri, vifaa vya michezo ya kubahatisha, vifuatiliaji vya masuala ya afya vinavyotumika katika familia nzima. Tambua huduma na programu za mtandaoni ambazo zinatumika katika familia kwenye vifaa hivi vyote.
	3.	Sakinisha mtandao wa firewall na programu ya kingavirusi kwenye vifaa vyote. Zingatia kama kuchuja na kuzuia au kufuatilia programu zinaweza kusaidia na zinafaa kwa familia yako.	Hakikisha kuwa vifaa vyako vimesakinishwa kingavirusi na programu hasidi na vinasasishwa. Wafundishe watoto wako misingi ya usalama wa Intaneti. K.m. mfumo wako wa uendeshaji umesasishwa, unatumia toleo jipya zaidi la programu? Je, viraka vya hivi punde zaidi vya usalama vimesakinishwa? Bidhaa za uchujaji ufuatiliaji ni muhimu - lakini masuala ya uaminifu na faragha pia yanapaswa kuzingatiwa. Wazazi wanapaswa kuwa na mazungumzo na watoto wao kuhusu kwa nini wanatumia bidhaa hizo ili kuweka familia salama.

Sheria	4.	Kubalini matarajio kama familia kuhusu kutumia Intaneti na vifaa vya kibinafsi, mkizingatia maswala ya faragha, tovuti zisizofaa umri, programu na michezo, uchokozi, muda wa skrini na hatari ya wageni. Pia hakikisha kuwa mna kawaida ya kusaidiana nyumbani ili watoto na vijana wajisikie wanaweza kutafuta msaada kutoka kwa wazazi/walezi.	Mara tu watoto na vijana wanapoanza kutumia teknolojia, jadili na kuanzisha orodha ya sheria zinazokubaliwa. Sheria hizi zinapaswa kujumuisha wakati watoto na vijana wanaweza kutumia Intaneti na jinsi wanavyopaswa kuitumia, pamoja na matarajio ya muda wa kutumia kifaa. Mfano wa Kuigwa wa Dijitali - Ni muhimu wazazi waweke mfano sahihi kwa watoto wao. Wana uwezekano mkubwa wa kufuata tabia sahihi ikiwa hizi zinaigwa na wazazi/walezi. Hii inaweza kupanuliwa hadi kuchukua na kubadilishana picha - idhini inapaswa kutafutwa kabla ya kuchapisha picha zozote mtandaoni. Kuzingatia matumizi ya wazazi ya Intaneti na mitandao ya kijamii kuhusiana na mtoto wao, kama vile kufichua habari za kibinafsi au picha kuhusu mtoto. Fikiria faragha ya mtoto sasa na baadaye. Watoto na vijana wanahitaji kuwa na uwezo wa kuja na kuzungumza kuhusu shinikizo na changamoto zozote mtandaoni (na nje ya mtandao) wanazokabiliana nazo. Njia moja ya kuwezesha majadiliano ni kutumia fursa ambapo gumzo kuhusu mtandao/mienendo ya mtandaoni huangaziwa kwenye vyombo vya habari. Hii itaondoa ubinafsi wa suala hilo lakini itaruhusu watoto na vijana kutoa maoni yao.
Elimu ya Wazazi na Walezi	5.	Fahamu kuhusu huduma za mtandaoni na za simu zinazotumiwa na watoto wako (yaani mitandao ya kijamii, tovuti, programu, michezo n.k.) na uelewe vizuri jinsi watoto wanavyotumia muda wao mtandaoni.	Kuwa na uelewa fulani wa jinsi ya kuhakikisha kuwa watoto na vijana wanatumia programu na mifumo kwa usalama iwezekanavyo, ikiwemo kufanya akaunti kuwa za faragha, kufahamu vikwazo vya umri n.k. Tumia zana zinazokuja na vifaa vya mkononi kama vile Kiungo cha Familia au zana zingine za udhibiti wa wazazi. Angalia ili kuona ikiwa bidhaa zozote zinauzwa au ununuzi wa ndani ya programu umejumuishwa. Jaribu kuwa na uelewa fulani wa motisha za watoto na vijana wanapokuwa mtandaoni. Kwa nini wanatumia tovuti na huduma fulani? Je, tovuti na huduma mbalimbali zinamaanisha nini katika suala la vikundi vya urafiki, hali ya utambulisho, na kuhusika?

			Uelewa huu pia utakusaidia kuelewa vyema changamoto za kijamii na kihisia ambazo watoto na vijana wanaweza kukabiliana nazo, (ambazo wakati mwingine zinaweza kusababisha tabia hatarishi). na kuwapa maarifa kuhusu jinsi ya kujenga ustahimilivu.
Mapitio ya vipengele vya tovuti za mtandao	6.	Zingatia umri wa kupata idhini ya kidijitali	Baadhi ya nchi zina sheria zinazobainisha umri wa chini kabisa ambapo kampuni au tovuti inaweza kumwomba kijana atoe maelezo ya kibinafsi kujihusu kabla kwanza kupata kibali cha mzazi kinachoweza kuthibitishwa. Umri huu wa 'ridhaa ya kidijitali' kwa kawaida huwa kati ya miaka 13 na 16. Katika baadhi ya nchi inachukuliwa kuwa uzoefu mzuri kuhitaji idhini ya mzazi kabla ya kuwauliza watu wenye umri mdogo data zao za kibinafsi huku katika nchi nyingine, ikiwa imeainishwa kisheria (angalia makala ya GDPR 8 kwa nchi wanachama wa EU). Tovuti nyingi zinazohudumia watoto wadogo zitaomba idhini ya wazazi kabla ya kuruhusu mtumiaji mpya kujiunga. Angalia kila huduma kwa mahitaji ya chini ya umri.
	7.	Dhibiti matumizi ya kadi za mkopo na njia zingine za malipo	Vifaa, programu na huduma nyingi zinaweza kutumika kufanya ununuzi na kudhibiti ufikiaji wa akaunti za wazazi kwa uangalifu na njia za malipo zilizohifadhiwa na kadi za mkopo. Ni muhimu kuweka kadi zako za mkopo na malipo salama, na usifichue nambari zako za siri ili kuzuia utumiaji ambao haujaidhinishwa.

	8.	Kuripoti	Jua jinsi ya kuripoti matatizo kwenye majukwaa ambayo watoto wako wanatumia na jinsi ya kufuta au kufanya mabadiliko kwenye maelezo binafsi - watoto wanapokuwa wakubwa, hakikisha kwamba wanajua jinsi ya kufanya hivyo. Pia fahamu nambari za usaidizi za kuripoti za ndani.
	9.	Matangazo ya biashara, taarifa potofu na propaganda	Fahamu kuwa utangazaji bidhaa unaweza usiwe faafu au wa kupotosha. Zungumza na watoto wako kuhusu jinsi wanavyoweza kuripoti matangazo na kuchukua udhibiti zaidi wa kile wanachokiona mtandaoni. Ni muhimu kutambua kwamba kile watoto na vijana wanaona mtandaoni kinaweza kuathiri mitazamo yao. Shirikiana nao ili kuwasaidia kukuza ujuzi wao wa vyombo vya habari mtandaoni.

Wazazi na walezi

	#	Mambo Muhimu ya kuzingatia	
Elimu ya Watoto	10.	Himiza mazoea ya kusaidiana	Watoto na vijana wanahitaji kuelewa kwamba ulimwengu wa mtandaoni ni kielelezo cha ulimwengu wa nje ya mtandao - wenye matukio mazuri na mabaya. Ni muhimu kwamba watoto na vijana wajiamini kuwa wanaweza kuomba usaidizi ikiwa wameharibikiwa, nao pia waweze kutoa usaidizi kwa wengine mtandaoni. Kulingana na umri wa watoto wako, anaweza kusaidiwa kuelewa maudhui ambayo yamechapishwa na maelezo yoyote mtandaoni. Watoto na vijana wanahitaji kuwa na uwezo wa kutambua hatari za mtandaoni - zingine ni dhahiri lakini zingine fiche - kama vile kulazimishwa, usaliti, aibu. Njia hizi zote hutumiwa na wahalifu. Watoto na vijana pia wanahitaji kuelewa kwamba ufikiaji mtandaoni huja na uwajibikaji. Wanahitaji kujua kwamba sheria zinatumika mtandaoni na nje ya

			mtandao na kwamba wanapaswa kujiendesha kwa njia ifaayo.
	11.	Watoto na vijana wanapojifunza zaidi kuhusu ulimwengu wa mtandaoni, wanaweza kutaka kukutana na watu wasiowafahamu maishani, lakini ambao wameanzisha uhusiano nao mtandaoni. Ni muhimu uchukue hatua zinazofaa ili kuwaelimisha kuhusu hatari za kukutana na mtu asiyemfahamu ambaye amekuwa akiongea naye mtandaoni.	Watoto na vijana wanaweza kuwa hatarini iwapo watakutana ana kwa ana na watu wasiowajua ambao wamewasiliana nao mtandaoni pekee. Watu mtandaoni wanaweza wasiwe vile wanavyosema. Hata hivyo, ikiwa urafiki thabiti mtandaoni utakua na mtoto wako anataka kupanga mkutano, badala ya kuhatarisha aende peke yake au bila kusindikizwa, eleza wazi kwamba ungependa kwenda naye, au uhakikishe kwamba mtu mzima mwingine unayemwamini anaenda. Ni wazi kwamba hii itategemea umri wa mtoto. Ni muhimu pia kufahamu kwamba kumekuwa na ongezeko la makosa ya wahalifu wasiotaka kukutana na mtoto ana kwa ana, lakini kupata maudhui ya ngono kutoka kwao.

	12.	Umuhimu wa habari za kibinafsi.	Wasaidie watoto wako kuelewa na kudhibiti taarifa zao za kibinafsi. Eleza kwamba watoto na vijana wanapaswa kuchapisha tu habari ambayo wewe - na wao - mnafurahishwa na wengine kuona. Hawapaswi kusambaza habari zinazoweza kumtambulisha mtu binafsi. Wakumbushe watoto na vijana kwamba wana sifa mtandaoni ambayo inahitaji kudhibitiwa. Mara tu maudhui yanaposambazwa inaweza kuwa vigumu kubadilisha/kurekebisha.
Elimu ya Watoto	13.	Hakikisha watoto na vijana wanaelewa maana ya kuchapisha picha kwenye Mtandao, zikiwemo picha zao wenyewe na marafiki zao	Waelezee watoto wako kwamba picha zinaweza kufichua habari nyingi za kibinafsi. Watoto na vijana wanapaswa kuelewa hatari za kutumia kamera na kupakia maudhui. Picha za wengine hazipaswi kupakiwa bila idhini yao. Hii inapaswa kuwahusisha wazazi kuchukua na kupakia picha za watoto wao. Vile vile, ni muhimu watoto na vijana waelewe kwamba wakati mwingine watu wengine ndio wanaoweza kufichua habari zao kama vile walio katika mtandao wa marafiki na familia zao, hivyo wanapaswa kuzungumza na marafiki na familia zao na pia kuwaelimisha kuhusu kusambaza Habari kama hizo kwa kupitiliza. Wahimize watoto wako wasichapishe picha zao au za marafiki zao zenye maelezo yanayotambulika kwa uwazi kama vile alama za barabarani, nambari za nambari za gari kwenye magari, au jina la shule yao kwenye sweta zao.

9. Jukumu la waelimishaji

Ni muhimu sana kwamba waelimishaji wasifanye chukulizi yoyote kuhusu mambo ambayo watoto na vijana wanaweza kujua au wasijue kuhusu masuala ya usalama mtandaoni, kwa mfano, jukumu muhimu la waelimishaji ni kuwafundisha watoto na vijana kuhusu umuhimu wa nenosiri, jinsi ya kuziweka salama na jinsi ya kuunda nenosiri thabiti: matineja wengi hushiriki manenosiri wao kwa wao, na hii mara nyingi huonekana kama ishara ya urafiki wa kweli.

Kuna mjadala mzuri kuhusu faragha ya watoto na vijana mtandaoni na ukaguzi wa ushahidi uliofanywa na Chuo cha Uchumi cha London uligundua kwamba watoto na vijana wanathamini faragha yao na wanajihusisha katika mikakati ya ulinzi, lakini pia wanathamini uwezo wa kuweza kujihusisha mtandaoni. Vile vile, utafiti uligundua kuwa *upatanishi wezeshi wa wazazi* ulikuwa muhimu katika kuwawezesha watoto na vijana, kwani uliwaruhusu kupata hatari fulani wakati wa kujifunza tabia huru za ulinzi. Pia ilibainisha kuwa *"rasilimali za kusoma na kuandika kwa vyombo vya habari na mafunzo kwa wazazi, waelimishaji na wafanyakazi wa kusaidia watoto wanapaswa kuzingatiwa, kwa sababu ushahidi unaonyesha kuwa kuna mapungufu makubwa katika ujuzi wa watu wazima kuhusu hatari na mikakati ya ulinzi kuhusu data ya watoto na vijana na faragha mtandaoni".*[65]

Shule zina fursa ya kubadilisha elimu na kuwasaidia wanafunzi kutimiza uwezo wao wote na kuinua viwango vya TEHAMA. Hata hivyo, ni muhimu pia kwamba watoto na vijana wajifunze jinsi ya kuwa salama wanapotumia teknolojia hizi mpya, hasa teknolojia shirikishi kama vile majukwaa na huduma za mitandao ya kijamii, ambazo ni kipengele muhimu cha mafunzo ya kijamii yenye tija na ubunifu. Watoto na vijana sasa wanaweza kuunda maudhui yao kwa urahisi na kuyasambaza kwa upana kupitia majukwaa ya mitandao ya kijamii, ambayo mengi pia huruhusu utiririshaji wa moja kwa moja.

Waelimishaji wanaweza kuwasaidia watoto na vijana kutumia teknolojia kwa busara na usalama kwa:

- Kuhakikisha kwamba shule ina sera mwafaka na utendakazi thabiti na kwamba ufanisi wao unakaguliwa upya na kutathminiwa mara kwa mara.
- Kuchangia katika uboreshaji wa ujuzi wa kidijitali na maarifa ya kiteknolojia kwa kujumuisha elimu ya uraia kidijitali katika mitaala yao. Ni muhimu kujumuisha dhana za kujifunza kijamii na kihisia ndani ya elimu ya usalama mtandaoni kwa kuwa hizi zitasaidia kuelewa na kudhibiti hisia za wanafunzi ili kuwa na mahusiano mazuri na yenye heshima, mtandaoni na nje ya mtandao.

[65] Sonia Livingstone, Mariya Stoilova, and Rishita Nandagiri (2018), Children's Data and Privacy Online: *Growing up in a Digital Age,*
http://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/projects/childrens-privacy-online/Evidence-review-final.pdf.

- Kuhakikisha kwamba kila mtu anafahamu sera ya matumizi inayokubalika (AUP) na jinsi inavyotumiwa. Ni muhimu kuwa na AUP, ambayo inapaswa kuendana n a umri.
- Kuhakikisha kuwa sera ya shule ya kupinga uchokozi inajumuisha marejeleo ya uchokozi kwenye Mtandao na kupitia simu za mkononi au vifaa vingine na kwamba kuna vikwazo vinavyofaa kwa wanaokiuka sera hiyo.
- Kuteua mratibu wa usalama mtandaoni.
- Kuhakikisha kwamba intaneti ya shule imelindwa na ni salama.
- Kuhakikisha kwamba huduma ya Intaneti inayotumiwa imeidhinishwa.
- Kutumia vifaa vya kuchuja/kufuatilia.
- Kutoa elimu ya usalama mtandaoni kwa watoto na vijana wote na kubainisha wapi, jinsi gani na lini itatolewa.
- Kuhakikisha kwamba wafanyakazi wote (pamoja na wasaidizi) wamepewa mafunzo ya kutosha na kwamba mafunzo yao yanaboreshwa mara kwa mara.
- Kuwa na sehemu moja ya mawasiliano shuleni na kuweza kukusanya na kurekodi matukio ya usalama mtandaoni ambayo yataipa shule picha bora ya masuala au mienendo yoyote inayohitaji kushughulikiwa.
- Kuhakikisha kwamba timu ya usimamizi na viongozi wa shule wana ufahamu wa kutosha kuhusu usalama wa mtandaoni shuleni.
- Kuwa na ukaguzi wa mara kwa mara wa hatua zote za usalama mtandaoni.
- Kuchukulia kwa uzito athari za kielimu na kisaikolojia ambazo Mtandao na teknolojia za mtandaoni zinaweza kuwa nazo kwa watoto na vijana.
- Matumizi ya teknolojia ya Intaneti kwa watoto na vijana yameongezeka sana katika miaka ya hivi karibuni na yameambatana na wasiwasi unaoongezeka kuhusu masuala ya usalama mtandaoni. Kihistoria, kumekuwa na hofu ya mara kwa mara ya kimaadili kuhusu hatari inayoweza kutokea ya teknolojia ya mawasiliano, na hii imekuwa hasa kwa Watoto wa kike. Hata hivyo, inasemekana kwamba hatari hizo zinapochunguzwa, inaonekana kwamba mara nyingi sana si teknolojia ndiyo chanzo chake bali ni ongezeko la shughuli za watoto na vijana wanaotumia teknolojia hiyo, zaidi wasiwasi kuhusu kupoteza udhibiti wa wazazi. Waelimishaji wamechukuliwa kuwa na jukumu muhimu katika kukuza na kuhakikisha usalama wa Mtandao. Wazazi kote ulimwenguni wanaonekana kuamini kuwa shule zinapaswa kuwa na jukumu kuu katika kuelimisha watoto na vijana katika matumizi salama ya teknolojia, lakini pia ni wazi kutokana na utafiti kwamba chanzo kikuu cha habari juu ya maswala ya mtandaoni kwa watoto na vijana ni kutoka shuleni na kutoka kwa wazazi.[66]

[66] Ofcom (2020), Children and Parents: Media Use and Attitudes Report 2019, *https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0024/190518/children-media-use-attitudes-2019-chart-pack.pdf*.

- Mwongozo zaidi kuhusu umilisi unaopaswa kujumuishwa katika aina hii ya elimu ulitambuliwa kama sehemu ya mradi wa elimu ya uraia wa Dijitali wa Baraza la Ulaya. [67]

Kielelezo cha 8: Watoto wakisema iwapo wamepewa taarifa au ushauri wowote kuhusu jinsi ya kutumia Intaneti kwa usalama, miongoni mwa wale wanaotumia mtandao nyumbani (2012) au kwingineko (2017, 2018, 2019), kulingana na umri. [68]

Taarifa zozote zilizopokelewa	Kutoka kwa mwalimu	Kutoka kwa mzazi	Kutoka kwa marafiki	Kutoka kwa jamaa mmoja wa familia	Kutoka kwa polisi wanaokuja shuleni**	Kutoka kwa tovuti	Kutoka kwa TV/vipindi vya redio

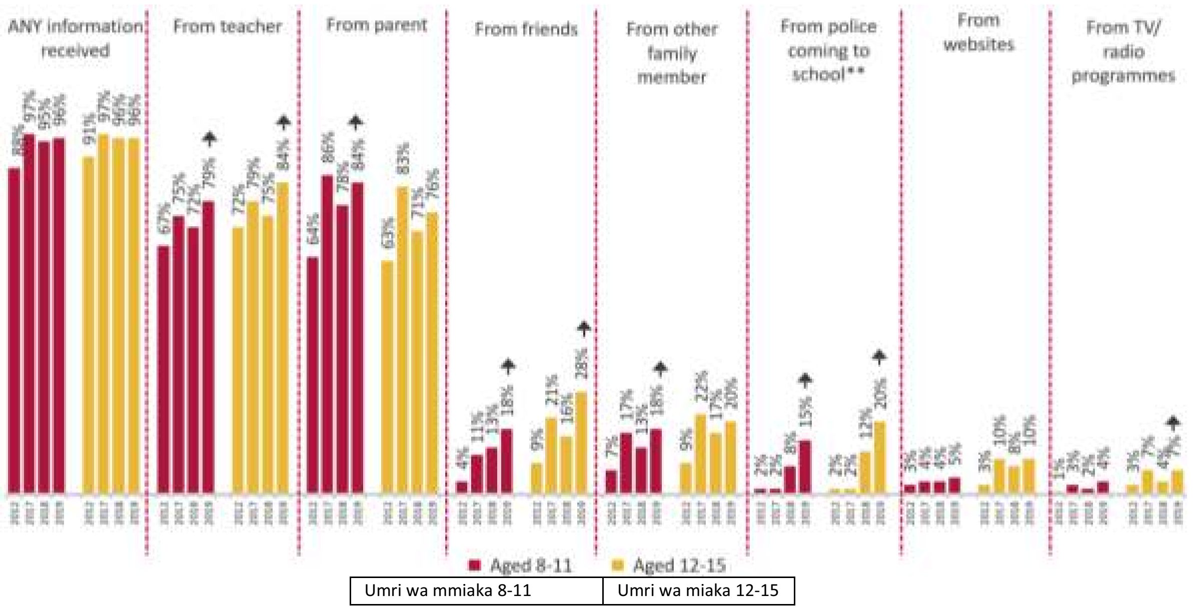

Kielelezo cha 8 Watoto wakisema wamepewa maelezo au ushauri kuhusu jinsi ya kutumia Intaneti kwa usalama, miongoni mwa wale wanaotumia mtandao nyumbani (2012) au kwingineko (2017, 2018, 2019), kulingana na umri (8 hadi 11 na 12 hadi 15) inaonyesha mfululizo wa miaka katika chati za upau kulingana na umri ikionyesha iwapo taarifa yoyote imepokelewa au la, na kutoka kwa vyanzo saba: kutoka kwa mwalimu, mzazi, kutoka kwa marafiki, kutoka kwa jamaa mwingine wa familia, kutoka kwa polisi wanaokuja shuleni, kutoka kwa tovuti, kutoka kwa TV. / vipindi vya redio. Kwa vyanzo vingi, kuna ongezeko la kasi la idadi ya Watoto hao katika 2012, 2017, 2018 na 2019.

Asili: Ofcom

[67] Council of Europe (2018), *Guidelines to Respect, Protect and Fulfil the Rights of the Child in the Digital Environment, Recommendation CM/Rec (2018)7 of the Committee of Ministers, Building a Europe for and with Children*, *https://rm.coe.int/guidelines-to-respect-protect-and-fulfil-the-rights-of-the-child-in-th/16808d881a* .

[68] Ofcom (2020), *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report 2019*, *https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0024/190518/children-media-use-attitudes-2019-chart-pack.pdf*.

• Mbinu za awali za usalama mtandaoni zililenga zaidi suluhu za kiteknolojia, kama vile matumizi ya programu za kuchuja, lakini katika miaka ya hivi karibuni, kumekuwa na ongezeko la mabadiliko ya teknolojia ya habari na kwa sababu hiyo, kompyuta nyingi za mezani si mahali pekee pa kufikia intaneti. Kuongezeka kwa idadi ya simu za mkononi, kompyuta za mkononi, visaidizi vya kibinafsi vya kidijitali na vifaa vya michezo ya kubahatisha vinatoa miunganisho ya mitandao-kasi na watoto na vijana wanaweza kupata Intaneti wakiwa shuleni, nyumbani, kwenye maktaba, kwenye migahawa ya Internet, hoteli za vyakula vya haraka, katika vilabu vya vijana au hata kwenye vyombo vya usafiri wa umma. Shule hutoa fursa ya kufanya kazi kwenye mtandao, kwa ushirikiano katika eneo la mtandao uliofungiwa au kuzungukwa tu na Watoto na vijana. Hatua za awali za dhahiri ni pamoja na kuweka usalama madhubuti katika mtandao. Watoto na vijana wanaweza kuwa na vifaa vya kibinafsi ambavyo havina ulinzi wa mtandao na hii ndiyo sababu elimu, majadiliano na mazungumzo ni muhimu.

• Sera za usalama mtandaoni zinahitaji kubuniwa na kutekelezwa kwa kuhusisha makundi mbalimbali na wadau tofautitofauti. Wadau hao ni pamoja na:

- wakuu wa shule;
- viongozi;
- usimamizi mwandamizi;
- walimu wa darasa;
- wafanyakazi wadogo;
- wazazi au walezi;
- wafanyakazi wa serikali za mitaa;
- inapowezekana, watoa huduma za Intaneti na mitandao-kasi kwenye mashule.

Kwa vile makundi haya yote yana maarifa ambayo yanaweza kusaidia kuweka sera za shule, ni muhimu kwamba yote yashauriwe. Hata hivyo, kuwa na sera tu haitoshi na, kila mtu anayehusika na watoto na vijana wanapaswa kufanya mazoea madhubuti ambayo yatasaidia wafanyikazi kutambua na kufikia tabia salama. Kwa kuhusisha vikundi hivi vyote tangu mwanzo, kila mtu anapaswa kuhisi umuhimu wa sera kama hizo na vile vile jukumu lao la kibinafsi la kuzifanya kuwa za kweli.

Kuunda mazingira salama ya kujifunza TEHAMA kuna mambo kadhaa muhimu, ambayo ni pamoja na yafuatayo:

- miundombinu ya uhamasishaji wa tovuti nzima;
- majukumu, sera na taratibu;
- safu madhubuti ya zana za kiteknolojia;
- elimu ya kina ya usalama wa kielektroniki;
- mpango kwa kila mtu katika taasisi;
- mchakato wa ukaguzi ambao hufuatilia kila mara ufanisi wa mazingira ya kujifunza ya TEHAMA.

Haya yote yanapaswa kufumbatwa katika sera zilizopo za usalama wa mtoto ndani ya shule, badala ya kuonekana kama kitu kinachosimamiwa na timu ya TEHAMA pekee. Haileti mantiki kufikiri kuhusu uchokozi kwenye Mtandao au kupitia simu ya mkononi kama kitu tofauti na uchokozi katika ulimwengu wa nje ya mtandao. Hata hivyo, hii haimaanishi kuwa teknolojia pia haiwezi kuwa sehemu muhimu ya suluhisho kupitia:

- kuzuia na kudhibiti virusi;
- mifumo ya ufuatiliaji ili kujua nani alipakua nini, kilipakuliwa lini, na kompyuta gani ilitumika;
- kuchuja na kudhibiti maudhui ili kupunguza yasiyofaa kupitia intaneti ya shule.

Matatizo yanayotokea kuhusiana na teknolojia mpya hayatumiki kwa watoto na vijana wote, na matatizo yanapotokea, yanategemea umri wa watoto na vijana wanaotumia teknolojia hizi. Mwishoni mwa 2008, Kikosi Kazi cha Kiufundi cha Usalama wa Mtandao nchini Marekani kilitoa ripoti juu ya kuimarisha usalama wa watoto na teknolojia za mtandaoni ambapo ilitoa tathmini muhimu ya kazi ya utafiti asilia, ilichapisha utafiti wa kushughulikia ushawishi wa kingono mtandaoni, unyanyasaji na uchokozi mtandaoni, na kufichuliwa kwa maudhui hatarishi. [69] Ndani ya ripoti hii ilibainishwa kuwa, "Kuna wasiwasi kwamba vyombo vya habari vya kawaida vinaongeza hofu hizi, na kuzifanya kuwa zisizolingana na hatari zinazokabili vijana." Ni zaidi ya miaka kumi baadaye na hii bado ndiyo hali ya wazazi na waelimishaji wakiangaziwa na vichwa vya habari dumavu ambavyo vinaweza kuwahimiza watu wazima kudhibiti ufikiaji wa huduma za mtandao badala ya kuelimisha na kuwawezesha watoto kuzitumia kwa usalama.

Hii inaibua hofu kwamba hatari zinazojulikana zitabaki zimefichwa na kupunguza uwezekano kwamba jamii itashughulikia sababu zinazochangia uwepo wazo, ambapo hali hii inaweza kuleta madhara bila kukusudia. Uangaziaji wa vyombo vya habari kuhusu uhalifu wa mtandaoni dhidi ya watoto na vijana mara nyingi huonekana kuakisi misimamo iliyogawanyika ya wataalamu na wasomi wanaofanya kazi katika eneo hilo, huku mpaka ukionekana kati ya wale wanaohisi kuwa kuna hatari ya upotoshaji dhidi ya watoto na vijana, na wale ambao inaonekana kwamba tishio limepuuzwa.

Hata hivyo, kuna wasiwasi kwamba teknolojia ya mtandao inaweza kuwaacha baadhi ya watoto na vijana katika mazingira magumu na kwamba waelimishaji, pamoja na wazazi na walezi, wana wajibu kuhusiana na hili. Njia tofauti ambazo watoto na vijana wanaweza kudhulumiwa mtandaoni ni pamoja na:

- kushawishi watoto kwa ngono;
- hatari ya kutangamana na nyenzo zenye mushkili au zisizo halali;

[69] ISTTF (2008), *Enhancing Child Safety and Online Technologies: Final Report of the Internet Safety Technical Task Force to the Multi-State Working Group on Social Networking of State Attorneys General of the United States*, *https://cyber.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/IS TTF_Final_Report.pdf*.

- hatari ya kukumbana na vyombo vinavyoweza kukuza mwenendo mbaya kwa upande wa vijana;
- unyanyasaji mtandaoni.

Njia muhimu ya kuainisha hatari za mtandaoni kwa watoto iliwasilishwa katika Kielelezo cha 7.

Mazingira ya elimu isiyo rasmi

Kando ya shule na nyumbani, watoto wanaweza kufikia Mtandao na kutumia huduma zake katika mazingira yasiyokuwa hayo k.m. vilabu vya vijana au vikundi vya kanisa. Kuingiliana kwa maisha ya mtandaoni na nje ya mtandao kwa watoto na vijana kunamaanisha kwamba wale wanaofanya kazi na watoto katika mipangilio kama hii wanaweza kuwa na ushawishi kwa watoto walio kwenye mazingira ya kidijitali na usalama wao mtandaoni, hata kama hilo sio lengo lao kuu. Kwa hivyo, wale wote wanaofanya kazi katika mazingira yasiyo rasmi wanapaswa kuwa na uelewa fulani wa hatari na fursa na waweze kusaidia watoto ipasavyo au kupata usaidizi na mafunzo wanayohitaji.

Mambo muhimu ya kuzingatia na kanuni za miongozo ya waelimishaji pia hutumika katika mazingira kama haya, hata hivyo, kunaweza kuwa na tofauti za kimazingira au mambo ya ziada ya kuzingatia.

Kusimamia vifaa, uchujaji na mawasiliano

Wafanyakazi wadogo, wanaojitolea na watoto wanaweza kuwa na uwezo mkubwa wa kufikia huduma kupitia vifaa vyao wenyewe katika mipangilio isiyo rasmi au mifumo ya kudhibiti vifaa, na huenda maudhui yaliyochujwa yasipatikane au yasiwe na nguvu kuliko shuleni. Kwa hivyo, kuhakikisha kwamba wahudumu na watoto wanaelewa jinsi ya kulinda na kudhibiti kifaa chao wenyewe panaweza kuwa na haja ya kuwaangazia zaidi katika mipangilio isiyo rasmi. Sawa na chaguzi zisizo za kisasa zaidi za kuchuja zinazopatikana, waelimishaji na watoto hawapaswi kuzitegemea sana kwa ulinzi.

Mipangilio isiyo rasmi bado inapaswa kuwa na sera na miongozo thabiti yenye kupiga jeki ulinzi wa mtoto - hata hivyo katika baadhi ya mipangilio waelimishaji au msaragambo wanaweza kukosa ufikiaji wa kifaa cha shirika au akaunti ya barua pepe katika mipangilio hii. Kwa hivyo, uzingatiaji wa ziada utahitajika kwa matumizi ya vifaa vya kibinafsi na ikiwa/jinsi hii inafuatiliwa/inasimamiwa kwa usalama katika sera na utendaji.

Vile vile, bila kufikia ‘elimu ya’ teknolojia, vifaa na usaidizi wa 'kielimu' panaweza kuwa uwezekano mkubwa kwamba mitandao ya kijamii na huduma za ujumbe zitatumiwa mara kwa mara katika mazingira yasiyo rasmi kuliko shuleni. Kwa hivyo, mazingatio zaidi yanaweza kuhitajika katika sera ya shirika, mazoezi na mafunzo ili kutambua kama/jinsi hizi zinatumika na kusimamiwa kwa usalama.

Mafunzo na msaada

Waelimishaji na watu wa kujitolea wanaofanya kazi katika mazingira yasiyo rasmi wanaweza kuwa na nafasi ndogo ya kujihusisha na mafunzo, kuboresha ujuzi wao au kupata usaidizi mbalimbali ambao unaweza kupatikana kwa waelimishaji katika mazingira rasmi. Yapaswa kuzingatiwa jinsi mashirika yasiyo rasmi hupata, kutoa na kufadhili mafunzo na usaidizi wa aina hii.

Jedwali la 2 linabainisha baadhi ya vipengee muhimu ambavyo waelimishaji wanapaswa kuzingatia.

10. Miongozo kwa waelimishaji

Inakubalika kuwa walimu/waelimishaji binafsi hawatakuwa na udhibiti wa baadhi ya vipengee vya kuzingatiwa katika Jedwali 2 hapa chini, kama vile kuchuja na ufuatiliaji. Inatarajiwa kwamba hatua hizi zitachukuliwa na shule au mazingira ya elimu.

Jedwali 2: Mambo muhimu ya kuzingatia kwa waelimishaji

	#	**Mambo muhimu ya kuzingatia**	**Maelezo**
Usalama na ulinzi wa vifaa	1	Hakikisha kuwa vifaa vyote viko salama na nenosiri linalindwa.	Walimu wako katika hatari kama mtu mwingine yeyote kwa mashambulizi ya mtandaoni, programu hasidi, virusi na udukuzi. Ni muhimu kwamba walimu wahakikishe kuwa kifaa chochote wanachotumia kinalindwa ipasavyo (na manenosiri thabiti) na kimefungwa wakati hakitumiki. (k.m. ikiwa mwalimu anahitaji kuondoka darasani, basi kifaa chochote anachotumia kifungwe au mwalimu aondoke/kutoka nje).
	2	Sakinisha programu ya kuzuia virusi na ngome ya firewalls	Hakikisha kuwa vifaa vyote vina ngome ya firewall na programu ya kuzuia virusi iliyosakinishwa na kwamba hii inasasishwa.
Sera	3	Shule zote zinapaswa kuwa na sera ambayo inasimamia mahali na jinsi gani teknolojia inaweza kutumika shuleni na wadau mbalimbali na jinsi shughuli za ulinzi wa watoto zinavyoendeshwa - ikiwa ni pamoja na mtandaoni.	Walimu wanapaswa kuhakikisha kuwa wanafuata sera kuhusu matumizi ya teknolojia ya simu na vifaa vingine vya kielektroniki. Ni muhimu kwamba walimu waige tabia sahihi wanapotumia vifaa. Shule zinafaa kubainisha ni wapi na lini vsimu za mkononi zinaweza kutumika.
	4	Picha za wanafunzi.	Shule zinapaswa kuwa na sera inayofafanua ikiwa picha za wanafunzi zinaweza kuchukuliwa. Je, wafanyakazi wanaweza kupiga picha kwa madhumuni ya elimu? Je, ruhusa husika imetolewa na wazazi/walezi/wanafunzi wenyewe? Kimsingi sera inapaswa kueleza kuwa vifaa

			vya kibinafsi havifai kutumika kwa madhumuni haya ili kuwalinda wanafunzi na wafanyakazi.
Kuchuja na ufuatiliaji	5	Hakikisha kwamba taarifa za Intaneti zinazotolewa na shule zinachujwa na kufuatiliwa.	Wanafunzi hawapaswi kupata maudhui yenye madhara au yasiyofaa kutoka kwa mifumo ya TEHAMA ya shule. Hakuna mfumo wa kuchuja unaoweza kuwa na ufanisi wa asilimia 100 na ni muhimu kupiga jeki suluhu hizi za kiufundi kwa ufundishaji na ujifunzaji mzuri pamoja na usimamizi mzuri. Kwa uchache uchujaji unapaswa kuzuia ufikiaji wa maudhui haramu pamoja na maudhui yanayochukuliwa kuwa yasiyofaa au yenye madhara. Kwa mfano, aina zifuatazo za maudhui hatari zinapaswa kuzingatiwa: • Ubaguzi • Matamshi ya chuki • Matumizi mabaya ya dawa au dawa za kulevya • Itikadi mkali • Ponografia • Uharamia na wizi wa hakimiliki • Kujidhuru au kujiua • Ghasia za kiwango kikubwa
Hadhi ya Mtandaoni/alama za kidijitali	6	Kufahamu umuhimu wa alama za kidijitali na hadhi ya mtandaoni.	Walimu wanapaswa kufahamu kwamba wanachosema na kufanya mtandaoni kinaweza kuathiri hadhi yao na pia sifa ya shule/chuo. Walimu wanapaswa kutenda kwa njia ya kitaaluma kila wakati mtandaoni. Watoto pia wanapaswa kufundishwa kuhusu umuhimu wa sifa mtandaoni na jinsi ya kudumisha hili kwa ufanisi.
Jinsi ya kuwasiliana kwa usalama kitaaluma	7	Kutambua umuhimu wa mawasiliano ya kitaalamu mtandaoni	Daima kuwe na mpaka wazi kati ya maisha ya kibinafsi ya mwalimu na maisha yake ya kitaaluma - hii inajumuisha shughuli za mtandaoni.

		na wanafunzi, wazazi na wadau wengine.	Barua pepe ya shule inapaswa kutumika kila wakati kwa mawasiliano yoyote kati ya wafanyikazi na wanafunzi au wazazi. Shule zinaweza kutaka kuhakikisha sera za mawasiliano au kanuni za maadili zinakataza mawasiliano ya ana kwa ana na mawasiliano yoyote bila malengo ya kielimu au kwenye mifumo isiyo ya shule. Vyombo vya kibinafsi visitumike kuwasiliana na wanafunzi au wazazi/walezi. Mawasiliano ya ana kwa ana ya kidijitali yanapaswa kuepukwa. Ikiwa mkutano wa video au mafunzo ya mbali yanafanyika, shule zinapaswa kuwa wazi kuhusu matarajio ya wafanyakazi na wanafunzi. (k.m. kufikiria mahali ambapo masomo/mawasiliano ya kidijitali yanafanyika yaani si katika chumba cha kulala - zingatia wengine ambao wanaweza kuwa karibu nawe nyumbani/darasani.)
Mwenendo wa mwanafunzi na hali hatarishi mtandaoni na athari yake kwa ulinzi na ustawi	8	Kuelewa hatari na manufaa ambayo wanafunzi wanaweza kukabiliwa nayo wanapoingia mtandaoni	Walimu wanahitaji kuelewa kile watoto na vijana wanafanya wanapotumia mtandao na hatari na manufaa wanayoweza kukumbana nayo.

11. Hitimisho

Teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA) imebadilisha maisha ya kisasa. Imetusahilishia mawasiliano, ufikiaji usio na mipaka na ulio karibu wa habari na huduma mbalimbali za ubunifu. Wakati huo huo, pia imeunda majukwaa mapya ya dhuluma na unyanyasaji. Bila ya ulinzi ufaao, watoto na vijana - miongoni mwa watumiaji wakubwa zaidi wa Mtandao - wako katika hatari ya kushawishiwa kingono, unyanyasaji, na hatari ya kukumbwa na nyenzo zenye vurugu, ngono na nyingine zisizohitajika.

Bila njia sahihi za kuunda mazingira salama ya mtandao, watoto na vijana watabaki kuwa hatarini. Ingawa kuna ongezeko la ufahamu wa hatari zinazohusiana na matumizi yasiyo salama ya TEHAMA, bado kuna kiasi kikubwa cha kazi ya kufanya. Kwa hivyo, ni muhimu kwamba wazazi na waelimishaji wajadili na kuamua na watoto na vijana kuhusu mambo yanayofaa na salama kwa matumizi yao, pamoja na jinsi ya kuishi vizuri wakiendelea kutumia TEHAMA.

Katika kufanya kazi pamoja, wazazi, waelimishaji, watoto na vijana wanaweza kupata manufaa ya TEHAMA, wakati huo huo wakipunguza hatari zinazoweza kutokea kwa watoto na vijana.

Istilahi

Ufafanuzi ulio hapa chini umetolewa hasa kutokana na istilahi zilizopo kama zilivyofafanuliwa katika Mkataba wa Haki za Mtoto, 1989, na vile vile kikundi kazi cha mashirika kuhusu unyanyasaji kingono kwa watoto katika Miongozo ya Istilahi kuhusu Ulinzi wa Watoto dhidi ya Unyanyasaji wa Kimapenzi na Dhuluma ya Ngono, 2016[70] (Mwongozo wa Luxembourg), na Mkataba wa Baraza la Ulaya: Ulinzi wa Watoto dhidi ya Unyanyasaji wa Kimapenzi na Unyanyasaji wa Ngono, 2012[71] na vile vile na Ripoti ya Global Kids Online, 2019. [72]

Kijana aliyebaleghe

Vijana waliobaleghe ni watu wenye umri wa miaka 10-19. Ni muhimu kutambua kwamba neno vijana *baleghe* si istilahi inayoonyesha ulazima katika sheria ya kimataifa, na wale walio chini ya umri wa miaka 18 wanachukuliwa kuwa watoto, huku wenye miaka 19 wanachukuliwa kuwa watu wazima, isipokuwa ikiwa wengi watafikia umri huo mapema chini ya sheria ya kitaifa. [73]

[70] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf* .
[71] Council of Europe (2012), *Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse: Council of Europe Convention*, *https://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/Source/Lanzarote%20Convention_EN.pdf* .
[72] Globalkidsonline.net (2019), *Done Right, Internet Use Can Increase Learning and Skills,* *http://globalkidsonline.net/synthesis-report-2019/* .
[73] UNICEF and ITU (2015), *Guidelines for Industry on Child Online Protection*, *https://www.itu.int/en/cop/Documents/bD_Broch_INDUSTRY_0909.pdf* .

Akili Bandia (AI)

Kwa maana pana, neno hili linarejelea waziwazi mifumo ambayo ni bunilizi za kisayansi tu (yaani AI "thabiti" zenye mfumo unaojitambua) na mifumo ambayo tayari inafanya kazi na yenye uwezo wa kufanya shughuli changamano sana (kutambua uso au sauti; kuendesha gari - mifumo hii inaelezwa kama AI "dhaifu" au "wastani").[74]

Mifumo ya AI

Mfumo wa AI ni mfumo unaotegemea mashine na ambao unaweza, kwa malengo fulani yaliyobainishwa na binadamu, kufanya ubashiri, mapendekezo, au maamuzi yanayoathiri mazingira halisi au ya mtandaoni, na umeundwa kufanya kazi kwa viwango tofauti vya uhuru. [75]

Alexa

Amazon Alexa, inayojulikana kama **Alexa**, ni kisaidizi cha kawaida cha AI kilichotengenezwa na Amazon. Kina uwezo wa kuzungumza, kucheza muziki, kutengeneza orodha ya mambo ya kufanya, kuweka kengele, kutiririsha podikasti, kusoma vitabu kwa sauti na kutoa taarifa za hali ya hewa, trafiki, spoti na taarifa za punde, kama vile habari. Alexa pia inaweza kudhibiti vifaa kadhaa mahiri ikijiendesha yenyewe kiotomatiki nyumbani. Watumiaji wanaweza kupanua uwezo wa Alexa kwa kusakinisha "ujuzi" (utendaji wa ziada uliotengenezwa na waundaji wengine, katika mipangilio mingine inajulikana zaidi kama programu za hali ya hewa na vipengee vya sauti). [76]

Maslahi bora ya mtoto

Inaelezea vipengele vyote muhimu vinavyohitajika kufanya maamuzi katika hali maalum kwa mtoto maalum au kikundi cha watoto. [77]

Mtoto

Kwa mujibu wa kifungu cha 1 cha Mkataba wa Haki za Mtoto, mtoto ni mtu yeyote aliye na umri wa chini ya miaka 18, isipokuwa kwa makubaliano ya wengi kuhusu umri wa mapema chini ya sharia za taifa. [78]

---

[74] Council of Europe (2020), *What's AI? https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/what-is-ai .*

[75] OECD (2019), *Recommendation of the Council on Artificial Intelligence*, *https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hTtMv9k1ak8J:https://legalinstruments.oecd.org/api/print%3Fids%3D648%26lang%3Den+&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=ch&client=safari*.

[76] Amazon (2019), *Alexa Skills Kit Official Site: Build Skills for Voice*, *https://developer.amazon.com/en-US/alexa/alexa-skills-kit .*

[77] OHCHR (1990) , *Convention on the Rights of the Child, https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx*.

[78] UNICEF and ITU (2015), *Guidelines for Industry on Child Online Protection*, *https://www.itu.int/en/cop/Documents/bD_Broch_INDUSTRY_0909.pdf*

Dhuluma na unyanyasaji wa kijinsia kwa watoto (CSEA)

Inafafanua aina zote za dhuluma za kingono na unyanyasaji wa kijinsia (CRC, 1989, kifungu cha 34), k.m. "(a) kushawishi au kushurutishwa kwa mtoto kujihusisha na shughuli zozote za ngono zisizo halali; (b) Kuwadhulumu watoto katika ukahaba au matendo mengine ya ngono yasiyo halali; (c) Kuwatumia watoto kingono kwa kutumia nyenzo za ponografia" na vilevile "kufanya ngono ambako kwa kawaida kutumia nguvu dhidi ya mwathiriwa bila ruhusa yake." [79] Unyanyasaji wa kingono na unyanyasaji wa watoto unazidi kufanyika kupitia Mtandao, au kwa uhusiano fulani na mazingira ya mtandaoni. [80]

Nyenzo za kwanyanyasa kingono watoto (dhuluma na) (CSAM)

Mageuzi ya haraka ya TEHAMA yameunda aina mpya za dhuluma na unyanyasaji wa kingono kwa watoto mtandaoni, ambao unaweza kufanyika kiuhalisia na si lazima uhusishe kukutana ana kwa ana na mtoto. [81] Ingawa mamlaka nyingi bado zinaweka lebo ya picha na video za unyanyasaji wa kingono kwa watoto 'ponografia ya watoto' au 'picha zisizofaa za watoto', miongozo hii itarejelea wahusika kijumla kama nyenzo za unyanyasaji wa kingono kwa watoto (kuanzia sasa, CSAM). Hii ni kulingana na Miongozo ya Kamisheni ya Broadband na vuguvugu la WePROTECT Global Alliance Model National Response.[82]. Neno hili linafafanua maudhui kwa usahihi zaidi. Kwamba ponografia ni tasnia halali iliyojengeka kibiashara, na kama miongozo ya Luxemburg inavyosema, matumizi ya neno hili:

"huenda (bila kukusudia au kwa kukusudia) ikachangia kupunguza nguvu ya, kudharau, au hata kuhalalisha kile ambacho hasa ni unyanyasaji wa kingono na/au dhuluma za kingono kwa watoto [...] neno 'ponografia ya watoto' lina hatari kuashiria kwamba vitendo hivyo vinatekelezwa kwa idhini ya mtoto, na kuwakilisha nyenzo halali za ngono". [83]

Neno CSAM linarejelea nyenzo zinazowakilisha vitendo vya unyanyasaji wa kingono na/au dhuluma dhidi ya mtoto. Hii inahusisha, lakini haijikiti tu kwa, vifaa vinavyotumiwa kurekodi

---

[79] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf* .

[80] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf* .

[81] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf* .;" UNICEF and Global Kids Online (2019), *Global Kids Online Comparative Report*, *https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20LAYOUT%20MAIN%20REPORT.pdf*.

[82] WePROTECT Global Alliance (2016), *Preventing and Tackling Child Sexual Exploitation and Abuse (CSEA): A Model National Response*.,
https://static1.squarespace.com/static/5630f48de4b00a75476ecf0a/t/582ba50bc534a51764e8a4ec/1479255310190/WePROTECT+Global+Alliance+Model+National+Response+Guidance.pdf ; Broadband Commission (2019), *Child Online Safety: Minimizing the Risk of Violence, Abuse and Exploitation* Online, *https://broadbandcommission.org/Documents/working-groups/ChildOnlineSafety_Report.pdf* .

[83] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf*

unyanyasaji wa kingono wa watu wazima dhidi ya watoto; picha za watoto zenye kuonyesha ngono yao; sehemu za siri za watoto wakati picha hizo zinatolewa au kutumika kwa madhumuni ya ngono.

Watoto na vijana

Inaelezea watu wote walio chini ya umri wa miaka 18 ambapo watoto, wanaojulikana kama watoto wadogo kwa mujibu wa miongozo inayorejelea watu wote walio chini ya umri wa miaka 15, na vijana wanajumuisha kikundi cha watu wenye umri wa miaka 15 hadi 18.

Vidude vya watoto vya kuchezea vilivyounganishwa

Hivi ni vidude vya kuchezea vilivyounganishwa kwenye Mtandao kwa kutumia teknolojia kama vile Wi-Fi na Bluetooth, na kwa kawaida hufanya kazi pamoja na programu shirikishi ili kuwezesha uchezaji unaoamiliana na watoto. Kulingana na Utafiti wa Juniper, soko la vidude vya kuchezea vilivyounganishwa lilifikia dola bilioni 2.8 katika 2015 na inatabiriwa kuongezeka hadi dola bilioni 11 ifikapo 2020. Vidude hivi vya kuchezea hukusanya na kuhifadhi taarifa za kibinafsi kutoka kwa watoto ikiwa ni pamoja na majina, eneo, anwani, picha, sauti na video zilizorekodiwa. [84]

Unyanyasaji mtandaoni, pia unajulikana kama Uchokozi Mtandaoni

Unyanyasaji mtandaoni hufafanua kitendo cha uchokozi cha kukusudia kinachofanywa mara kwa mara na kikundi au mtu binafsi kwa kutumia teknolojia ya kidijitali na kumlenga mtu ambaye hawezi kujitetea kwa urahisi.[85] Kwa kawaida huhusisha "kutumia teknolojia ya kidijitali na Mtandao kuchapisha habari zenye kumuumiza mtu fulani, kusambaza habari za faragha, picha au video kimakusudi kwa njia ya kuumiza, kutuma ujumbe wa vitisho au matusi (kupitia barua pepe, ujumbe wa papo hapo, chati, jumbe fupi), kueneza uvumi na matusi. habari za uwongo kuhusu mwathiriwa au kuwatenga kwa makusudi kutoka kwa mawasiliano ya mtandaoni". [86] Inaweza kuhusisha uchapishaji wa moja kwa moja wa mawasiliano (kama vile chati au ujumbe mfupi), hadharani (kama vile kuchapisha ujumbe wa unyanyasaji kupitia barua pepe) au mawasiliano ya umma (kama vile kuunda tovuti inayolenga kumdhihaki mwathiriwa).

---

[84] Jeremy Greenberg (2017), *Dangerous Games: Connected Toys, COPPA, and Bad Security*, *https://georgetownlawtechreview.org/dangerous-games-connected-toys-coppa-and-bad-security/GLTR-12-2017/*.

[85] Anna Costanza Baldry, Anna Sorrentino, and David P. Farrington (2019), *Cyberbullying and Cybervictimization versus Parental Supervision, Monitoring and Control of Adolescents' Online Activities*, *https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.11.0058*.

[86] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf* .;"UNICEF and Global Kids Online (2019), *Global Kids Online Comparative Report*, *https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20LAYOUT%20MAIN%20REPORT.pdf*

Chuki za mitandaoni, ubaguzi, na itikadi kali za vurugu

"Chuki za mtandaoni, ubaguzi na itikadi kali za vurugu ni aina tofauti ya unyanyasaji wa mtandaoni kwa kuwa unalenga utambulisho wa pamoja, badala ya watu binafsi […] mara nyingi kuhusiana na rangi, mwelekeo wa kijinsia, dini, utaifa au hali ya uhamiaji, uana/jinsia na siasa"[87].

Uraia kidijitali

Uraia kidijitali unarejelea uwezo wa kujihusisha vyema, kwa umakinifu na kwa umahiri katika mazingira ya kidijitali, kwa kutumia ujuzi wa mawasiliano na ubunaji ulio madhubuti, kushiriki katika masuala ya kijamii yanayoheshimu haki za binadamu na utu kwa kutumia teknolojia kwa njia bora. [88]

Ufahamu wa kidijitali

Ufahamu wa kidijitali unamaanisha ujuzi anaohitaji mtu ili kuishi, kujifunza na kufanya kazi katika jamii ambapo mawasiliano na upataji wa taarifa huongezeka kupitia teknolojia za kidijitali kama vile majukwaa ya Intaneti, mitandao ya kijamii na vifaa vya mkononi. [89] Inajumuisha mawasiliano ya wazi, ujuzi wa kiufundi na fikra zenye tija.

Ustahimilivu kidijitali

Neno hili linaelezea uwezo wa mtoto wa kukabiliana kihisia na madhara anayokumbana nayo mtandaoni. Ustahimilivu wa kidijitali unahusisha hali ya kuwa na nyenzo za kihisia zinazohitajika ili kuelewa mtoto anapokuwa hatarini mtandaoni, kujua nini cha kufanya ili kutafuta usaidizi, kujifunza kutokana na uzoefu na kusaka suluhu mambo yanapoenda kombo. [90]

Waelimishaji

Mwelimishaji ni mtu ambaye anafanya kazi kwa utaratibu ili kuboresha uelewa wa mtu mwingine wa somo fulani. Jukumu la waelimishaji huhusisha walimu wa darasani na wale wasio rasmi zaidi ambao, kwa mfano, wanaotumia majukwaa na huduma za mitandao ya kijamii kutoa taarifa za usalama au kuendesha kozi za jumuiya au shule ili kuwawezesha watoto na vijana kukaa salama mtandaoni.

Kazi ya waelimishaji inatofautiana kulingana na mazingira wanayofanyia kazi na kundi la watoto na vijana wa umri fulani (au watu wazima) wanaopania kuelimisha.

---

[87] UNICEF and Global Kids Online (2019), *Global Kids Online Comparative Report*, *https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20LAYOUT%20MAIN%20REPORT.pdf*.
[88] Council of Europe (date?), *Digital Citizenship and Digital Citizenship Education, https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/home.*
[89] Western Sydney University-Claire Urbach (date?), *What Is Digital Literacy? https://www.westernsydney.edu.au/studysmart/home/digital_literacy/what_is_digital_literacy*.
[90] Dr. Andrew K. Przybylski, et al. (2014), *A Shared Responsibility. Building Children's' Online Resilience Report*, *https://parentzone.org.uk/sites/default/files/Building%20Online%20Resilience%20Report.pdf*.

Viongozi

Hawa ni watu wote ambao wamewahi kushika nafasi ya usimamizi/mfumo wa utawala shule.

Ushawishi wa ngono kwa watoto / Ushawishi wa ngono kwa watoto mtandaoni

Hii ni kama ilivyofafanuliwa katika Miongozo ya Luxemburg, kwamba ni mchakato wa kuanzisha/kujenga uhusiano na mtoto aidha ana kwa ana au kwa kutumia Intaneti au teknolojia nyinginezo za kidijitali ili kuwezesha mawasiliano ya kingono mtandaoni na mtu huyo akimshawishi mtoto kuwa na uhusiano wa kimapenzi. [91] Mchakato unaokusudiwa kuwavuta watoto katika tabia ya ngono au mazungumzo na au bila wao kujua, au mchakato unaohusisha mawasiliano na utangamano kati ya mkosaji na mtoto ili kumfanya awe katika hatari zaidi ya unyanyasaji wa kingono. Kauli ushawishi wa ngono kwa mtoto haijafafanuliwa katika sheria za kimataifa; baadhi ya mamlaka, ikiwa ni pamoja na Kanada, hutumia neno 'kurubuni'.

Teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA)

Teknolojia ya habari na mawasiliano inaelezea teknolojia zote za habari zinazosisitiza kipengele cha mawasiliano. Hii ni pamoja na huduma na vifaa vyote vya kuunganisha Intaneti kama vile kompyuta, vipakatalishi, tableti, simu mahiri, vifaa vya michezo, televisheni na saa za mkononi.[92] Inajumuisha pia huduma kama vile za redio na vile vile mitandao-kasi, maunzi ya mtandao na mifumo ya setilaiti.

Michezo ya mtandaoni

'Michezo ya mtandaoni' inafafanuliwa kuwa aina yoyote ya mchezo wa dijitali wa kibiashara unaochezwa na mtu mmoja au wachezaji wengi kupitia kifaa chochote kilichounganishwa kwenye Intaneti, ikiwa ni pamoja na vifaa maalum, kompyuta za mezani, vipakatalishi, tableti na simu za mkononi.

'Mfumo wa michezo ya mtandaoni' unafafanuliwa kujumuisha kutazama wengine wakicheza michezo ya video kupitia e-sports, utiririshaji au majukwaa ya kusambaza video, ambayo kwa kawaida hutoa chaguo kwa watazamaji kutoa maoni au kutangamana na wachezaji na hadhira nyingineyo. [93]

Zana za udhibiti za wazazi

Programu ambayo inaruhusu watumiaji, kwa kawaida mzazi, kudhibiti baadhi au shughuli zote za kompyuta au kifaa kingine kinachoweza kuunganishwa kwenye Mtandao. Kwa kawaida,

---

[91] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf*

[92] UNICEF and ITU (2015), *Guidelines for Industry on Child Online Protection*, *https://www.itu.int/en/cop/Documents/bD_Broch_INDUSTRY_0909.pdf*.

[93] UNICEF (2019), *Child Rights and Online Gaming: Opportunities & Challenges for Children and the Industry*, *https://www.unicef-irc.org/files/upload/documents/UNICEF_CRBDigitalWorldSeriesOnline_Gaming.pdf*.

programu kama hizo zinaweza kupunguza ufikiaji wa aina fulani au aina za tovuti au huduma za mtandaoni. Baadhi pia hutoa wigo wa usimamizi wa wakati, yaani, kifaa kinaweza kuwekwa kuwa na ufikiaji wa Mtandao tu kati ya saa fulani. Matoleo ya juu zaidi yanaweza kurekodi maandishi yote yaliyotumwa au kupokewa kutoka kwa kifaa. Kwa kawaida programu zitalindwa kwa nenosiri. [94]

Wazazi, watunzaji, walezi

Tovuti kadhaa za Intaneti hurejelea wazazi kwa njia ya jumla (kama vile "ukurasa wa wazazi" na kurejelea "udhibiti wa wazazi") Kwa hivyo inaweza kuwa muhimu kufafanua watu ambao wanapaswa kuwawezesha watoto kuongeza fursa zinazopatikana mtandaoni, kuhakikisha kwamba watoto na vijana wanatumia tovuti za Intaneti kwa usalama na kwa uwajibikaji na kutoa kibali chao cha kuingia kwenye tovuti mahususi za mtandao. Katika hati hii, neno "wazazi" linamaanisha mtu yeyote (si waelimishaji) ambaye ana jukumu la kisheria kwa mtoto. Wajibu wa mzazi utatofautiana kati ya nchi na nchi kama ilivyo kwa haki za kisheria za wazazi.

Taarifa za kibinafsi

Neno hili linafafanua taarifa za kibinafsi zinazoweza kutambulika kuhusu mtu, zinazokusanywa mtandaoni. Hii ni pamoja na jina kamili, maelezo ya mawasiliano kama vile anwani za nyumbani na barua pepe, nambari za simu, alama za vidole au nyenzo za utambuaji wa uso, nambari za bima au sababu nyingine yoyote, ambayo inaruhusu kuwasiliana moja kwa moja au mtandaoni au ujanibishaji wa mtu. Katika muktadha huu panarejelewa zaidi taarifa yoyote kuhusu mtoto na maelezo ya kikosi chake ambayo yanakusanywa mtandaoni na watoa huduma wa mtandao, ikiwemo vidude vya kuchezea vilivyounganishwa na Mtandao wa mambo na mifumo mingine ya teknolojia iliyounganishwa.

Faragha

Faragha mara nyingi hupimwa kwa misingi ya usambazaji wa taarifa za kibinafsi mtandaoni, kuchapisha maelezo ya kibinafsi katika mitandao ya kijamii, kusambaza taarifa kwa watu unaofahamiana nao mtandaoni, kutumia mipangilio ya faragha, kufichulia marafiki nenosiri, kuwa na wasiwasi kuhusu faragha. [95]

Kutuma jumbe za ngono

Kutuma ujumbe wa ngono kwa kawaida hufafanuliwa kama kutuma, kupokea au kubadilishana maudhui ya ngono yaliyotayarishwa binafsi zikiwemo picha, ujumbe au video kupitia simu za mkononi na/au Mtandao. [96] Uundaji, usambazaji na umiliki wa picha za ngono

---

[94] UNICEF and ITU (2015), *Guidelines for Industry on Child Online Protectio*n, *https://www.itu.int/en/cop/Documents/bD_Broch_INDUSTRY_0909.pdf* .

[95] US Federal Trade Commission (1998), *Children's Online Privacy Protection Act*, *https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=4939e77c77a1a1a08c1cbf905fc4b409&node=16%3A1.0.1.3.36&rgn=div5*.

[96] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*,

za watoto ni kinyume cha sheria katika nchi nyingi. Ikiwa picha za ngono za watoto zimefichuliwa, watu wazima hawapaswi kuzitazama. Kusambaza picha za ngono na mtu mzima na mtoto daima ni kitendo cha uhalifu na kwamba madhara yanaweza kukumba watoto. Kuripoti na hatua za kuondoa picha zinazosambazwa huenda zikahitajika.

Kulazimisha ngono kwa njia ya vitisho kutishia watoto ili kushiriki ngono nao

Huku ni "kuharibu sifa ya mtu kwa kutumia picha alizojitengenezea mtu huyo ili kumlazimisha kushiriki naye ngono, pesa au manufaa mengine kutoka kwake chini ya tishio la kusambaza picha hizo bila idhini ya mtu huyo(k.m. kutuma picha kwenye mitandao ya kijamii)". [97]

Mtandao wa Mambo

Mtandao wa Mambo unawakilisha hatua inayofuata katika uundaji wa jamii iliyounganishwa kidijitali na uchumi, ambapo vitu na watu wameunganishwa kupitia mitandao ya mawasiliano na kusimulia hali zao na/au mazingira yanayowazunguka kidijitali. [98]

URL

Urefu wa herufi hizi ni 'uniform resource locator', anwani ya ukurasa wa Mtandao. [99]

Uhalisia pepe

Uhalisia pepe ni matumizi ya teknolojia ya kompyuta ili kuunda ulimwengu wenye mwingiliano wa pande tatu ambamo watu wana hisia za uwepo wa wawasiliani wao kihalisia. [100]

WI-FI

Wi-Fi (Wireless Fidelity) ni mkusanyiko wa viwango vya kiufundi vinavyowezesha utumaji wa data kupitia mitandao isiyotumia waya. [101]

---

http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf

[97] Terminology and Semantics (2016), *Luxembourg Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*, *http://luxembourgguidelines.org/wp-content/uploads/2017/06/Terminology-guidelines-396922-EN.pdf*

[98] Ntantko (2013), *The Internet of Things, Digital Single Market*, *https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/internet-of-things*.

[99] UNICEF and ITU (2015), *Guidelines for Industry on Child Online Protection*, *https://www.itu.int/en/cop/Documents/bD_Broch_INDUSTRY_0909.pdf*.

[100] NASA (date?), *Virtual Reality*, online under: *https://www.nas.nasa.gov/Software/VWT/vr.html*.

[101] US Federal Trade Commission (1998), *Children's Online Privacy Protection Act*, *https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=4939e77c77a1a1a08c1cbf905fc4b409&node=16%3A1.0.1.3.36&rgn=div5.*

African Telecommunications Union

CA Centre, Waiyaki Way

P. O Box 35282 – 00200 Nairobi, Kenya

Tel: +254 722 203132

Email: sg@atuuat.africa

Website: www.atuuat.africa

*****